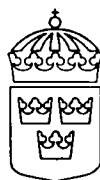

Försvarsutskottets betänkande 1988/89: FöU14

Planering och anslag för det militära försvaret, m. m.

1988/89
FöU14

I betänkandet behandlas förslag som regeringen – efter föredragning av försvarsministern, statsrådet Roine Carlsson – har förelagt riksdagen i proposition 1988/89: 80, i det följande benämnd propositionen. Regeringens lagförslag är intagna som bilagorna 1 – 3 till betänkandet.

Vidare behandlas i betänkandet 144 motionsyrkanden från 72 motioner, varav 59 motioner från den allmänna motionstiden 1989. I bilaga 5 lämnas en översikt av motionernas behandling.

Efter en sammanfattning av utskottets ställningstaganden redovisas i en följd alla regeringens yrkanden i propositionen. Påföljande avsnitt redovisar alla motionsyrkanden. Därefter behandlar utskottet fråga för fråga huvudsakligen i den ordning som följer av propositionen. Avslutningsvis framgår utskottets hemställan till riksdagen, uppdelad på moment.

Sammanfattning

Betänkandet gäller i huvudsak planering och anslag för det militära försvaret men också några för totalförsvaret gemensamma frågor. En sådan fråga är landets geografiska indelning i sammanfallande militärområden och civilområden. Utskottet tillstyrker därvidlag att riksdagen godkänner riktlinjer för en ändring till fem områden i stället för som nu sex. Bergslagens militär- och civilområde förenas med Östra området till det nya Mellersta militär- och civilområdet. Kopparbergs län ingår där och tillförs inte – som föreslås i flera motioner – Nedre Norrlands militär- och civilområde (reservation m, fp, vpk och mp).

I en annan fråga, som är gemensam för totalförsvaret men också har betydelse både i fred och krig, anser utskottet enhälligt att riksdagen bör göra ett uttalande till regeringen om behovet av åtgärder. Det gäller anskaffning och drift av helikoptrar för transport av skadade och sjuka, en fråga för både sjukvårdshuvudmännen och staten.

Utskottet tillstyrker en beslutsgång som innebär att nästa långsiktiga försvarsbeslut tidigareläggs från 1992 till 1991. Vissa viktiga frågor rörande armén blir behandlade av riksdagen redan dessförinnan. För att behålla handlingsfrihet till 1991 ges det militära försvaret särskilda resursförstärkningar för repetitionsutbildning och för att upprätthålla utvecklingskapacitet inom svensk försvarsindustri.

Beträffande utgiftsramen för det militära försvaret budgetåret 1989/90 tillstyrker utskottet att denna i enlighet med propositionen fastställs till 28 071 000 000 kr. i prisläget februari 1988. I detta avseende och när det gäller bl. a. utvecklingen av arméförband, marinförband och flygvapenförband finns reservationer från alla oppositionspartiernas företrädare i utskottet. M, fp och c vill tillföra ökade resurser medan vpk och mp önskar minska det militära försvarets utgiftsram.

Ledningen i försvarsmakten behandlas i ett särskilt avsnitt. Utskottet tillstyrker bl. a. förändringar som skall möjliggöra att försvarsmakten är krigsduglig omedelbart vid mobilisering. Ett nytt produktionsledningssystem avses med en smidig övergång mellan olika beredskapslägen.

För huvudprogrammen biträder utskottet bl. a. att åtta äldre infanteribrigader (IB 66) och ett antal fristående skyttebataljoner utgår ur krigsorganisationen. Liksom i propositionen betonar utskottet att detta inte innebär något ställningstagande till det totala antalet brigader på sikt. Det är en uppgift för den tillsatta försvarskommittén att lämna förslag härom.

Utskottet godtar regeringens förslag om en lagändring som ger möjlighet att bedriva försök med en till fem månader förkortad grundutbildning av värnpliktiga.

När det gäller landets försvarsindustri och den aktuella frågan om de statliga varven i Malmö och Karlskrona påminner utskottet om inriktningen för försvarsindustrin enligt 1987 års försvarsbeslut och om uppgifterna för försvarskommittén. Enligt utskottets mening måste säkerhetspolitiska hänsyn tas vid beslut om Karlskronavarvets framtid.

43 reservationer och 5 särskilda yttranden har lämnats till betänkandet.

Propositionen

Regeringen har i propositionen

1. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om försvarspolitikens inriktning.

2. föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för ny indelning i civil- och militärområden som föredragande statsrådet har förordat.

3. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om vissa för totalförsvaret gemensamma frågor.

4. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om ett nytt försvarsbeslut år 1991.

5. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om handlingsfrihet intill totalförsvarsbeslut år 1991.

6. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om det ekonomiska utfallet för budgetåret 1987/88.

7. föreslagit riksdagen att fastställa planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 till 28 071 000 000 kr. i prisläget februari 1988.

8. föreslagit riksdagen att fastställa planeringsramen för det militära försvaret för budgetåret 1990/91 till 28 258 500 000 kr. i prisläget februari 1988.

9. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 med hänsyn till prisutvecklingen efter februari 1988 enligt försvarsprisindex,
10. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att justera lämnade beställningsbemyndiganden enligt nettoprisindex,
11. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1988/89,
12. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att under budgetåret 1989/90 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret samt av lämnade beställningsbemyndiganden, om det behövs av beredskapsskäl,
13. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om säkerheten i planeringen,
14. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om ledningen inom försvarsmakten,
15. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om organisation av försvarsmaktens centrala och högre regionala ledning,
16. föreslagit riksdagen att godkänna vad föredragande statsrådet har anfört om avvecklingen av äldre infanteribrigader m. m.,
17. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om inriktningen av huvudprogrammen 1 – 4,
18. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om försvarets materielverk och kustbevakningen,
19. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om JAS 39-projektet,
20. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om ubåtsskyddsåtgärder,
21. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens utveckling,
22. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den anställda personalen,
23. föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967),
24. föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om försök med förkortad grundutbildning,
25. föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520),
26. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om värnpliktiga och övriga tjänstepliktiga,
27. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om försvarsmaktens mark och byggnader i Stockholmsområdet,
28. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om rationalisering,
29. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om vissa frågor rörande forskning och försvarsindustri.

Regeringen har vidare i propositionen föreslagit

30. att riksdagen till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 7 353 000 000 kr..
31. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 2 812 400 000 kr..
32. att riksdagen till Arméförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 409 000 000 kr..
33. att riksdagen till Arméförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 203 000 000 kr..
34. att riksdagen till Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 363 000 000 kr..
35. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 2 293 000 000 kr..
36. att riksdagen till Marinförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 240 000 000 kr..
37. att riksdagen till Marinförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 139 000 000 kr..
38. att riksdagen till Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 3 742 000 000 kr..
39. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 12 982 700 000 kr..
40. att riksdagen till Flygvapenförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 5 304 000 000 kr..
41. att riksdagen till Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 356 000 000 kr..
42. att riksdagen till Operativ ledning m. m.: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 826 400 000 kr..
43. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för operativ ledning m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 151 800 000 kr..
44. att riksdagen till Operativ ledning m. m.: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 181 500 000 kr..
45. att riksdagen till Operativ ledning m. m.: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 152 800 000 kr..
46. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att utvecklingsarbete för operativ ledning m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 70 200 000 kr..
47. att riksdagen till Operativ ledning m. m.: Forskning och utveckling för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 102 000 000 kr..
48. att riksdagen till Försvarets civilförvaltning för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 114 850 000 kr..
49. att riksdagen till Försvarets sjukvårdsstyrelse för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 34 070 000 kr..

50. att riksdagen till Fortifikationsförvaltningen för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 187 540 000 kr..

51. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att för budgetåret 1989/90 förnödenheter för fredsutbildningen får beställas så att vid varje tillfälle uteliggande skuld inte överstiger 700 000 000 kr..

52. att riksdagen till Försvarets materielverk för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 842 660 000 kr..

53. att riksdagen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1989/90 medge att materiel för forskningsändamål får beställas inom en kostnadsram av 11 000 000 kr..

54. att riksdagen till Gemensam försvarsforskning för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 375 820 000 kr..

55. att riksdagen till Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 82 520 000 kr..

56. att riksdagen till Försvarets radioanstalt för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 278 500 000 kr..

57. att riksdagen till Värnpliktsverket för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 125 000 000 kr..

58. att riksdagen till Försvarets rationaliseringsinstitut för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 23 040 000 kr..

59. att riksdagen till Förvarshögskolan för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 5 550 000 kr..

60. att riksdagen till Militärhögskolan för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 54 940 000 kr..

61. att riksdagen till Försvarets förvaltningsskola för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 15 270 000 kr..

62. att riksdagen till Försvarets läromedelscentral för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 1 000 kr..

63. att riksdagen till Krigsarkivet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 8 130 000 kr..

64. att riksdagen till Statens försvarshistoriska museer för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 16 420 000 kr..

65. att riksdagen till Frivilliga försvarsorganisationer m. m. för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 110 840 000 kr..

66. att riksdagen till Försvarets datacentral för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 1 000 kr..

67. att riksdagen till Kustbevakningen för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 214 940 000 kr..

68. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel för kustbevakningen får läggas ut inom en kostnadsram av 37 850 000 kr..

69. att riksdagen till Anskaffning av materiel för kustbevakningen för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 56 000 000 kr..

70. att riksdagen till Vissa nämnder m. m. inom det militära försvaret för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 17 000 000 kr..

71. att riksdagen till Reserv för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 anvisar ett anslag på 136 208 000 kr..

72. att riksdagen till Reglering av prisstegringar för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 800 000 000 kr.,

1988/89: FöU14

73. att riksdagen till Nämnden för vapenfriutbildning för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 133 000 000 kr.

Motionerna

Avlämnade under allmänna motionstiden 1989

1988/89: Fö203 av Olof Johansson m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktningen av parlamentariska försvarsutredningens arbete,

3. att riksdagen hos regeringen begär att en värnpliktsocial utredning tillsätts i enlighet med motionen,

4. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder att förbättra trafiksäkerheten inom försvaret,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om åtgärder för att förbättra transportmöjligheterna,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om resurser till repetitionsutbildningen.

1988/89: Fö204 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upprättande av en andra ubåtsskyddsstyrka,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om grunderna för totalförsvaret och inriktningen av nästa försvarsbeslut,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utvecklingen av JAS-projektet,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarsindustrins situation.

1988/89: Fö207 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att försvaret snarast skall tillföras medel för att säkerställa viktig repetitionsutbildning och prioriterad industriutvecklingskompetens,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att fullfölja 1987 års försvarsbeslut,

3. att riksdagen av regeringen begär uppgift om vilka medelstillskott och vilka ramförändringar för försvaret som erfordras för att i motionens mening fullfölja 1987 års försvarsbeslut,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av försök inom värnpliktsutbildningen enligt överbefälhavarens förslag,

1988/89: Fö210 av Inger Schörling m. fl. (mp) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vid ett försvarsområdesrcgemente bör avdelas särskilda resurser för utbildning i civilmotstånd.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att försvarsområdesregementena bör ges förmåga att med två timmars varsel kunna ordna effektivt militärt skydd av alla de ca 8 000 känsliga objekt som behöver skydd mot fientligt sabotage eller anfall.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en ökad samlokalisering av totalförsvarsverksamhet till försvarsområdesregementena bör utredas.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att 1988 års försvarskommitté bör få tilläggsdirektiv att i sitt slutbetänkande även presentera en alternativ krigsmaktsorganisation som är 10 % billigare än dagens.

12. att riksdagen beslutar att JAS-projektet grundligt omprövas och att medelstillelningen för budgetåret 1989/90 minskas med 1 500 000 000 kr..

13. att riksdagen beslutar att marinen tilldelas ytterligare 200 000 000 kr. för fler bevakningslinjer som skydd mot främmande ubåtar.

1988/89: Fö301 av Karl-Erik Persson m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarets organisation.

1988/89: Fö302 av Birger Schlaug och Åsa Domeij (båda mp) vari yrkas att en förutsättningslös och bred utredning tillsätts för att se över hur en samhällsstruktur – inkl. näringsliv, energisystem, livsmedelsförsörjning, jordbruk, transporter, lokal produktion, utbildning, forskning, skattesystem, ekonomisk politik, civilförsvar, civilmotstånd, befolkningsskydd etc. – skulle kunna se ut där totalförsvaret med trovärdigheten i behåll skulle kunna klara sig utan, eller näst intill utan, militärt försvar.

1988/89: Fö303 av Ulla Orring (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att försöksverksamhet med helikoptertransporter snarast bör organiseras i den norra sjukvårdsregionen.

1988/89: Fö304 av Olle Östrand och Sten-Ove Sundström (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att riksdagen skyndsamt föreläggs förslag om luftburna sjuktransporter.

1988/89: Fö305 av Paul Ciszuk och Anna Horn af Rantzien (båda mp) vari yrkas att riksdagen beslutar att i budgeten för 1989/90 avsätta 300 000 000 kr. till en fond för landsbygdsutveckling av hög angelägenhet ur försvarssynpunkt.

1988/89: Fö306 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om överföring av resurser från det militära till det civila försvaret.

1988/89: Fö402 av Bo Lundgren och Wiggo Komstedt (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om resurser för Skånes försvar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om pansarvärn och anskaffning av en ny stridsvagn,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppsättning av ytterligare en jaktdivision.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de marina förbanden.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om P 6:s eventuella omlokalisering till Revinge.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nedläggningen av T 4 i Hässleholm.

1988/89: Fö403 av Bertil Danielsson och Ewy Möller (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att det svenska försvaret skall ha en sådan omfattning att riksdagens uttalade försvarspolitiska mål uppfylls och att neutralitetspolitiken ges ett reellt innehåll,

2. att riksdagen beslutar att Kronobergs regemente, I 11, skall finnas kvar.

1988/89: Fö404 av Ulla Tillander (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående förstärkt havsövervakning i Öresund.

1988/89: Fö405 av Berith Eriksson (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en utlokalisering av flygflottiljen F 16/F 20 från Uppsala till Uppsala läns norra del.

1988/89: Fö406 av Bo Lundgren m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande s. k. idrottsplutoner.

1988/89: Fö407 av Birger Hagård (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om förtydligande förstavelser i vissa förbandsnamn och korrigerering i de löpande förbandsnumreringarna.

1988/89: Fö408 av Rolf Dahlberg (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bevarandet av Hälsinge regemente.

1988/89: Fö409 av Jens Eriksson och Inger René (båda m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att Bohusläns regemente I 17 inte får läggas ner.

1988/89: Fö410 av Inger Koch (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av värnpliktslagen så att delgivning av postförsändelse från militär myndighet skall ske då försändelsen inte uthämtats efter vanlig avisering från posten.

1988/89: Fö411 av Göran Ericsson (m) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att föreslå en bättre vapenhantering inom hemvärnsorganisationen.

1988/89: Fö412 av Stina Gustavsson m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om Kronobergs regemente, I 11.

1988/89: Fö413 av Kerstin Ekman m. fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användning av något äldre officerare för hemvärnsutbildning och andra uppgifter inom resp. kommun.

1988/89: Fö414 av Ingegerd Sahlström och Ines Uusmann (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att sex- och samlevnadsutbildning skall bli ett obligatorium i värnpliktsutbildningen.

1988/89: Fö415 av Anders G Högmark och Karl-Gösta Svenson (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att det svenska försvaret skall ha en sådan omfattning att riksdagens uttalade försvarspolitiska mål uppfylls och att neutralitetspolitiken ges ett reellt innehåll,

2. att riksdagen beslutar att Kronobergs regemente, I 11, skall finnas kvar.

1988/89: Fö416 av Sten Svensson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om effektivisering av hemvärnet.

1988/89: Fö417 av Elving Andersson och Rune Thorén (båda e) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att motverka en omlokalisering av helikopterverksamheten vid Berga till Tullinge,

2. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att bibehålla helikopterverksamheten vid Säve i minst nuvarande omfattning för att trygga ubåtsskyddet på västkusten.

1988/89: Fö418 av Göthe Knutson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att hemvärnet i sin helhet får modern utrustning, bl. a. vad gäller beväpning, sambandsmateriel och kroppsskyddsvästar samt att riksdagen därvid markerar sin uppskattning av hemvärnet som en frivillig och mycket betydelsefull del av vårt totalförsvaret.

1988/89: Fö419 av Gunhild Bolander m. fl. (c, fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Marin Kommando Ost stab 1, helikopterdivisionen samt kustbevakningens östra regionsledning skall lokaliseras till Tullinge,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att nuvarande organisation och lokalisering för lägre regional ledning inom östra militärområdet skall bibehållas intill dess förberedelserna är slutförda på Tullinge och att någon interimslösning på Muskö därmed inte erfordras,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den nya marina ledningsorganisationens utformning enligt den kaderorganisationsprincip som överbefälhavaren föreslagit för bl. a. marina förband.

1988/89:Fö420 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samlevnadsfrågor i den militära befälsutbildningen.

1988/89:Fö421 av Sonja Rembo m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av förstärkningar av försvaret i västra Sverige i enlighet med vad som anförs i motionen.

1988/89:Fö422 av Anders Svärd (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att eventuella förslag om flyttning av I 3:s verksamhet inte föreläggs riksdagen innan nödvändiga alternativutredningar genomförts.

1988/89:Fö423 av Eva Björne och Erik Holmkvist (båda m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en ubåtsjaksstyrka upprättas och stationeras till Marinkommando Nord i Härnösand.

1988/89:Fö424 av Arne Andersson i Ljung och Hans Nyhage (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att det inte får finnas någon begränsning i målsättningen att hela Sverige skall försvaras,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att konsekvensutredningen beträffande den ekonomiska ram som var förutsättningen för slutsatserna i FU88 inte skall ligga till grund för förändringar i armorganisationen.

1988/89:Fö425 av Britta Bjelle (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om justeringar i de värnpliktigas ekonomiska skydd i enlighet med vad som anförts i motionen.

1988/89:Fö426 av Gudrun Norberg (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om säkra ekonomiska beräkningar innan frågan om regementsnedläggningar prövas.

1988/89:Fö427 av Elving Andersson m. fl. (c, s, fp, vpk, mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett bibehållande av Bohusläns regemente i framtiden.

1988/89:Fö428 av Gunnar Hökmark m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om försvaret av Storstockholm.

1988/89:Fö429 av Maja Bäckström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ersättningssystemet till förbandsläkare.

1988/89:Fö430 av Karl-Gösta Svenson och Sven-Olof Petersson (m, c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den marina utvecklingen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att upprätta ett marint utbildningscentrum i Karlskrona.

1988/89:Fö431 av Berith Eriksson m. fl. (vpk, c, mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att rätten till tjänstledighet/anstånd från militär utbildning skall omfatta personer som står på valbar plats på kommun-, landstings- och riksdagslistor från 1 juli fram till valdagen samma år,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att rätten till tjänstledighet/anstånd från militär utbildning skall omfatta ordföranden i partipolitiska organisationer från 1 juli fram till valdagen samma år.

1988/89:Fö432 av Anna Horn af Rantzien och Åsa Domeij (båda mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att FMV bör erhålla medel att förlägga sina tunga provskjutningar till annat skjutfält, där konsekvenserna inte blir så ödesdiga för riksintressen och ortsbefolkning som fallet är i Torhamn,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att KA 2 bör ges förutsättningar att förlägga handgranat- och sprängövningar till annan plats än Torhamns udde.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att KA 2:s fortsatta skjutningar från Torhamns udde bör följas upp på en vetenskaplig bas under lång tid.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att obegränsat tillträde till södra delen av Torhamns udde med bl. a. fågelstationen bör garanteras för ornitologer och allmänhet.

1988/89:Fö433 av Torgny Larsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om angelägenheten av kortare väntetider för värnpliktiga som skall genomgå sin grundutbildning.

1988/89:Fö434 av Kent Carlsson och Anneli Hulthén (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillsättande av olyckskommission för utredande av olyckor inom försvaret.

1988/89:Fö435 av Kent Carlsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de värnpliktiga skyddsassistenternas rätt att få använda sig av den s. k. stopprätten.

1988/89:Fö436 av Sven-Olof Petersson och Karl-Gösta Svenson (c, m) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att undersöka möjligheterna att flytta FMV:s fartygsavdelning till Karlskrona.

1988/89:Fö437 av Sven-Olof Petersson och Gunilla André (båda c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den arbetsgrupp som inom armstaben handhar trafiksäkerhetsfrågor skall beakta vad i motionen anförts om värnpliktigas trafikskador m. m.

1988/89:Fö438 av Charlotte Branting och Ingrid Hasselström Nyvall (båda fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att I 11 bevaras.

1988/89: Fö439 av Ingvar Eriksson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det frivilliga försvaret inom Fo 14.

1988/89: Fö440 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen beslutar avveckla JAS-projektet.

1988/89: Fö441 av Göthe Knutson och Gullan Lindblad (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de viktiga uppgifterna för I 2 i Karlstad och A 9 i Kristinehamn.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bibehållandet av nuvarande militär- och civilområdesindelning.

1988/89: Fö442 av Margit Gennser (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att åtgärder bör vidtas som syftar till att varje som helst samordning av pension till reservofficerare (reservpension) med ATP slopas.

1988/89: Fö443 av Jan Hyttring (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen föreslås för att öka svenska ubåtars uthållighet.

1988/89: Fö444 av Bengt Harding Olson m. fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Skånes försvar.

1988/89: Fö601 av Karl-Gösta Svenson och Göthe Knutson (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att all marin örlogsfartygsproduktion koncentreras till Karlskronavarvet,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande underhåll, översyn och moderniseringar av örlogsfartyg.

1988/89: Fö602 av Sven-Olof Petersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om verksamheten vid Karlskronavarvet.

1988/89: Fö603 av Sven-Olof Petersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sammanhållande myndighet för undervattensteknologi.

1988/89: Fö709 av Viola Furubjelke (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att sambandscentralen i Gryt även fortsättningsvis skall vara dygnet-runt-bemannad.

1988/89: Fö720 av Karl-Göran Biörsmark och Lola Björkquist (båda fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sambandscentralen i Gryt.

1988/89: Fö722 av Karl-Göran Biörsmark och Lola Björkquist (båda fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sambandscentralen i Gryt.

1988/89: Fö4 av Stina Eliasson och Göran Engström (båda c) vari yrkas att riksdagen beslutar att Kopparbergs län skall tillhöra Nedre Norrlands militär- och civilområde i enlighet med det i motionen anförda.

1988/89: Fö5 av Björn Samuelson och Jan Jennehag (båda vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sägs om lokalisering av en civilförsvarshögskola till Karlstad.

1988/89: Fö6 av Björn Samuelson m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anföras om sammanslagning av Bergslagens militärområde och Östra militärområdet.

1988/89: Fö7 av Gunhild Bolander m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om begränsad försöksverksamhet under ett år med fem månaders grundutbildning.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade resurser till repetitionsutbildningen för kommande budgetår.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om omstrukturering av fredsorganisationen.

4. att riksdagen för budgetåret 1989/90 anslår 100 milj. kr. till anskaffande av ytterligare en kustkorvett samt i övrigt som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om marinvarvet Fårösunds roll som underhållsvarv i krigstid.

5. att riksdagen begär att regeringen anvisar en särskild ram för att säkerställa kompetens och minst nuvarande kapacitet vid Karlskronavarvet.

1988/89: Fö8 av Karl-Gösta Svenson och Göthe Knutson (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Karlskronavarvet och om Sveriges möjligheter till inhemsk produktion av övervattensfartyg.

2. att riksdagen beslutar att ytterligare två kustkorvetter skall anskaffas.

3. att riksdagen beslutar medge att kostnadsramen för beställningar av materiel för marinförband därmed ökas med 800 000 000 kr. i förhållande till regeringens förslag.

4. att riksdagen beslutar att till Marinförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisa ett med 175 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag i förhållande till regeringens förslag.

1988/89: Fö9 av Tom Heyman (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att marinens tidigare skola i Näsby Park bör försäljas samt att intäkterna från försäljningen i första hand skall användas för beställning av nytt ytstridsfartyg från Karlskronavarvet.

1988/89: Fö10 av Jan Hyttring m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen avslår propositionen vad beträffar nedläggningen av Bergslagens militärområde.

2. att riksdagen, vid händelse av beslut om förändring av antalet militär-områden, som sin mening ger regeringen till känna att frågan om den geografiska indelningen i militär-områden och lokaliseringen av milostaber bör hänskjutas till nu arbetande försvarskommitté.

1988/89: Fö11 av Carl Bildt m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Kopparbergs läns/Fo 53 tillhörighet till Nedre Norrlands militär- och civilområde.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försök med förkortad grundutbildning för högst 1 000 värnpliktiga.

3. att riksdagen fastställer planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 till ett i förhållande till regeringens förslag med 495 milj. kr. förhöjt belopp eller således 28 566 000 000 kr..

4. att riksdagen fastställer planeringsramen för det militära försvaret för budgetåret 1990/91 till ett i förhållande till regeringens förslag med 500 milj. kr. förhöjt belopp eller således 28 758 500 000 milj. kr..

5. att riksdagen till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 7 428 000 000 kr.,

6. att riksdagen dels bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 3 412 400 000 kr., dels till Arméförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 559 000 000 kr.,

7. att riksdagen till Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 408 000 000 kr.,

8. att riksdagen dels bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 3 093 000 000 kr., dels till Marinförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 435 000 000 kr.,

9. att riksdagen dels bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 13 082 700 000 kr., dels till Flygvapenförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 5 334 000 000 kr.

1988/89: Fö12 av Göthe Knutson och Gullan Lindblad (båda m) vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1988/89: 80 vad gäller förslag beträffande ny militär-områdesindelning.

1988/89: Fö13 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att innehållet i 1987 års försvarsbeslut måste förverkligas,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sambandet mellan den centrala militära stabsorganisationen

och det uppdrag som givits försvarskommittén att granska den hittillsvarande försvarsplaneringen.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av helikoptrar för sjuktransport.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av luftvärn med medellång räckvidd.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ett ökat antal ubåtar.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ytterligare tunga kustrobotbatterier.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av försök med 2 1/2 månaders värnpliktsutbildning enligt överbefälhavarens förslag.

8. att riksdagen beslutar att utöver regeringens förslag i proposition 1988/89:80 utöka det militära försvarets utgiftsram för budgetåret 1989/90 med 400 milj. kr. och planeringsramen för budgetåret 1990/91 med 800 milj. kr. i syfte att förverkliga innehållet i 1987 års försvarsbeslut, särskilt vad avser helikoptrar för sjuktransport, luftvärn med medellång räckvidd, ubåtar och tunga kustrobotbatterier.

9. att riksdagen hos regeringen begär ett samlat förslag för hela marinen inför beslut om genomförandet av ett nytt marint utbildningssystem.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utgångspunkterna vid förnyade förhandlingar med industrin om JAS 39.

11. att riksdagen beslutar att Totalförsvarets skyddsskola skall utgöra en självständig myndighet direkt under regeringen.

1988/89:Fö14 av Hans Lindblad (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att Kopparbergs län skall tillföras Nedre Norrlands militär- och civilområde.

1988/89:Fö15 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen minskar anslaget under B 1. Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet, med 150 milj. kr.,

2. att riksdagen minskar anslaget under B 2. Arméförband: Anskaffning av materiel, med 175 milj. kr.,

3. att riksdagen minskar anslaget under C 1. Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet, med 50 milj. kr.,

4. att riksdagen minskar anslaget under C 2. Marinförband: Anskaffning av materiel, med 105 milj. kr.,

5. att riksdagen minskar anslaget under D 1. Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet, med 13,5 milj. kr.,

6. att riksdagen beslutar att avveckla JAS-projektet,

7. att riksdagen minskar anslaget under D 2. Flygvapenförband: Anskaffning av materiel med 100 milj. kr.,

8. att riksdagen beslutar att sammanföra byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen till en myndighet.

9. att riksdagen beslutar att minska anslaget under F 5. Gemensam försvarsforskning med 75 milj. kr.,

10. att riksdagen beslutar att minska anslaget under F 6. Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt med 82 520 000 kr.

1988/89: Fö16 av Paul Cizuk m. fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 7 203 000 000 kr.,

2. att riksdagen dels bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 2 612 400 000 kr., dels till Arméförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 234 000 000 kr.,

3. att riksdagen till Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 433 000 000 kr.,

4. att riksdagen dels bemyndigar regeringen att medge beställningar av materiel m. m. och att utvecklingsarbete för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 9 982 700 000 kr., dels till Flygvapenförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 3 804 000 000 kr.,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krigsmaktens utveckling.

Försvarspolitikens inriktning

I detta avsnitt behandlar utskottet de frågor rörande försvarspolitikerna som tas upp dels i propositionen (s. 5–6), dels i yrkande 1 i envar av motionerna 1988/89: Fö403 (m), Fö415 (m) och Fö424 (m).

Föredragande statsrådet

Försvarsministern betonar att Sverige även i framtiden måste ha ett starkt och balanserat försvar som stöd för sin neutralitetspolitik. Han fortsätter:

Sveriges totalförsvar skall i första hand vara fredsbevarande genom att ha sådan styrka, sammansättning, ledning och beredskap att en angriparens förluster och andra uppoffringar i samband med ett försök att utnyttja vårt land inte ter sig rimliga i förhållande till fördelarna. Ett så utformat totalförsvar utgör ett väsentligt bidrag till lugn, stabilitet och en begränsad stormaktsnärvaro i det nordiska området. Det är därtill en förutsättning för att svensk neutralitet skall bli respekterad i händelse av krig i vårt närområde.

Ett militärt angrepp mot Sverige skall kunna mötas varifrån det än kommer. Våra stridskrafter skall i det längsta kunna förhindra att angriparen får fast fot i vårt land. Om angriparen lyckas tränga in på vårt territorium skall ett effektivt och uthålligt motstånd kunna genomföras i organiserade former i varje del av landet. Befolkning och egendom skall skyddas och den livsnödvändiga försörjningen tryggas. Samhällets väsentligaste funktioner skall säkerställas.

Totalförsvaret skall även inriktas på att möta konsekvenser av andra säkerhetspolitiska kriser än krig. Sådana kriser kan bli utdragna och kan kännetecknas bl. a. av ekonomisk och handelspolitisk konfrontation. Det är väsentligt för vår säkerhetspolitiska trovärdighet och för vårt totalför-

svars styrka i krig att vi då kan möta handelsrestriktioner och försök till påtryckningar.

Totalförsvaret skall vara så uppbyggt och organiserat att det är hela folkets angelägenhet. Det är av största betydelse att varje medborgare allt efter sin förmåga bereds tillfälle att bidra till landets försvar. Detta tillgodoses bäst genom att vårt totalförsvar även i fortsättningen bygger på den allmänna värnplikten, civiltjänstgöringsplikten och andra former av tjänstgöringsskyldighet. Den frivilliga försvarsverksamheten tillför totalförsvarets militära och civila delar viktig kapacitet och är ett uttryck för det svenska folkets försvarsvilja. Den ger möjligheter för stora grupper att frivilligt ansluta sig till och utbilda sig för totalförsvaret. Totalförsvarets organisation och verksamhet i fred skall bereda landets medborgare möjlighet att på ett effektivt sätt förbereda sig för att medverka i landets försvar.

Totalförsvaret skall utformas och personalen utbildas även med utgångspunkt i vår samhällsutveckling och i våra egna försvarsbetingelser i övrigt. Av särskild betydelse är därvid vår defensiva inriktning, vår geografi, vårt klimat och vårt system med pliktjänstgöring. Egen forskning och försvarsindustri ger oss möjlighet att förse försvar med utrustning som är anpassad till dessa betingelser. Därigenom kan vi också minska verkan mot oss av de vapen och motmedel som stormakterna utvecklar för att använda mot varandra. Det är av dessa skäl ändamålsenligt att ge totalförsvaret en svensk profil.

Beträffande beskrivningen av totalförsvarets mål, de operativa grunderna för totalförsvaret och enhetliga antaganden om krisers och krigs karaktär hänvisar försvarsministern till ställningstaganden under 1987 och 1988. Några ändringar förordas inte.

Utskottet

I betänkande 1988/89:FöU12 har utskottet nyligen med anledning av budgetpropositionen behandlat säkerhetspolitiken och den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del. Härvid underströk utskottet (s. 14) värdet av den breda enighet som finns i vårt land om de grundläggande riktlinjerna för Sveriges säkerhetspolitik, däribland om betydelsen av ett välbalanserat och starkt totalförsvar som stöd för neutralitetspolitiken. Vidare behandlades försvarspolitiska frågor och de uppgifter på detta område som – inför ett nytt försvarsbeslut år 1991 – har lagts på 1988 års försvarskommitté (dir. 1988: 67).

Bland de motionsyrkanden som behandlas i betänkandet är det tre som tas upp i detta sammanhang. I motiveringarna till andra motionsyrkanden, som utskottet tar upp senare i betänkandet, finns uttalanden som rör försvarspolitiken. Detta gäller bl. a. kommittémotion Fö204 (m), partimotion Fö11 (m) och motion Fö16 (mp).

Enligt motionerna Fö403, yrkande 1 (m), och Fö415, yrkande 1 (m), bör riksdagen besluta att det svenska försvaret skall ha en sådan omfattning "att riksdagens uttalade försvarspolitiska mål uppfylls och att neutralitetspolitiken ges ett reellt innehåll". Motionärerna anser att 1987 års försvarsbeslut leder till allvarliga konsekvenser för främst armén. "Inriktningen av det svenska försvaret måste vara, att hela landet skall försvaras och att

försvarsstyrkan är så stor att en presumtiv angripare avstår från angrepp.” De berör föreslagna ändringar inom arméns grundorganisation och krigsorganisation. I Fö403 anges sex motiv för ett starkt svenskt försvar.

I motion Fö424, yrkande 1 (m), vänder sig motionärerna mot att man i 1987 års försvarsbeslut både slog fast att hela Sverige skall försvaras och pekade särskilt på några delar av landet. De anser formuleringen vara oklok. ”Den ger rimligen en signal till vår omvärld att vissa delar av landet har en lägre försvarsprioritering än andra. Om vi av ekonomiska eller försvarsstrategiska skäl likväl skulle ha en sådan prioritering, skulle den enligt vårt förmenande inte ha redovisats öppet. Då denna formulering i det senaste försvarsbeslutet är ett faktum, är det en fördelaktig markering gentemot omvärlden att den inte återfinns i nästa försvarsbeslut.” Motionärerna anser att formuleringen har gett anledning till oro i delar av landet, bl. a. i västra Sverige, och att den bör utmönstras av 1988 års försvarskommitté redan i dess första betänkande.

Den formulering som kritiseras i motion Fö424 ingår i ett stycke med följande lydelse (prop. 1986/87:95 s. 33):

Utgående från målet att varje del av landet skall försvaras och att militära angrepp skall kunna mötas varifrån de än kommer skall särskild uppmärksamhet ägnas förmågan att möta operationer riktade mot svenskt territorium i norra Norrland, östra Mellansverige inkl. Gotland och de södra delarna av Sverige. Även hotet mot vårt luftrum i dess helhet skall särskilt uppmärksammas. Sådana förberedelser skall vara vidtagna att försvaret inom rimlig tid kan möta hot som växer upp mot andra delar av landet.

Försvarspolitikens nuvarande inriktning är fastlagd genom 1987 års försvarsbeslut. Liksom försvarsministern vill *utskottet* slå fast att ett militärt angrepp mot Sverige skall kunna mötas varifrån det än kommer. Om detta råder politisk enighet.

Utskottet har inte något att invända mot vad försvarsministern anfört om försvarspolitikens inriktning. Den fortsatta inriktningen liksom bl. a. det militära försvarets uppgifter, närmare utformning och resursbehov utreds av den parlamentariskt sammansatta försvarskommittén. Självfallet måste kommittén även i fråga om arméförbanden grunda sina överväganden på en försvarspolitisk bedömning som utgår från säkerhetspolitikens krav. Riksdagen bör inte nu göra uttalanden av det slag som föreslås i nämnda tre motionsyrkanden. Dessa bör enligt utskottets mening avslås.

Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor

Under denna rubrik behandlar utskottet

- rollfördelningen mellan statsmakterna och myndigheterna i styrningen av verksamheten (prop. s. 7–8).
- totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå (prop. s. 8–10) jämte motionerna 1988/89:Fö441, yrkande 2 (m), Fö4 (c), Fö6 (vpk), Fö10, yrkandena 1 och 2 (c), Fö11, yrkande 1 (m), Fö12 (m) och Fö14 (fp).

- totalförsvarets skyddsskolas organisatoriska ställning (prop. s. 10–11) jämte motion 1988/89:Fö13, yrkande 11 (fp).
- transporter av sjuka och skadade med helikopter—motionerna 1988/89:Fö303 (fp), Fö304 (s) och Fö13, yrkande 3 (fp).

Rollfördelningen mellan statsmakterna och myndigheterna i styrningen av verksamheten

Föredragande statsrådet redövisar ett förslag till modell för uppföljning och kontroll av verksamheten inom försvarsdepartementets verksamhetsområde (Ds 1988: 76). Enligt förslaget riktas regeringens uppmärksamhet väsentligen mot två områden – tillståndet i försvarsmakten samt utvecklingen av produktivitet och ekonomi. Försvarsministern anser att modellen ansluter väl till den rollfördelning mellan statsmakterna och myndigheterna som är en huvudlinje i förnyelsen av den offentliga verksamheten. Ett fortsatt utvecklingsarbete krävs enligt hans mening även vad beträffar den civila delen av totalförsvaret.

Utskottet har inte något att invända mot vad försvarsministern har anfört i denna del. För riksdagens vidkommande medför en tillämpning av modellen självfallet inga begränsningar.

Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå

Föredragande statsrådet

Efter genomförda utredningar konstaterar försvarsministern att utvecklingen går mot ett ökat beroende mellan det militära försvaret och den civila delen av totalförsvaret samt att kravet på samordning och samverkan är stort och ökande. Detta kräver bl. a. att militärområdena sammanfaller med civilområdena.

Försvarsministern anser att den framtida territoriella indelningen i militär- och civilområden bör grundas på ett redovisat (Ds Fö 1988: 65) utredningsalternativ 5 (R). Detta innebär en sammanslagning av Östra militärområdet med Bergslagens militärområde till ett område benämnt Mellersta militärområdet och en sammanslagning av motsvarande civilområden. Militärbefälhavaren i Västra militärområdet ges härvid i uppgift att organisera en operativt rörlig ledningsresurs (R).

Enligt försvarsministern torde den föreslagna indelningen i civil- och militärområden överslagsmässigt leda till en besparing på ca 20 milj. kr. per år jämfört med kostnaderna för nuvarande organisation. Den personella reduceringen har beräknats till ca 55 personår. Uppnådda besparingar bör, anser försvarsministern, utnyttjas för tekniska och personella satsningar i det militära ledningssystemet. Han räknar med att den nya indelningen genomförs den 1 juli 1991.

De riktlinjer för ny indelning i civil- och militärområden som riksdagen föreslås godkänna utsätts för kritik i flera motioner. Sammanfattningsvis hävdas

– att förändringar och besparingar beträffande ledningsorganisationen bör ske med bibehållande av nuvarande indelning i civil- och militärområden – motion Fö441, yrkande 2 (m),

– att nuvarande indelning bör behållas i avvaktan på resultat eller prövning av försvarskommittén – motionerna Fö6 (vpk), Fö10, yrkandena 1 och 2 (c), och Fö12 (m) samt

– att Kopparbergs län/Kopparbergs försvarsområde (Fo 53) bör tillhöra Nedre Norrlands civil- och militärområde och inte – som propositionsförslaget innebär – det nya Mellersta civil- och militärområdet – motionerna Fö4 (c), Fö11, yrkande 1 (m), och Fö14 (fp).

Utskottet har i denna fråga hört generaldirektören Gunnar Nordbeck, som på regeringens uppdrag utrett och lämnat förslag om totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå. De riktlinjer för indelningen som riksdagen föreslås godkänna bygger på hans förslag. Vidare har utskottet hört företrädare för överbefälhavaren och för civilbefälhavaren i Nedre Norrlands civilområde samt landshövdingen i Kopparbergs län.

Utskottet tar till en början ställning för att riksdagen nu beslutar om en ändrad indelning av landet i civil- och militärområden. Därmed anser utskottet att riksdagen bör avslå dels motion Fö441, yrkande 2, dels motionerna Fö6, Fö10, yrkandena 1 och 2, samt Fö12.

Enligt utskottets mening bör civil- och militärområdena genomgående ha sammanfallande gränser. Vidare bör ett län/försvarsområde inte delas mellan två civilområden/militärområden.

Med dessa utgångspunkter är utskottet också berett att tillstyrka regeringens förslag att landet skall få en ny indelning i fem civilområden/militärområden. De besparingar i den militära organisationen som uppnås genom organisationsförändringen bör användas för satsningar i det militära ledningssystemet. Medel som frigörs inom civilbefälhavarorganisationen bör få utnyttjas inom funktionen Civil ledning och samordning.

Regeringens förslag innebär att Bergslagens civilområde/militärområde – bestående av Örebro, Värmlands och Kopparbergs län – i sin helhet förs samman med det nuvarande Östra civil- och militärområdet till ett nytt område, Mellersta civilområdet/militärområdet, omfattande nio län. I flera motioner förordas att Kopparbergs län/försvarsområde i stället skall ingå i Nedre Norrlands civil- och militärområde. Detta omfattar i dagsläget tre län, däribland Gävleborgs län.

Inhämtade uppgifter och synpunkter visar att det beträffande Kopparbergs län finns skäl både för inordning i Mellersta området och för inordning i Nedre Norrlands område. Utskottet eftersträvar att bedöma frågan med en helhetssyn på vad som kan vara bäst för totalförsvaret.

Det är ostridigt att Kopparbergs län och Gävleborgs län i flera avseenden, bl. a. näringsgeografiskt och kulturellt, har en nära knytning till varandra. Från militära utgångspunkter finns fördelar med att de södra de-

larna av Gävleborgs län hör samman med Kopparbergs län. Tillsammans med delar av Uppsala län och Västmanlands län kan de beröras av militära operationer norr om Stockholmsområdet.

Att föra både Kopparbergs län och Gävleborgs län till det nya Mellersta området skulle innebära att detta kom att omfatta tio län/försvarsområden. Detta bedömer utskottet vara olämpligt från ledningssynpunkt, beträffande både militära och civila förhållanden.

Av återstående möjligheter talar civila synpunkter främst för att båda länen förs till Nedre Norrlands område medan det finns militära skäl för att behålla Gävleborgs län i detta område men inordna Kopparbergs län i Mellersta området. Det är mellan dessa båda alternativ ett val måste träffas.

Utskottet fäster vid detta val stor vikt vid att militära operationer skulle kunna bli aktuella i ett område som berör Uppsala, Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län. Luftförsvarssektor Mitt är redan anpassad till detta förhållande genom att den inkluderar södra delen av Gävleborgs län. I sektorn ingår vidare bl. a. Kopparbergs län. Detta talar för att länet bör föras till Mellersta området. Att överföra länet till luftförsvarssektor Nedre Norrland eller dela länet mellan sektorerna medför betydande kostnader. Dessa orsakas av sambandstekniska m. fl. ändringar och har uppskattats till 80–100 milj. kr.

Nackdelen från markoperativ synpunkt av att hela Gävleborgs län tillhör Nedre Norrlands militärområde uppvägs av att överbefälhavaren under krig får besluta om tillfälliga ändringar i indelningen i militärområden.

Med det sagda anser utskottet att starka militära skäl talar för att Kopparbergs län/försvarsområde tillhör Mellersta civilområdet/militärområdet. Från rent civil synpunkt finns också vissa fördelar med detta. Utskottet vill särskilt peka på att det finns ett betydande näringsgeografiskt och kulturellt samband också mellan Kopparbergs län och Mälardalen.

Utskottet finner att övervägande skäl talar för att Kopparbergs län skall tillhöra det nya Mellersta området. Utskottet biträder alltså regeringens förslag och anser att motionerna Fö4, Fö11, yrkande 1, och Fö14 bör avslås av riksdagen.

Den operativt rörliga ledningsresurs som militärbefälhavaren i Västra militärområdet avses organisera är en viktig faktor vid den förändring av den högre regionala indelningen som utskottet biträder. Överbefälhavaren får genom tillkomsten av en sådan enhet särskild möjlighet att i en utsatt del av landet stärka den närmast berörda militärbefälhavarens resurser för operativ ledning. Enheten kan också utnyttjas vid en tillfällig ändring i indelningen i militärområden. Om den inte utnyttjas i annan del av landet utgör den förstärkning till militärområdesstaben i Västra militärområdet.

Enligt vad utskottet inhämtat har militärbefälhavaren i Västra militärområdet nu överbefälhavarens uppdrag att lämna förslag om den rörliga enhetens organisation m. m. Utskottet förutsätter att – i ett läge när enheten beordras till annan del av landet – militärbefälhavaren i Västra militärområdet själv behåller det operativa ansvaret i sitt militärområde. Vidare förutsätter utskottet att hans stab även i detta läge har tillräckliga resurser för de krav som kan ställas på den.

Totalförsvarets skyddsskola inrättades den 1 juli 1988 efter beslut av riksdagen (prop. 1987/88: 100 bil. 6 och prop. 1987/88: 112, FöU 9, rskr. 24). Skolan gavs ställning som myndighet inom huvudprogrammet Arméförband. Verksamheten bedrivs till en början i Kungsängen men skolan skall enligt riksdagsbeslutet omlokaliseras till Umeå.

Under riksdagsbehandlingen instämde försvarsutskottet (FöU 1987/88: 9 s. 4) i vissa principiella betänkligheter, som hade anförts i motion 1987/88: Fö7 (fp). De riktade sig mot att låta en utbildningsanstalt, vid vilken ett antal vapenfria tjänstepliktiga skall få sin utbildning, vara knuten till försvarsmakten. Med anledning härav uppdrog regeringen åt totalförsvarets chefsnämnd att överväga frågan.

Chefsnämnden har funnit att vapenfria tjänstepliktiga kan utbildas vid totalförsvarets skyddsskola, att de formella och administrativa krav som måste uppfyllas inte är beroende av huvudmannskapet och att det därför inte finns något behov att ändra skyddsskolans organisatoriska ställning. Försvarsministern delar denna uppfattning.

Enligt yrkande 11 i folkpartiets partimotion Fö13 bör riksdagen besluta att skyddsskolan skall utgöra en självständig myndighet direkt under regeringen. Motionärerna har mycket svårt att godta tanken att en skola dit också vapenfria sänds skall ingå i försvarsmakten. De anser att en sådan ordning skulle kunna påverka trovärdigheten i hela vapenfrisystemet. Ett beslut nu om självständig ställning för skolan hindrar enligt motionärerna inte en framtida lösning innebärande att den inordnas under försvarets forskningsanstalt (FOA). De ser praktiska fördelar med en sådan lösning eftersom en av FOA:s huvudavdelningar är lokaliserad till Umeå och där forskar bl. a. om skydd mot ABC-stridsmedel.

Sedan frågan om den organisatoriska ställningen för totalförsvarets skyddsskola nu har fått ytterligare belysning och utskottet under beredningen hört företrädare för de vapenfria tjänstepliktiga anser utskottet att riksdagen bör kunna godta vad försvarsministern har anført. Något beslut av riksdagen enligt motionsyrkandet vill utskottet inte tillstyrka.

Transporter av sjuka och skadade med helikopter

Två motioner från den allmänna motionstiden och en med anledning av propositionen tar upp den för totalförsvaret och fredsräddningstjänsten viktiga frågan om luftburna transporter av skadade och sjuka i fred och krig. Motionärerna påminner om att frågan har behandlats många gånger tidigare, senast vid 1987 års försvarsbeslut.

Enligt partimotion Fö13, yrkande 3 (fp) är det helt nödvändigt att stärka försvarsmaktens transportkapacitet med helikopter, främst i övre Norrland. Motionärerna vill att överbefälhavaren skall anmodas att lämna konkreta förslag härom. I motion Fö303 (fp) efterlyses en försöksverksamhet med helikoptertransporter i den norra sjukvårdsregionen. Motionärerna i Fö304 (s) redogör för frågans tidigare behandling och hävdar att den sna-

rast måste bringas till en lösning. De anser viktigt att regeringen under innevarande år lägger fram förslag till riksdagen.

Frågan om sjuktransportkapacitet med helikoptrar behandlades i riksdagen två gånger under riksmötet 1985/86. Vid det senare tillfället (FöU 1985/86: 8 s. 37) gav riksdagen som sin mening regeringen till känna att det inte kunde anses tillfredsställande att frågan utan resultat hade bearbetats under lång tid. Riksdagen utbad sig en särskild redovisning från regeringen under det påföljande riksmötet.

Totalförsvarspropositionen 1987 (prop. 1986/87: 95 bil. 1 s. 43 och bil. 4 s. 23) tog upp frågan med utgångspunkt i förslag från 1984 års försvarskommitté. Enligt FöU 1986/87: 11 (s. 41) ansåg försvarsutskottet att redovisningen inte gav klarhet i vilka förhållanden som hindrar att frågan bringas till en lösning. Utskottet förklarade sig utgå från "att sjukvårdshuvudmännen är beredda att ta sitt ansvar och att berörda statliga myndigheter kan samordna sina önskemål och resurser. Regeringen måste ta sig an denna viktiga fråga. Det är med tvekan utskottet anser sig kunna föreslå riksdagen att i enlighet med socialutskottets yttrande avvakta resultatet av ytterligare överväganden i regeringskansliet. Utskottet avser att hålla sig noga informerat om den fortsatta utvecklingen."

Utskottet har efter 1987 års försvarsbeslut följt denna fråga, på senare tid bl. a. genom att ta del av en revisionsrapport den 9 november 1988 från riksrevisionsverket om hälso- och sjukvården i krig och genom vad som framkom vid en offentlig utskottsutfrågning på samma tema, anordnad gemensamt av försvars- och socialutskotten den 22 november 1988. Med anledning härav och av de nu aktuella motionerna anser sig utskottet sammanfattningsvis kunna konstatera

- att det i Sverige finns ett väl underbyggt och ofta påtalat behov av förbättrad kapacitet för helikoptertransporter med sjuka och skadade, både i fred och krig
- att detta behov är särskilt påtagligt i övre Norrland
- att det i landet finns alltför få helikoptrar som är lämpliga för ändamålet
- att lämpliga helikoptrar har primäruppgifter inom försvarsmakten och därför inte kan förutsättas vara ständigt tillgängliga för freds räddningsbehov samt
- att det enligt många bedömare är finansieringsproblem som hindrar att en bättre kapacitet kommer till stånd.

Försvarsmakten behöver anskaffa helikoptrar för sin krigssjukvårdorganisation. Enligt nuvarande planering anskaffas 25 helikoptrar åren 1997–2002. Genom tillskott av särskilda medel skulle anskaffning kunna tidigareläggas. Som försvarsministern framhöll i totalförsvarspropositionen hör en ökning av transportkapaciteten ske för att tillgodose behovet i krig men genomföras på ett sådant sätt att även behovet i fred kan tillgodoses.

Överbefälhavaren anser det vara naturligt att försvarsmaktens resurser skall kunna ställas till förfogande för samhällets civila sjuktransporter och vid särskilda behov men finner det inte godtagbart att resurserna tas i anspråk i sådan omfattning att primäruppgifterna måste eftersättas. Om statsmakterna anslår särskilda medel för ökade materiel- och personalkost-

nader är överbefälhavaren beredd att delta i större omfattning.

Det är enligt utskottets mening mycket anmärkningsvärt att denna fråga ännu inte — i samverkan mellan sjukvårdshuvudmännen och staten — har kunnat föras fram till en lösning. Arbetet härmed måste fortsättas med kraft. Vid en överenskommelse om anskaffning och drift av helikoptrar för ändamålet — eller om en betydande försöksverksamhet på området — måste även staten vara beredd att tillföra ekonomiska resurser. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna med anledning av motionerna Fö303 (fp) och Fö304 (s).

Enligt yrkandet i partimotion Fö13 (fp) bör riksdagen uttala sig för att överbefälhavaren skall få i uppdrag att lämna konkreta förslag beträffande transportkapaciteten med helikoptrar. Utskottet räknar emellertid med att underlag i detta avseende kommer att tillföras 1988 års försvarskommitté bl. a. genom överbefälhavarens perspektiv- och programplanering. Motionsyrkandet bör inte bifallas. Beträffande förslag i samma motion om medel för anskaffning av bl. a. helikoptrar återkommer utskottet i det följande.

Ett nytt försvarsbeslut år 1991, m. m.

I detta avsnitt behandlar utskottet vad föredragande statsrådet har anfört i propositionen på s. 12–17 samt ett antal motioner.

Föredragande statsrådet

Efter en redovisning av tillståndet inom försvarsmakten och av möjligheterna att nå målen enligt 1987 års försvarsbeslut uttalar försvarsministern beträffande ett nytt försvarsbeslut år 1991 bl. a. följande (s. 16):

Förutsättningarna för att genomföra 1987 års försvarsbeslut inom givna tids- och kostnadsramar har enligt min mening försämrats i flera viktiga avseenden. Det är därför nödvändigt att utifrån försvarsmaktens uppgifter överväga vilka resurser som erfordras samt i samband härmed få till stånd en omstrukturering av krigsorganisationen och lägga fast en ny långsiktig inriktning med utgångspunkt i ett förnyat planeringsunderlag. Med anledning av frågornas vikt har jag därför föreslagit regeringen att en parlamentariskt sammansatt kommitté bör bereda underlag inför ett nytt långsiktigt försvarsbeslut år 1991. Regeringen beslutade i enlighet härmed den 8 december 1988.

Enligt min mening är det emellertid inte lämpligt eller ens möjligt att uppskjuta beslut i alla frågor till år 1991. Samtidigt som större frågor, vilka i huvudsak berör krigsorganisationen och förändringar i fredsorganisationen, behöver behandlas ytterligare, erfordras tidiga beslut i vissa frågor för att skapa balans och tidigt få resurser till förbättrad utbildning och materiellanskaffning. Jag kommer därför i det följande att förorda att regeringen förslår riksdagen att redan våren 1989 besluta om åtgärder som medför vissa förändringar av arméns krigsorganisation och behovet av materiell förnyelse. Vissa frågor som främst berör arméns förbandsomsättning, utbildningssystem och fredsorganisation samt vissa delar av krigsorganisa-

tionen, som behandlas i den parlamentariska kommittén, räknar jag med att regeringen kan förelägga riksdagen för beslut under hösten 1989.

Vid mina överväganden om denna beslutsgång har jag beaktat nödvändigheten av att det finns balans mellan uppgifter och resurser under den närmaste tiden samt en tillräcklig handlingsfrihet för ett långsiktigt beslut år 1991.

För att behålla handlingsfrihet fram till nästa totalförsvarsbeslut anser försvarsministern att det för budgetåren 1989/90 och 1990/91 behövs särskilda resursförstärkningar för repetitionsutbildning och för att upprätthålla utvecklingskapacitet inom svensk försvarsindustri.

Regeringen har berett riksdagen tillfälle att ta del av vad försvarsministern anfört om ett nytt försvarsbeslut år 1991 och om handlingsfrihet intill ett sådant beslut.

Utskottet

I detta avsnitt behandlar utskottet först yrkanden i två partimotioner från folkpartiet. I motion Fö207 (yrk. 2 och 3) från den allmänna motionstiden redovisar partiet sin principiella syn på inriktningen av totalförsvaret intill nästa långsiktiga totalförsvarsbeslut. Man anser det nödvändigt att redan dessförinnan tillföra försvarsmakten ytterligare medel och att förändra planeringsramarna så att 1987 års försvarsbeslut kan genomföras "utan ytterligare tidsspillan". I motion Fö13, med anledning av propositionen, återkommer folkpartiet (yrk. 1) till att innehållet i 1987 års försvarsbeslut måste förverkligas och yrkar att riksdagen skall göra ett särskilt uttalande härom. Till yrkanden i dessa motioner som rör olika huvudprogram och ekonomiska tillskott återkommer utskottet.

Enligt *utskottets* mening står det klart att 1987 års försvarsbeslut inte kan genomföras som det var tänkt när beslutet fattades. Överbefälhavarens programplan 1989–1992 visar att det under perioden 1989–1992 behövs ett medelstillskott om 5,4 miljarder kronor för att försvarsbeslutets intentioner skall kunna uppfyllas. Jämfört med dessa intentioner har verksamhet för ca 20 miljarder kronor utgått ur planeringen fram till år 1997. Liksom försvarsministern finner utskottet det nödvändigt att göra en total översyn av resursbehoven. Ifrågavarande motionsyrkanden bör inte bifallas.

Den beslutsgång som försvarsministern redovisar – med inriktning mot ett nytt långsiktigt beslut redan år 1991 – är även enligt utskottets mening nödvändig i det uppkomna läget. Inriktningen medför bl. a. att tiden för perspektivplanering och perspektivstudier förkortas avsevärt samt att försvarskommittén måste arbeta under tidspress.

Med anknytning till beslutsgången uttalar försvarsministern (s. 17) att det enligt hans mening behövs särskilda resursförstärkningar för repetitionsutbildning och för att upprätthålla utvecklingskapacitet inom svensk försvarsindustri. Resurstillskotten och deras storlek behandlar utskottet i avsnittet om planeringsramar för det militära försvaret m. m.

Utskottet går över till att behandla ett antal motionsyrkanden som syftar

till att genom riksdagsbeslut tillföra försvarskommittén vissa synpunkter, utverka tilläggsdirektiv eller ändrade direktiv till denna eller få till stånd utredning i särskild ordning.

Motion Fö302 (mp) har yrkandet att en förutsättningslös och bred utredning tillsätts för att se över hur en samhällsstruktur skulle kunna se ut där totalförsvaret med trovärdigheten i behåll klarar sig i det närmaste utan ett militärt försvar. Motionärerna frågar sig om resurserna till det militära försvaret skulle göra större nytta inom andra samhällssektorer. "Kan säkerheten och totalförsvaret bli bättre om man i stället för den stora satsningen på militären riktar in sig på en annan samhällsmodell, minskad sårbarhet, civilmotstånd, självtillit, småskalig energi- och livsmedelsförsörjning, ökad neutralitet och aktivare fredsarbete?"

Tilläggsdirektiv till försvarskommittén föreslås i motion Fö210, yrkande 7 (mp). Motionärerna önskar att kommittén åläggs att i sitt slutbetänkande även presentera en alternativ organisation för försvarsmakten som är 10 % billigare än den nuvarande.

Utskottet kan inte tillstyrka ett utredningsarbete med inriktning enligt motion Fö302. Det militära försvaret har avgörande betydelse för totalförsvaret. Åtgärder för att minska samhällets sårbarhet kan och bör vidtas inom totalförsvarets civila del, samtidigt som beredskaps-, sårbarhets- och uthållighetsaspekter bör uppmärksammas och i åtskilliga fall tas hänsyn till inom all samhällsplanering. En aktiv utrikespolitik med inriktning bl. a. på neutralitet i händelse av krig i vår omvärld samt på utvecklingsbistånd och åtgärder för allmän nedrustning och rustningsbegränsning ingår redan i säkerhetspolitiken och står inte i motsättning till den del av denna som gäller våra försvarsansträngningar. Motionen bör avslås.

Att i enlighet med motion Fö210 utgå från en resursram för att söka finna en därtill avpassad krigsorganisation men också möjliga uppgifter och ambitioner skulle strida mot avsikterna med nuvarande ordning för utredning i samband med ett nytt långsiktigt försvarsbeslut. Grunden är och bör även i fortsättningen vara de krav som ställs av den valda säkerhetspolitiken. Motionsyrkandet bör avslås.

I motion Fö301 (vpk) yrkas ett riksdagsuttalande om ändrade direktiv till försvarskommittén. Dess arbete bör enligt motionärerna inte bedrivas så att arméfrågorna behandlas med förtur "ryckta ur sitt sammanhang med flygvapnets, marinens och totalförsvarets frågor". *Utskottet* påminner om att riksdagen i samband med 1987 års försvarsbeslut måste konstatera att det i väsentliga avseenden saknades underlag för att bedöma arméförbandens långsiktiga utveckling. Denna fråga behandlas nu av försvarskommittén under parlamentarisk medverkan. *Utskottet* anser att riksdagen bör godta denna ordning. Motion Fö301 bör inte bifallas.

Synpunkter som motionärer genom riksdagsbeslut önskar få upphöjda till riktlinjer för bl. a. försvarskommittén rör

- inriktningen av nästa försvarsbeslut – Fö203, yrkande 1 (c), och Fö204, yrkande 4 (m)
- de ekonomiska förutsättningarna för arméförbandens grundorganisation – Fö424, yrkande 2 (m)
- försvarsmaktens grundorganisation – Fö7, yrkande 3 (c)

- resurser för Skånes försvar – Fö402, yrkandena 1 – 4 och 6 – 7 (m), och Fö444 (fp)
- resurser för västra Sveriges försvar – Fö421 (m)
- försvaret av Storstockholm – Fö428 (m)
- betydelsen av Kronobergs regemente, I 11 – Fö403, yrkande 2 (m), Fö412 (c), Fö415, yrkande 2 (m), och Fö438 (fp)
- betydelsen av Hälsinge regemente, I 14 – Fö408 (m)
- betydelsen av Bohusläns regemente, I 17 – Fö409 (m) och Fö427 (c, s. fp, vpk, mp)
- betydelsen av Livregementets grenadjärer, I 3 – Fö422 (c)
- betydelsen av Norra skånska regementet, P 6 – Fö439 (m)
- betydelsen av Värmlands regemente, I 2, och Bergslagens artilleriregemente, A 9 – Fö441, yrkande 1 (m)
- vikten av säkra ekonomiska beräkningar – Fö426 (fp).

Bland nämnda motioner finns övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut särskilt i partimotion Fö203 (c) och kommittémotion Fö204 (m). Båda är väckta under den allmänna motionstiden 1989 och utgör alltså inte motförslag till proposition 1988/89: 80.

Enligt centerpartiets motion måste det vara en utgångspunkt för arbetet i försvarskommittén

- att den allmänna värnplikten ligger fast,
- att såväl försvarsmaktens grundorganisation som dess krigsorganisation skall vara decentraliserad samt
- att ubåtsskyddsformågan och incidentberedskapen skall vara prioriterade områden.

Motion Fö203 (c) uttrycker ambitioner som *utskottet* till stora delar kan instämma i. Med hänvisning till uppgifterna (dir. 1988: 67) för försvarskommittén anser emellertid utskottet att det inte är påkallat med något uttalande av riksdagen i enlighet med motionsyrkandet (yrk. 1).

Motion Fö204 (m) gäller inriktningen av nästa försvarsbeslut och tar upp vissa frågor som är centrala för det militära försvaret. Grundutbildning av värnpliktiga under endast 2,5 månader avvisas. Motionärerna vill fullfölja JAS-systemet med bl. a. en tvåsitsig version. De vill ha en inriktning mot att en version JAS 39C skall utvecklas och anser att en andra ubåtsskyddsstyrka bör upprättas.

Försvarskommitténs uppgifter täcker flertalet av de frågor som motionärerna tar upp. Beträffande grundutbildning av värnpliktiga behandlar utskottet senare i betänkandet förslag av regeringen om viss försöksverksamhet. *Utskottet* anser inte att riksdagen bör besluta enligt motionsyrkandet (yrk. 4).

Motion Fö424, yrkande 2 (m), tar upp de ekonomiska förutsättningarna för försvarsmaktens grundorganisation. Enligt motionärerna bör riksdagen uttala att konsekvenserna för arméorganisationen enligt den s. k. Försvarsmaktsutredning 1988 inte skall vara vägledande i det fortsatta arbetet. Utredningen gjordes med ekonomiska förutsättningar som var givna av regeringen. Överbefälhavaren har därefter, som ett led i perspektivplaneringen inför ett nytt långsiktigt försvarsbeslut, lämnat en redovisning kallad Försvarsmaktsidé 2000. *Utskottet* konstaterar att båda dessa utred-

ningar, jämte bl. a. ytterligare resultat av perspektivplaneringen, kommer att tillhöra underlaget för ett tilltänkt riksdagsbeslut hösten 1989 om arméns utveckling. Underlaget bör enligt utskottets mening vara så allsidigt och genomarbetat som möjligt. Regeringen kan förutsättas dela denna mening. Riksdagen bör inte besluta enligt motionsyrkandet.

Försvarsmaktens grundorganisation tas upp också i en kommittémotion från centerpartiet, Fö7 (yrk. 3). Liksom i motion Fö203 (c) hävdas att en omorganisation bör ha som ledstjärna att behålla minst ett förband eller en annan militär myndighet i varje län. Vidare förordas att arméns brigader och motsvarande förband inom övriga försvarsgrenar skall vara myndigheter i fred.

Försvarsmaktens grundorganisation, och i närtid särskilt arméns organisation för främst förbandsproduktion, behandlas just nu av försvarskommittén, som är parlamentariskt sammansatt. *Utskottet* vill i det läget inte rekommendera riksdagen att göra uttalanden av det slag som föreslås i motionsyrkandet. Beträffande ett närmande mellan krigsorganisation och grundorganisation återkommer utskottet senare i betänkandet.

Av det sagda torde framgå att *utskottet* inte finner lämpligt att riksdagen nu uttalar sig om betydelsen av ett visst regemente. De motionsyrkanden som finns härom och som utskottet tidigare har redovisat bör inte bifallas av riksdagen.

Vikten av att så långt möjligt få säkra ekonomiska beräkningar till grund för eventuella förslag till riksdagen om organisationsförändringar tas upp i motion Fö426 (fp). *Utskottet* räknar med att även försvarskommittén kräver sådant underlag för sina ställningstaganden. Något uttalande av riksdagen enligt motionsyrkandet är inte påkallat.

När det slutligen gäller olika motionsyrkanden att riksdagen skall poängtera och i olika avseenden exemplifiera värdet av försvarsresurser i Skåne, västra Sverige eller Storstockholm anser *utskottet* att återstående perspektivplanering och programplanering av överbefälhavaren samt försvarskommitténs kommande överväganden måste tillföras underlaget innan riksdagen för sin del tar ställning i de organisationsfrågor av långsiktig karaktär som motionerna delvis gäller.

Även i samband med 1987 års försvarsbeslut behandlade riksdagen motionsyrkanden om stärkande av försvarsresurserna i vissa delar av landet. Härvid uttalade försvarsutskottet bl. a. (FöU 1986/87: 11 s. 24):

Motionsyrkandena om ytterligare försvarsresurser i särskilda delar av landet gäller i första hand den operativa förmågan i krig. Landets yta, gränser, värnpliktssystem och totala försvarsresurser motiverar att det militära försvaret bygger på spridd mobilisering, liksom på rörlighet och kraftsamling när en anfallsriktning kan fastställas. Fredskonomiska förhållanden men också beredskapssynpunkter påverkar fredslökaliseringen. Överbefälhavaren har ansvaret för den operativa planeringen samt för de omgrupperingar och operationer som kan bli aktuella.

Som utskottet har påpekat tidigare skall hela Sverige försvaras. Ett militärt angrepp mot landet måste kunna mötas varifrån det än kommer. Utskottet

avstyrker bifall till motionerna Fö402, yrkandena 1–4 och 6–7 (m), Fö421 (m), Fö444 (fp) och Fö428 (m).

Utskottet vill i detta sammanhang också behandla motion Fö443 (c) som gäller *tillsatsmaskineri till ubåtar*. Motionären framhåller betydelsen av att våra ubåtar förses med stirlingtillsatser (luftberoende tillsatsmaskinerier) för att öka ubåtarnas uthållighet i undervattensläge. Motionären anser att frågan bör övervägas av försvarskommittén.

Enligt propositionen skall myndigheternas planering inriktas mot att upprätthålla möjligheterna till anskaffning av luftberoende tillsatsmaskineri för den ubåtsgeneration som nu projekteras, under förutsättning att pågående försöksverksamhet faller väl ut. Vissa medel för detta har inplanerats. Frågan kommer också att behandlas av försvarskommittén. *Utskottet* anser att motionen därmed redan är tillgodosedd.

Planeringsramar för det militära försvaret, m. m.

I detta avsnitt behandlar utskottet vad som anförs på s. 17–21 i propositionen samt motionerna 1988/89:Fö306 (vpk), Fö7, yrkande 4 (c), Fö8, yrkandena 3 och 4 (m), Fö11, yrkandena 3 och 4 (m), Fö13, yrkande 8 (fp), Fö15, yrkandena 1–5, 7 och 9–10 (vpk), och Fö16, yrkandena 1–4 (mp). Angivna yrkanden i motionerna 1988/89:Fö8, Fö15 och Fö16 behandlas här till den del de sammanhänger med en förändring av utgiftsramen för budgetåret 1989/90 jämfört med regeringens förslag och senare i betänkandet som anslagsfrågor. Utskottet återkommer också i samband med behandlingen av huvudprogrammets inriktning till flertalet av här redovisade motionsyrkanden.

Föredragande statsrådet

Försvarsministern redovisar det militära försvarets ekonomiska utfall budgetåret 1987/88. Den tillgängliga utgiftsramen uppgick till 26 500 243 000 kr. Utgifterna under budgetåret understeg detta belopp med 139 346 000 kr. Underutnyttjandet kommer att kompenseras under innevarande budgetår.

Regeringen lämnar förslag om planeringsram m. m. för budgetåret 1989/90 samt om planeringsram för budgetåret 1990/91, som förutses bli det sista före ett nytt långsiktigt försvarsbeslut år 1991. Ramarna är beräknade enligt gällande metod för ramberäkning och innehåller särskilda ekonomiska tillskott för handlingsfrihet intill totalförsvarsbeslutet, 580 milj. kr. för 1989/90 och 625 milj. kr. för 1990/91.

Planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret föreslås för budgetåret 1989/90 uppgå till 28 071 000 000 kr. i prisläget februari 1988. För budgetåret 1990/91 föreslås planeringsramen uppgå till 28 258 500 000 kr. i samma prisläge.

Försvarsministern kommenterar säkerheten i det militära försvarets planering och den osäkerhet i underlaget för 1987 års försvarsbeslut som råder. Försvarskommittén skall under våren 1989 granska planeringssystemet.

met och lämna förslag till åtgärder för att öka säkerheten och stabiliteten i planeringen.

1988/89:FöU14

Utskottet

Utskottet har inte något att invända mot vad försvarsministern har anfört om det ekonomiska utfallet budgetåret 1987/88.

I partimotion Fö306 (vpk) yrkas att resurser skall föras över från det militära till det civila försvaret. Detta förslag, från den allmänna motions-tiden, preciseras i form av minskningar på anslag till det militära försvaret genom skilda yrkanden i partiets motion Fö15. Sammanlagt föreslås minskningar motsvarande en reducering av utgiftsramen för budgetåret 1989/90 med ca 750 milj. kr. Förslaget är grundat på vänsterpartiet kommunisternas allmänna syn beträffande det militära försvarets utformning och resursbehov. *Utskottet* kan inte ansluta sig till denna. Båda motionerna bör avslås av riksdagen, motion Fö15 såvitt nu är i fråga. Här ifrå-gavarande yrkanden i motion Fö15 behandlas även i samband med hu-vudprogrammets inriktning och under de olika anslagen.

Motion Fö16 (mp) innehåller bl. a. yrkanden om mindre anslag än rege-ringen har föreslagit för nästa budgetår. Sammanlagt motsvarar yrkandena en minskad utgiftsram för budgetåret om 1 755 milj. kr. Enligt motionä-rerna bör beslut för nästa budgetår inte få ”binda upp oss för en krigsmakt som blir svår att anpassa till en positiv utveckling på nedrustningsområ-det”. För ett omedelbart stopp för JAS-projektet tillgodoräknar de en be-sparing av 1 500 milj. kr. Den utveckling för vår försvarsförmåga som blir följd en om riksdagen följer motion Fö16 kan *utskottet* inte tillstyrka. Mo-tionen bör avslås såvitt nu är i fråga. Den behandlas också i avsnittet om huvudprogrammets inriktning och när det gäller anslagsfrågor.

Två partimotioner, Fö11 (m) och Fö13 (fp), innehåller yrkanden om yt-terligare medel till planeringsramarna för det militära försvaret. Förslagen i Fö11 täcker de nu ifrå-gavarande yrkandena i motion Fö8 (m).

Moderata samlingspartiet föreslår att – utöver regeringens förslag – 495 resp. 500 milj. kr. skall tillföras för de båda budgetåren 1990/91 och 1991/92. Motionärerna redovisar hur de vill fördela tillskotten på följande ändamål:

- Repetitionsutbildning
- Minskad försöksverksamhet med förkortad grundutbildning
- Anskaffning av två kustkorvetter
- Anskaffning av radar till ubåtsjaktflygplan
- Utveckling av JAS 39B.

Utskottet återkommer till de angivna ändamålen vid behandling av hu-vudprogrammen. I motionen finns särskilda yrkanden beträffande beställ-ningsbemyndiganden och anslagsmedel under berörda anslag, där de be-handlas av utskottet.

Folkpartiet föreslår i sin motion ekonomiska tillskott, utöver propositionens förslag, för de aktuella budgetåren om 400 resp. 800 milj. kr. Motio-närernas syfte är att innehållet i 1987 års försvarsbeslut skall kunna för-verkligas, särskilt i fråga om helikoptrar för sjuktransport, luftvärn med

medellång räckvidd, ubåtar och tunga kustrobotbatterier. Härom finns särskilda yrkanden i motionen.

I en kommittémotion från centerpartiet (Fö7, yrk. 4) föreslås att 100 milj. kr. skall anslås budgetåret 1989/90 för anskaffning av ytterligare en kustkorvett. Förslaget behandlas här som en fråga om utökning av utgiftsramen för budgetåret och senare i betänkandet vid behandling av huvudprogrammen.

Utskottet anser att riksdagen måste ta ställning till de tre partiernas förslag om ekonomiska tillskott med särskild hänsyn till den planeringssituation som råder.

1987 års försvarsbeslut är i vissa delar inte möjligt att genomföra. En total översyn av det militära försvarets uppgifter och resursbehov är nödvändig och har påbörjats. Ett nytt långsiktigt försvarsbeslut måste stå på fast grund och fattas så snart som möjligt. Våren 1991 bedöms med dessa utgångspunkter vara tidigaste tidpunkt för ett riksdagsbeslut.

Under budgetåren 1989/90 och 1990/91 behöver de tidigare beslutade planeringsramarna för det militära försvaret tillföras medel för repetitionsutbildning och för att upprätthålla utvecklingskapacitet inom svensk försvarsindustri. I syfte att upprätthålla högre försvarskraft och större handlingsfrihet föreslås i de nu aktuella motionerna tillskott utöver vad regeringen föreslår.

Enligt utskottets mening finns nu inte tillräcklig grund för annan bedömning av resursbehoven under de närmaste två budgetåren än den som regeringen har gjort. En betydande kapacitet hos det militära försvaret och en tillräcklig handlingsfrihet för dess framtida utveckling vidmakthålls genom de ekonomiska ramar som regeringen föreslår. Senare bedömningar kan självfallet medföra behov att ändra den ekonomiska inriktningen framöver. Utskottet anser alltså att regeringens förslag bör bifallas och de nu aktuella motionerna avslås såvitt de gäller utökning av de ekonomiska ramarna för det militära försvaret.

Sedan riksdagen har tagit ställning till de ekonomiska ramarna återstår att i betänkandet behandla bl. a. inriktning av huvudprogrammen och ett antal anslagsfrågor för nästa budgetår. Utskottet förutsätter att regeringen anpassar utnyttjandet under budgetåret 1989/90 av bemyndiganden och betalningsmedel inom utgiftsramen till den inriktning av verksamheten som riksdagen bestämmer och vid behov begär ökade bemyndiganden under budgetåret.

Utskottet har inte något att invända mot vad försvarsministern uttalar om säkerheten i det militära försvarets planering.

Ledningen inom försvarsmakten, m. m.

I detta avsnitt behandlas vad som anförs på s. 22 – 36 i propositionen samt yrkande 2 i motion 1988/89: Fö13 (fp).

Försvarsministern ansluter sig till en grundläggande idé för försvarsmaktens verksamhet i fred, som överbefälhavaren har formulerat. Den syftar till ökad förmåga när det gäller samordnade insatser i krig och beträffande insatser i olika beredskapslägen. I särskilda avsnitt behandlas decentraliserat och delegerat ansvar samt en helhetssyn på ledningsansvaret. Försvarsministern anger vilket ansvar som bör läggas på olika myndigheter inom ramen för en sådan helhetssyn. Han behandlar vidare operativ ledning, taktisk och territoriell ledning samt – särskilt ingående – produktionsledning.

Beträffande ett ändrat system för produktionsledning har överbefälhavaren föreslagit ett stegvis införande. Steg A, som försvarsministern biträder, innebär att man från budgetåret 1991/92 förstärker produktionsledningen på högre regional nivå för armén genom att en till två fördelningschefer med kaderorganiserad fördelningsstab ingår i myndigheten militärbefälhavaren. Vid lägre regional nivå inom armén avses brigadchef med kaderstab ges ställning som s. k. huvudansvarsområde.

Försvarsministern behandlar också produktionsledningen avseende anläggnings- och lokalförsörjningen.

I ett särskilt avsnitt behandlas organisation av försvarsmaktens centrala och högre regionala ledning. Försvarsministern ansluter sig till ett organisationsförslag från överbefälhavaren. Detta bygger på redovisad ledningsfilosofi och innebär bl. a. decentralisering av arbetsuppgifter.

Utskottet

Utskottet ser positivt på de reformsträvanden som försvarsministern har redovisat och tillstyrker den inriktning och de åtgärder som han förordar. Det är enligt utskottets mening angeläget att försvarsmaktens ledningsorganisation ändras i syfte att öka förmågan att verka under olika beredskapsgrader och i krig.

För armén är det viktigt att stärka krigsförbandens, inte minst brigadernas, ställning i planering, verksamhet och allmänt medvetande.

I motion Fö13 påpekar folkpartiet att försvarskommittén har till uppdrag att inom kort bedöma varför underlaget till 1987 års försvarsbeslut var behäftat med brister. Ansvarsfördelningen mellan de centrala staberna liksom stabsorganisationen kan behöva ändras med anledning av vad kommittén kommer fram till, anser motionärerna. *Utskottet* delar denna uppfattning men finner inte tillräckliga skäl att riksdagen uttalar sig här om. Regeringen torde ta fasta på förslag från den parlamentariskt sammansatta försvarskommittén även utan ett sådant uttalande. De närmast förestående organisationsförändringarna gäller myndigheterna överbefälhavaren och chefen för armén. Regeringsbeslut härom kommer enligt uppdrag inte att hindra eller bromsa en anpassning av organisationen till förslag som försvarskommittén kan komma att lägga fram i juni 1989. Motionsyrkandet kan därmed anses bli tillgodosett.

Utskottet anser att riksdagen bör lämna utan erinran vad föredragande

Inriktning av huvudprogrammen

I detta avsnitt behandlar utskottet vad föredragande statsrådet i propositionen har anfört om inriktningen av huvudprogrammen 1–4 (s. 36–43) och om krigsorganisationens utveckling (s. 52). Utskottet tar här också upp till behandling vad försvarsministern har anfört om försvarets materielverk och kustbevakningen (s. 43–46).

JAS-projektet och ubåtsskyddet behandlar utskottet i det följande under särskilda rubriker.

Till avsnittet har också förts motionerna Fö203, yrkandena 5 och 7 (c), Fö207, yrkande 1 (fp), Fö416 (m), Fö418 (m), Fö7, yrkande 2 (c), Fö8, yrkande 2 (m), Fö13, yrkandena 4–6 (fp), samt Fö16, yrkande 5 (mp). Här behandlas vidare motionerna Fö7, yrkande 4 (c), Fö11, yrkandena 3 och 4 (m), Fö13, yrkande 8 (fp), Fö15, yrkandena 1–5, 7, 9 och 10 (vpk), samt Fö16, yrkandena 1–4 (mp), till den del de innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen 1–4 i här behandlad del än regeringen har förordat.

Föredragande statsrådet

Beträffande *inriktningen av arméstridskrafterna* erinrar försvarsministern inledningsvis om att regeringen i enlighet med 1987 års försvarsbeslut i mars 1987 gav överbefälhavaren i uppdrag att lämna förslag till arméns långsiktiga inriktning. Efter en redogörelse för överbefälhavarens redovisning av resultatet av genomförda studier konstaterar försvarsministern att arméns långsiktiga utveckling blir en viktig fråga för 1988 års försvarskommitté. I avvaktan på kommitténs förslag förordar han att krigsorganisationen reduceras med åtta äldre infanteribrigader (IB 66) och ett antal fristående skyttebataljoner. Försvarsministern framhåller i det sammanhanget att det förhållandet att IB 66-brigaderna försvinner inte innebär något ställningstagande till det totala antalet brigader på sikt. Det är, anför han, en fråga för 1988 års försvarskommitté att lämna förslag till antalet brigader. Han erinrar om att redan 1987 års försvarsbeslut innebär en avveckling av två av dessa brigader före år 1992. Genom att fatta beslut i denna fråga redan nu kan, framhåller försvarsministern, grund- och repetitionsutbildningen upphöra fr. o. m. budgetåret 1989/90 och resurser omfördelas till andra ändamål. Vidare kan materiel och personal tillföras den kvarvarande krigsorganisationen. Härigenom kan enligt försvarsministern krigsdugligheten och uthålligheten hos denna öka. Han konstaterar att den föreslagna planeringen på sikt innebär att arméns materiella beredskap, uthållighet och samlade effekt allvarligt minskar. Detta är enligt försvarsministerns mening allvarligt, och han anser att planeringen måste prövas inför nästa försvarsbeslut.

I sin redogörelse för *inriktningen av marinstridskrafterna* fastslår försvarsministern inledningsvis att satsningen på ubåtsskyddsåtgärder är

nödvändig och att marinens arbete med att bestrida kränkningarna skall fullföljas. Försvarsministern erinrar om att enligt försvarsbeslutet år 1987 skulle inriktningen av de framtida ytstridsförbanden anstå till nästa försvarsbeslut. Han pekar också på att man i försvarsbeslutet betonade betydelsen av ubåtsförband, kustrobotförband samt mineringar – vid sidan av attackflyg – för försvar mot angrepp över havet. Enligt försvarsministerns mening bör dessa system även fortsättningsvis prioriteras i den fortsatta utvecklingen av krigsorganisationen i avvaktan på det nya försvarsbeslutet år 1991. Mot denna bakgrund kan försvarsministern inte godta den av överbefälhavaren föreslagna planeringen avscende en tidigare lagd anskaffning av ett nytt ytstridsfartyg. Han anser att denna fråga liksom inriktningen av ubåts- och tunga kustrobotförband samt föreslagna förändringar i marinens krigsorganisation bör behandlas av 1988 års försvarskommitté.

Försvarsministern anför vidare att överbefälhavarens planering bör inriktas mot att upprätthålla möjligheterna till anskaffning av luftoberoende tillsatsmaskineri för den ubåtsgeneration som nu projekteras under förutläggning att pågående försöksverksamhet faller väl ut.

Av redogörelsen i propositionen av *flygstridskrafternas inriktning* framgår att de åtgärder som vidtagits för att stoppa den tidigare allvarliga personalutvecklingen nu börjar ge resultat. Försvarsministern utgår ifrån att fortsatta insatser görs för att tidigt uppnå ett balanserat personalläge. Stridslednings- och luftbevakningssystemet (Stril) har varit utsatt för en granskning beträffande krav och teknisk nivå. En ny målsättning har lagts till grund för planeringen. Försvarsministern framhåller därvid särskilt vikten av att strilsystemet, med nuvarande ekonomiska ramar, omsätts på ett sätt som gör att dess grundläggande funktioner och samverkan med andra system säkerställs.

Försvarsministern betonar därefter den flygburna radarns betydelse för totalförsvaret och för vår säkerhetspolitik. Han kan därför inte för närvarande acceptera en senarelagd anskaffning enligt överbefälhavarens förslag. Han kan heller inte godta en senareläggning av anskaffning av ett tungt styrt attackvapen till JAS 39. Planeringen för attackrobotbeväpningen skall fortsättningsvis gälla enligt inriktningen i 1987 års försvarsbeslut, fortsätter han vidare. Försvarsministern räknar med att underlag redovisas för regeringen så att beslut om inriktningen av vapenprogrammet kan fattas under år 1989. Försvarsministern erinrar om att i 1987 års försvarsbeslut förutsattes ett långsiktigt program för radarjaktrobotar med stegvisa beslut. Inledningsvis skulle en befintlig radarjaktrobot modifieras och användas av både JA 37 och JAS 39. Projektet benämndes robot 71 A. Samtidigt skulle förutsättningarna för utveckling av en svensk radarjaktrobot, robot 73, klarläggas inför ett försvarsbeslut år 1992. Försvarsministern betonar betydelsen av jaktrobotar och uppger att han noga avser följa utvecklingen i denna fråga. Han utgår ifrån att myndigheterna under år 1989 kan presentera ett underlag för beslut om projektet robot 71 A. Försvarskommittén bör, anser försvarsministern, överväga en eventuell utveckling och anskaffning av robot 73 samt den långsiktiga inriktningen av jaktrobotprogrammet inför ett avgörande i 1991 års försvarsbeslut. Krigsorganisationsutvecklingen och frågan om en eventuell fjärde J 35-division

är även dessa, enligt försvarsministern, frågor för försvarskommittén och nästa försvarsbeslut.

Försvarsministern tar även upp den pågående utbyggnaden av det s. k. Bas 90-systemet. De förseningar som uppstått är oroande, anser han, eftersom vår operationsfrihet och uthållighet påverkas negativt. Han godtar dock planeringen eftersom väsentliga utbyggnadsåtgärder vidtas i norra delen av Sverige, där bristerna är störst.

Beträffande inriktningen av *den operativa ledningen m. m.* hänvisar föredragande statsrådet till sina ställningstaganden rörande ny milostruktur, en omorganisering av centrala och regionala staber m. m.

I samband med behandlingen av huvudprogrammets inriktning återkommer försvarsministern till behovet av *särskilda resursförstärkningar för repetitionsutbildningen.*

Han anmäler därvid att den föreslagna planeringen innebär att endast hälften av erforderlig repetitionsutbildning för armén och en tredjedel för marinen genomförs under budgetåren 1989/90 och 1990/91. Risken ökar därmed att krigsdugligheten för våra viktigaste förband minskar på ett oacceptabelt sätt. För att täcka de allvarligaste bristerna och förbättra krigsdugligheten föreslår försvarsministern, som framgått av redogörelsen i det föregående, att armén tillförs 150 milj. kr. och marinen 50 milj. kr. för resp. budgetår.

Försvarsministern anmäler också behov av ytterligare resurser för *att uppehålla utvecklingskapacitet inom svensk försvarsindustri.* Enligt hans uppfattning är de medel som inplanerats inom försvarsmakten otillräckliga för att behålla sådan kompetens. Detta äventyrar, anför han, vår förmåga att med i allt väsentligt egna nationella resurser förnya försvarsmakten. För att behålla handlingsfriheten fram till nästa försvarsbeslut förordar han, som tidigare redovisats, att ytterligare medel tillförs för studier och utveckling av ny materiel. För armétridskrafterna förordar han, att 175 milj. kr. avsätts för utveckling bl. a. av vapen och ammunition, elektronik, robotsystem och stridsfordon. För marinstridskrafterna förordar han att 105 milj. kr. avsätts för utveckling bl. a. av vapen, ammunition, robotsystem och elektronik samt för flygstridskrafterna 100 milj. kr. för utveckling av bl. a. flygelektronik.

I ett avsnitt om *gemensamma myndigheter* redovisar föredragande statsrådet vissa frågor av organisatorisk betydelse för försvarets materielverk och kustbevakningen. Beträffande kustbevakningen förordar försvarsministern därvid att verksamheten inriktas på en uppbyggnad av den centrala och regionala nivåns kompetens och rutiner samt en utveckling av samverkan med andra myndigheter. Dessutom förordar han en översyn av den lokala organisationen i syfte att effektivisera denna och få ett bättre resursutnyttjande.

Avslutningsvis redovisar försvarsministern (s. 52) en sammanställning över *krigsorganisationens utveckling.* Han framhåller därvid de stora osäkerheter som nu råder.

Utskottet har i det föregående konstaterat att 1987 års försvarsbeslut inte kan genomföras som det var tänkt och att det är nödvändigt att nästa försvarsbeslut tidigareläggs ett år. Orsakerna härtill är bristerna i underlaget för 1987 års försvarsbeslut. Av redogörelsen i propositionen framgår bl. a. att kostnaderna ökat mer än vad som hade förutsetts både i fråga om ledning och förbandsverksamhet och materielanskaffning. Detta har lett till att grundutbildningen inte kan bedrivas på förutsatt sätt och att repetitionsutbildningen måste reduceras. Vidare måste en allt större del av materielanslagen användas för vidmakthållandet av materielen varigenom resurserna för förnyelse blivit otillräckliga. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att utskottet redan i sitt betänkande FöU 1987/88: 11 (s. 29) uttryckte oro för de brister som endast några månader efter det att riksdagen fattat försvarsbeslutet kunde konstateras i det underlag på vilket detta vilade.

Utskottet anser i likhet med försvarsministern att det inte kan anstå till nästa försvarsbeslut med beslut om åtgärder för att upprätthålla krigsdugligheten inom främst arméns krigsorganisation. En *avveckling av äldre infanteribrigader m. m.* skapar förutsättningar för en sådan förbättring bl. a. genom att resurser därmed frigörs och kan överföras till den övriga krigsorganisationen. Utskottet godtar mot bakgrund av detta propositionens förslag om en avveckling av äldre infanteribrigader och vissa övriga förband. Detta innebär inte, såsom också betonas i propositionen, ett ställningstagande till det totala antalet brigader på sikt.

När det gäller *inriktningen av huvudprogrammen 1–4* – bortsett från JAS-projektet och ubåtsskyddsåtgärderna som utskottet i det följande behandlar i särskilda avsnitt – vill utskottet erinra om sina ställningstaganden i föregående avsnitt rörande planeringsramarna för det militära försvaret. Utskottet tog därvid till behandling upp bl. a. en rad motioner i vilka förordades att det militära försvaret skulle tillföras ökade resurser för olika ändamål eller vidkännas minskningar av dessa i förhållande till regeringens förslag. Dessa ställningstaganden har konsekvenser också för utvecklingen av de berörda huvudprogrammen.

De motioner i vilka föreslås andra utgifts- och planeringsramar för det militära försvaret än regeringen har föreslagit bör i linje med utskottets ställningstagande rörande ramfrågorna avslås också till den del de infattar förslag om en annan inriktning av huvudprogrammen än dem regeringen föreslår. Sålunda bör motion Fö15, yrkandena 1–5, 7, 9–10 (vpk), avslås till den del de innefattar vänsterpartiet kommunisternas från regeringens förslag avvikande syn på huvudprogrammets inriktning. Även motion Fö16, yrkandena 1–4 (mp), bör avslås såvitt därav följer en annan inriktning av huvudprogrammen än den propositionen anger.

Av de ekonomiska resursförstärkningar utöver regeringens förslag som föreslås i moderata samlingspartiets och folkpartiets motioner (Fö11 resp. Fö13) följer också en inriktning av huvudprogrammen som utskottet inte kan ställa sig bakom. Motionerna Fö11, yrkandena 3 och 4, och Fö13, yrkande 8, bör sålunda avslås såvitt nu är i fråga. Även yrkandena 4–6 i

motion Fö13 bör här avslås liksom motion Fö8, yrkande 2 i denna del (m).

En anpassning av berört huvudprogram till den av centerpartiet i motion Fö7 (yrk. 4) föreslagna resursförstärkningen med 100 milj. kr. för anskaffning av ytterligare en kustkorvett bör riksdagen också avvisa.

Utskottet anser sålunda att huvudprogrammen 1–4 i här behandlad del kan utvecklas i enlighet med vad propositionen anger.

De extra resurser som enligt regeringens förslag tillförs bl. a. för repetitionsutbildning innebär att de viktigaste krigsförbanden inom armén och marinen kan ges en ökad krigsduglighet. Dessa åtgärder sammantagna med den inriktning och förslag som framgår av propositionen i övrigt innebär att handlingsfrihet skapas för statsmakterna att år 1991 besluta om bl. a. den framtida inriktningen av huvudprogrammen. Genom det i propositionen föreslagna resurstillskottet ges möjlighet att upprätthålla utvecklingskapaciteten inom svensk försvarsindustri.

Sammanfattningsvis kan utskottet konstatera, att trots den osäkerhet som nu råder rörande den framtida utvecklingen, utgår den i propositionen angivna inriktningen av försvarsmakten i väsentliga delar från de principer som framgick av 1987 års försvarsbeslut.

Utskottet har inte heller någon erinran mot vad föredragande statsrådet anfört om *krigsorganisationens utveckling* och om *försvarets materielverk och kustbevakningen*.

Utskottet vill här slutligen behandla yrkande 5 i motion Fö16 (mp). I motionen redovisar motionärerna en *skiss till försvarsmaktens utveckling*. En betydelsefull komponent i denna är en manstark armé som är lokalt förankrad och rekryterad och utrustad med goda pansarvärnsvapen. Hemvärnet föreslås få en kraftig modernisering. Luftförsvaret bör innehålla ett starkt luftvärn, jaktflyg och flygburen radar. Marinen bör innehålla ett relativt starkt ubåtsvapen, kustartilleri och tunga kustrobotbatterier. Arméns mekanisering tonas ned liksom behovet av en förnyelse i närtid av jakt- och spaningsflyg. JAS Gripen förlorar aktualitet. Däremot behövs enligt motionärerna en utveckling av bl. a. små attackflygplan.

Utskottet konstaterar att de i motion Fö16 redovisade förslagen i väsentliga delar avviker från den inriktning av försvarsmakten som utskottet i det föregående förordat. De är enligt utskottets mening också av så grundläggande karaktär att de bör behandlas av 1988 års försvarskommitté. Motionsyrkandet bör inte bifallas av riksdagen.

De under den allmänna motionstiden framförda förslagen i motion Fö203, yrkande 7 (c), om *vissa resursförstärkningar för budgetåret 1989/90* och motion Fö207, yrkande 1 (fp), om resursförstärkning för repetitionsutbildning och för prioriterad industriutvecklingskompetens får enligt utskottets mening anses tillgodosedda genom propositionens förslag.

Yrkande 2 i motion Fö7 (c) gäller förstärkningar av *resurser för repetitionsutbildningen på sikt*. Enligt utskottets mening bör denna fråga behandlas i ett senare sammanhang och motionsyrkandet avslås av riksdagen.

I två motioner, Fö416 och Fö418 (båda m), framhåller motionärerna att det finns brister i *hemvärnets utrustning*. Den är, anser de, i stort behov av modernisering. Genom ett beslut om en sådan modernisering skulle riks-

dagen, enligt motionären i Fö418, markera sin uppskattning av hemvärnet som en betydelsefull del av vårt totalförsvär.

Motionerna ger *utskottet* anledning att betona hemvärnets betydelse för det svenska totalförsväret. De omfattande frivilliga insatser som utförs inom hemvärnet och frivilligorganisationerna bidrar till den svenska säkerhetspolitikens trovärdighet. Hemvärnet har dessutom viktiga krigsuppgifter vars betydelse sannolikt kommer att öka i framtiden. En önskvärd modernisering av hemvärnets utrustning anser *utskottet* måste övervägas tillsammans och i ett sammanhang med övriga markstridskrafterns behov. Detta är en av uppgifterna för den tillsatta försvarskommittén. *Utskottet* konstaterar emellertid att en avveckling av de äldre infanteribrigaderna m. m. skapar förutsättningar för att vissa hemvärnsförband kan tilldelas modernare materiel. *Utskottet* erfar vidare att vissa hemvärnsheter redan i dag har erhållit kulspjut, granatgevär, pansarskott och minor. Motionerna Fö416 och Fö418 (båda m) bör avslås av riksdagen.

I partimotion Fö203, yrkande 5, återkommer centerpartiet med ett tidigare framfört yrkande (FöU 1987/88: 11 s. 45) om att det skall utbildas fler besättningar för *Herculesplanen* i syfte att förbättra förutsättningarna att använda dessa plan för de värnpliktigas resor.

Utskottet har inhämtat att det finns 10 besättningar till de 8 *Herculesplan* som flygvapnet i dag förfogar över. Antalet besättningar bedöms behöva vara 16 om planen skall kunna utnyttjas fullt ut. Gränssättande för en ökning av flyguttaget är emellertid för närvarande inte för få besättningar utan bristen på tekniker. Enligt vad *utskottet* har inhämtat är rekryteringsläget beträffande tekniker gott. Enligt flygvapnets prognoser bör detta leda till att det finns tillräckligt många tekniker år 1991, varefter flera besättningar kan utbildas ganska snabbt. Enligt *utskottets* mening finns det för närvarande inte förutsättningar att i annan takt än som nu sker utbildas besättningar för *Herculesplanen*, och riksdagen bör inte göra något uttalande i frågan. Motion Fö203 bör avslås såvitt nu är i fråga.

Redovisning av JAS-projektet

Under denna rubrik behandlar *utskottet* vad föredragande statsrådet i propositionen har redovisat om JAS-projektet samt motionerna Fö204, yrkande 5 (m), Fö210, yrkande 12 (mp), Fö440 (vpk), Fö13 yrkande 10 (fp), och Fö15, yrkande 6 (vpk). Här behandlas vidare motionerna Fö11, yrkandena 3–4 (m), och Fö16, yrkande 4 (mp), till den del de innefattar en annan inriktning av JAS-projektet än vad propositionen förordar.

Föredragande statsrådet

Försvarsministern inleder sin redovisning med att crinra om de riksdagsbeslut som ligger till grund för JAS-projektet. Han konstaterar därefter att konsekvenserna av det haveri som inträffade med det första provflygplanet kan komma att inverka på projektets framtid. Den tekniska värderingen av projektet anser han, med reservation för vad som kan ha orsakat have-

riet, visar att JAS-projektet i stort kommer att uppnå specificerade prestanda. I detta sammanhang berör han på samma sätt som i tidigare redovisningar vissa förseningar som uppstått med projektet och uppger att tidpunkten för leverans av operativt användbara flygplan kommer att förskjutas. Försvarsministern förutsätter därvid att industrin i samverkan med myndigheterna fortsätter att pröva varje möjlig åtgärd för att förhindra ytterligare förseningar och att så långt möjligt återta förlorad tid samt att även begränsa ogynnsam inverkan på projektet av det beklagliga haveriet.

Vid sin redovisning av de ekonomiska förutsättningarna för projektet konstaterar försvarsministern att för de första 30 flygplanen följer JAS-projektet de kostnadsramar som förutsattes i grundbeslutet. För delserie två och vissa vapensystem kan ännu inte priset fastställas. Kraftiga kostnadsökningar har uppstått för delserie två liksom för delserie tre. Försvarsministern anser att detta förhållande och det nyligen inträffade provflygplanshaveriet ger anledning att närmare studera projektets fortsättning. Han avser därvid att fortlöpande hålla försvarsutskottet orienterat om utvecklingen av projektet.

Försvarsministern lämnar också vissa industripolitiska aspekter på projektet och erinrar om de utfästelser som Industrigruppen JAS (IG JAS) lämnade i samband med att JAS-kontraktet slöts år 1982. Bl. a. utlovades industriell samverkan mellan IG JAS utländska leverantörer och svensk industri. Försvarsministern anmäler att de hittillsvarande resultaten kan anses motsvara förväntningarna.

Utskottet

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i två partimotioner, Fö15 och Fö440, en *avveckling av JAS-projektet*. Man anser att Sverige inte behöver flygstridskrafter av så avancerat slag för att hävda sitt oberoende och att samhället binder stora resurser under lång tid om projektet fullföljs.

Liknande tankegångar förs fram i motionerna Fö210 och Fö16 (båda mp). Motionärerna föreslår att JAS-projektet stoppas och att man snabbt utreder om gjorda investeringar kan räddas inom billigare projekt eller om JAS Gripen helt skall utgå.

Utskottet har i olika sammanhang behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om avbrytande av JAS-projektet. Utskottet finner inte skäl till annat ställningstagande i fråga om nu behandlade motionsyrkanden. Det bör i sammanhanget erinras om att regeringen har givit försvarets materielverk ett uppdrag att senast under maj 1989 redovisa konsekvenserna av det nyligen inträffade haveriet med provflygplanet och därvid också närmare klarlägga de ekonomiska förutsättningarna för att gå vidare med projektet.

Motionerna Fö15, yrkande 6 (vpk), Fö16, yrkande 4 (mp) i denna del, Fö440 (vpk) samt Fö210, yrkande 12 (mp), som alla syftar till ett avbrytande av hela projektet, bör därför enligt utskottets mening avslås av riksdagen.

Av propositionen framgår att särskilda medel har avsatts för att bibehålla en handlingsfrihet vad avser *JAS-projektets utveckling* under den tid

som krävs för att klarlägga om det är möjligt att fortsätta projektet med acceptabla villkor. Enligt vad utskottet erfar pågår förhandlingar mellan försvarets materielverk och IG JAS om delserie två (110 flygplan). Förhandlingarna kommer att pågå under år 1989 och sannolikt även under år 1990.

I folkpartiets partimotion Fö13 erinras om de två grundläggande förhållanden som tillmättes stor vikt vid 1982 års beslut om JAS-projektet. Dels angavs ny teknik möjliggöra tillräckliga prestanda också för ett litet plan. Dels gav de fyra stora koncernerna som stod bakom IG JAS stor trovärdighet åt sin förmåga att fullfölja kontraktet. Motionen anger att de säkerhetspolitiska skälen för en svensk flygplansproduktion är starka, men självfallet får detta inte, framhåller de, leda till att staten kommer i underläge i förhandlingarna med industrin. Både industrin och staten måste, understryker motionären, visa ansvar i de förhandlingar som förestår. Detta bör enligt motionärerna vara utgångspunkten vid förnyade förhandlingar med industrin.

Utskottet vill i linje med motion Fö13 (fp) erinra om de utgångsvärden och utfästelser som var aktuella i samband med beslutet om utveckling och anskaffning av flygplanet och vill därvid särskilt framhålla parternas grundläggande ansvar i dessa avseenden som en viktig förutsättning för fullföljandet av riksdagens beslut om JAS-projektet. Mot bakgrund av vad utskottet i det föregående anfört behövs enligt utskottets mening inte något uttalande i frågan, varför yrkande 10 i motion Fö13 (fp) bör avslås.

Utskottet har ingen crinran mot redovisningen av JAS-projektet i propositionen.

Utskottets ställningstagande innebär att utskottet inte kan stödja de båda moderata motionerna Fö204, yrkande 5, och Fö11, yrkandena 3–4, i denna del om en ambitiösare inriktning av JAS-projektet än regeringen förordat, bl. a. innefattande ett ställningstagande till utveckling av en tvåsitsig JAS. Dessa motioner bör därför inte bifallas av riksdagen.

Ubåtsskyddsåtgärder

I detta avsnitt behandlar utskottet vad försvarsministern i propositionen har anfört om ubåtsskyddsåtgärder (s. 51) samt motionerna Fö204, yrkande 3 (m), Fö210, yrkande 13 (mp), och Fö423 (m). Här behandlas vidare motionerna Fö8, yrkande 2 (m), Fö11, yrkandena 3 och 4 (m), samt Fö16, yrkande 3 (mp), till den del de innefattar en annan inriktning av ubåtsskyddsåtgärder än vad propositionen förordar.

Föredragande statsrådet

Försvarsministern uppger att ubåtsskyddsförmågan ökar successivt som följd av fattade beslut och att ansträngningarna för att få ett slut på kränkningarna skall fortsätta. Fartyg och annan materiel tillförs och förbättras. Dessutom har personalen enligt försvarsministern utvecklats en väsentligt förbättrad förmåga i ubåtsskydd. Återigen konstaterar försvarsministern

att satsningen på ubåtsskyddsverksamheten och incidentberedskapen innebär stora påfrestningar för berörd personal. ökade driftskostnader och slitage på materiel med följd att andra viktiga verksamhetsområden blir eftersatta. Enligt försvarsministern måste detta uppmärksammas ytterligare i den fortsatta planeringen. Försvarsministern konstaterar vidare att den av överbefälhavaren inplanerade ubåtsskyddsverksamheten sker i enlighet med inriktningen i riksdagsbeslutet om förstärkning av skyddet mot främmande undervattensverksamhet (prop. 1987/88: 150, FöU 13, rskr. 386). Avslutningsvis anmäler försvarsministern sin avsikt att även fortsättningsvis särskilt följa upp ubåtsskyddsverksamheten.

Utskottet

Motion Fö8 (m) syftar till upprättande av vad motionärerna kallar en andra ubåtsjaktstyrka.

I motion Fö204 (m) finner motionärerna att de åtgärder som vidtagits mot kränkningarna inte varit tillräckliga och att ett skyndsamt upprättande av en andra ubåtsjaktstyrka är av avgörande betydelse för trovärdigheten i våra strävanden att värna våra gränser. Vilken typ av stridsfartyg som är lämplig måste snabbt prövas.

I moderaternas partimotion Fö11 redovisas liknande uppfattningar. I denna motion föreslår motionärerna en förlängning av kustkorvettserien och att ny radar anskaffas till ubåtsjaktflygplan.

Även motion Fö423 (m) anmäler ett behov av ytterligare en ubåtsjaktstyrka och föreslår att denna stationeras till Marinkommando Nord.

I miljöpartiets partimotion Fö210, yrkande 13, anser motionärerna att ordentliga *bevakningslinjer mot ubåtar* bör tillkomma i skärgården som skydd mot främmande ubåtar. Marinen bör därför tilldelas ytterligare 200 milj. kr.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att riksdagen i 1987 års försvarsbeslut lade fast målen för ubåtsskyddsverksamheten i fred. I beslutet betonades att motverkan mot främmande undervattenskränkningar skulle ägnas fortsatt uppmärksamhet. Riksdagen beslutade därefter år 1988 (prop. 1987/88: 150 bil. 8, FöU 1987/88: 13, rskr. 386) om förstärkning av ubåtsskyddet, bl. a. forcerades utbyggnaden av den fasta bevakningen av våra viktigaste marina basområden och av inloppen mot Stockholm. Vidare innebär beslutet att ytterligare ett minröjningsfartyg skulle anskaffas. Totalt förstärktes de planerade resurserna för ubåtsskyddet med 700 milj. kr. under den resterande försvarsbeslutsperioden.

Utskottet konstaterar vidare att regeringen givit överbefälhavaren i uppdrag att lämna förslag om det fredstida ubåtsskyddet som underlag inför nästa försvarsbeslut. Utskottet utgår därvid ifrån att den parlamentariska försvarskommittén kommer att behandla dessa frågor.

Utskottet föreslår med hänvisning till det anförda att riksdagen lämnar utan erinran vad försvarsministern anført om ubåtsskyddsåtgärder. Motionerna Fö204, yrkande 3 (m), och Fö423 (m) bör avslås liksom Fö8, yrkande 2 (m), Fö11, yrkandena 3 och 4 (m), såvitt nu är i fråga. De i dessa motioner framförda yrkandena rörande ubåtsskyddets utbyggnad har

nämligen som förutsättning de resursförstärkningar som utskottet avstyrkte i samband med behandlingen av ramfrågorna.

Utskottet avstyrker också förslagen i motionerna Fö210, yrkande 13 (mp), och Fö16, yrkande 3 i denna del (mp), om extra resurser för att förstärka den fasta ubåtsbevakningen i Stockholmsområdet.

Vissa frågor rörande anställd personal

Föredragande statsrådet

I propositionen behandlar försvarsministern inledningsvis det långsiktiga behovet av anställd personal. Bl. a. redovisar han om att överbefälhavarens syn på personallägets utveckling t. o. m. budgetåret 1996/97 i förhållande till tidigare planering innebär en minskning av antalet yrkesofficerare budgetåret 1996/97 med ca 1 400 personår. Denna minskning hänger huvudsakligen samman med att överbefälhavaren anpassat planeringen för armén till sitt förslag om organisationsändringar inom denna försvarsgren.

I samband med en redogörelse för vidtagna och planerade åtgärder för att förbättra pilotsituationen konstaterar försvarsministern att det avtal som våren 1986 slöts mellan statens arbetsgivarverk och personalorganisationerna om löne- och anställningsvillkor för flygförarna liksom andra redovisade åtgärder uppenbarligen givit positiva resultat. Försvarsministern pekar vidare på att såsom anmäldes i anslutning till försvarsbeslutet år 1987 försvarets forskningsanstalt har fått i uppdrag att närmare kartlägga orsakerna till avgångsbenägenheten bland den anställda personalen inom försvarsmakten. Han påminner också om att reservofficerssystemen översetts och att statens arbetsgivarverk har påbörjat förhandlingar med arbetsgivarorganisationerna i syfte att åstadkomma en överenskommelse om vilka villkor som skall tillämpas för personal som kommer att bli berörd av eventuella förändringar i försvarsmaktens organisation.

Utskottet

Utskottet har i olika sammanhang behandlat frågan om de ökande avgångarna bland den flygande personalen vid flygvapnet (prop. 1984/85: 100 bil. 6 och skr. 1984/85: 148, FöU 1984/85: 9, prop. 1985/86: 100 bil. 6 och skr. 1985/86: 156, FöU 1985/86: 9, prop. 1986/87: 100 bil. 6, FöU 5, rskr. 143 och prop. 1987/88: 100 bil. 6, FöU11, rskr. 346). Utskottet ser i likhet med försvarsministern med tillfredsställelse att avgångarna bland den flygande personalen har kunnat stävjas genom tillämpningen av det avtal som våren 1986 slöts mellan statens arbetsgivarverk och personalorganisationerna (pilotavtalet) och andra vidtagna åtgärder.

Utskottet har inte heller i övrigt något att erinra mot vad föredragande statsrådet har anfört om den anställda personalen. Beträffande den av överbefälhavaren utifrån överväganden rörande arméns organisation gjorda beräkningen av det framtida behovet av yrkesofficerare vill utskot-

tet erinra om att denna organisationsfråga för närvarande är under överväganden av 1988 års försvarskommitté.

Utskottet övergår att i detta sammanhang behandla några motioner från den allmänna motionstiden – Fö413 (fp), Fö420 (fp), Fö429 (s) och Fö442 (m) – som tar upp olika personalfrågor till behandling.

I motion Fö413 (fp) lägger motionärerna fram förslag om användning av något *äldre officerare för hemvärnsutbildning* och andra uppgifter inom resp. kommun. Motionärerna konstaterar att hemvärdet har behov av utbildare och utbildningsförbanden av en större grupp yngre officerare till förbandens värnpliktsutbildning. Enligt motionen skulle dessa behov kunna kombineras om man kunde finna former för att stimulera officerare kring och en bit över 50 år att i huvudsak verka inom en viss kommun och där ta ansvar för utbildningen inom hemvärdet. Kostnaderna för dessa officerare borde, anför motionärerna, finansieras i särskild ordning varigenom det skulle skapas utrymme för rekrytering av fler yngre officerare vid utbildningsmyndigheterna. I den mån officerare på detta sätt knyts till en kommun skapas en bonuseffekt genom möjligheten att utnyttja vederbörandes kapacitet också som samtalspartner i frågor som gäller operativa bedömningar samt fördelning mellan civil och militär krigsorganisation av kommunernas resurser.

Utskottet bedömer förslaget som en möjlig väg att tillgodose angelägna personalbehov inom totalförsvaret. Det kan i sammanhanget erinras om att överbefälhavaren i FU88 har framfört tanken på att det i varje kommun skall finnas en militär chef som bl. a. har till uppgift att samverka med kommunledningen och i fred öva denna samverkan. Det i motionen framförda förslaget kan ses som stöd för kommunerna i detta arbete och bör bedömas i ljuset av den fortsatta behandlingen av överbefälhavarens förslag. Frågan bör enligt utskottets mening också föras in i bilden vid FK 88:s arbete med personalfrågorna inom försvarsmakten. Motion Fö413 (fp) bör i avvaktan på ytterligare överväganden i frågan i olika sammanhang inte bifallas av riksdagen.

Motion Fö420 aktualiserar en tidigare av folkpartiet framförd synpunkt att det är viktigt med *samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen* (FöU 1985/86: 9 s. 8, FöU 1986/87: 11 s. 66 och FöU 1987/88: 11 s. 39).

Utskottet konstaterar liksom vid tidigare behandling av yrkanden av denna innebörd att könsrollsfrågor och därmed sammanhängande attityder och värderingar ingår i den ledarskapsutbildning som är ett led i befälsutbildningen. Motion Fö420 (fp) får därmed anses tillgodosedd och bör avslås av riksdagen.

I motion Fö429 (s) riktas kritik mot *ersättningssystemet för förbandsläkare*. Motionären hävdar att förbandsläkaren under tjänstgöringstiden får ersättning av förbandet i form av lön och patientavgift (60 kr./patient) och från försäkringskassan enligt försäkringskassetaxan.

Utskottet har inhämtat att i motionen avsedda läkare anställs på heltids- eller deltidstjänster mot avtalsenlig lön. Med tjänsterna är förenade medicinsk ledningsverksamhet, flyg- och navalmedicin, värnpliktigas hälso- och sjukvård, rådgivning till förbandschef, utbildning i hälso- och sjuk-

vård, medverkan i mobiliserings- och krigsförberedelsearbete samt inskrivningsverksamhet. Läkaren har inte rätt att inom ramen för sin tjänst utnyttjas för den anställda personalens hälso- och sjukvård. Är han uppförd på av försäkringskassan upprättad förteckning kan myndigheten dock träffa avtal med läkaren enligt 4 § förordningen om sjukvård m. m. i statlig anställning (1984: 1013). Ett sådant avtal innebär bl. a. att arbetstagarna får anlita läkaren utanför dennes tjänst vid myndigheten och att myndigheten betalar patientavgiften direkt till läkaren.

Av det anförda framgår att förbandsläkare under sin tjänstgöringstid äger uppbära endast avtalad lön. Uppgiften att enligt avtal ombesörja också de anställdas hälso- och sjukvård skall fullgöras utöver den med tjänsten förbundna tjänstgöringstiden. Det i motionen beskrivna förhållandet strider sålunda mot gällande föreskrifter. Utskottet utgår från att en oriktig tillämpning av gällande bestämmelser kommer att påtalas i vederbörlig ordning. Riksdagen bör inte göra något uttalande i frågan.

Motion Fö442 (m) innehåller ett tidigare framfört yrkande om slopande av *samordning av ATP och reservpension*.

När *utskottet* senast behandlade ett motionsförslag om bl. a. slopandet av ifrågavarande samordning (FöU 1987/88: 11 s. 40) räknade utskottet med att frågan möjligen skulle bli behandlad i en då pågående översyn av reservofficerssystemet även om den primärt skulle avgöras genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Resultatet av denna översyn har numera redovisats för regeringen (Ds 1989: 15). Utredningsmannen bedömer att denna samordningsfråga faller utom ramen för översynen. Utskottet vill ånyo hänvisa till att frågan om samordning av reservpension och ATP är av den art att den bör regleras genom förhandlingar mellan berörda parter. Utskottet vill dock i detta sammanhang erinra om att regeringen genom förordningen (1988: 722) om engångsbelopp som svarar mot engångspension fr. o. m. den 1 juli 1988 låtit räkna upp engångsbeloppen till aktuell prisnivå och gjort dem värdebeständiga genom anknytning till utgående pensioner.

Vissa frågor rörande värnpliktig personal

Under denna rubrik behandlar utskottet vad föredragande statsrådet i propositionen har anfört om värnpliktig personal (s. 56) jämte motionerna Fö7, yrkande 1 (c), Fö11, yrkande 2 (m), Fö13, yrkandena 7 och 9 (fp), Fö203, yrkandena 3 och 4 (c), Fö207, yrkande 4 (fp), Fö410 (m), Fö414 (s), Fö425 (fp), Fö431, yrkandena 1 och 2 (vpk, c, mp), Fö433 (s), Fö434 (s), Fö435 (s) och Fö437 (c).

Beträffande *marinens utbildningssystem* erinrar försvarsministern om att principer för ett nytt utbildningssystem för marinen redovisades för riksdagen i samband med 1987 års försvarsbeslut och att vad föredragande statsrådet därvid anförde lämnades utan erinran av riksdagen.

Av propositionens redogörelse framgår att förberedelserna för införandet av det nya systemet därefter har fortsatt. Försvarsministern förordar att ett nytt utbildningssystem för flottan införs i enlighet med av riksdagen godtagna riktlinjer och ett av överbefälhavaren framlagt preciserat förslag. Förslaget innebär att vissa ändringar måste göras i värnpliktslagen (1941:967). Det nya systemet medför att grundutbildningstiden för värnpliktiga i flottan förlängs med – för vissa värnpliktskategorier – 85 till 115 dagar. Samtidigt minskas skyldigheten att fullgöra repetitionsutbildning från fem till två krigsförbandsövningar. Dessutom sänks det högsta dagantalet för varje krigsförbandsövning med 5 dagar för meniga och gruppbefäl. Försvarsministern uppger vidare att den bestämmelse i värnpliktslagen som medger en förlängning av krigsförbandsövningarna för vissa värnpliktiga inte behöver tillämpas inom ramen för det nya utbildningssystemet vid flottan och därför kan upphävas.

Propositionens förslag till lag om ändring av värnpliktslagen (1941:967) fogas som bilaga (bilaga 1) till detta betänkande.

Försvarsministern redogör därefter för ett förslag från överbefälhavaren om *försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga*.

Försvarsministern erinrar därvid bl. a. om att frågan om arméns utbildningssystem skall behandlas av försvarskommittén. Han förordar dock att i avvaktan på nästa försvarsbeslut försök med förkortad grundutbildning får genomföras inom armén och marinen under budgetåren 1989/90–1990/91. För en mycket begränsad del avslutas försöken dock tidigast vid utgången av augusti år 1991. Han anger vidare att de värnpliktiga som deltar i försöken skall efter fullgjord grundutbildning krigsplaceras i försvarsområdesförband. Av försvarsministerns redogörelse framgår att försöken inom armén föreslås omfatta värnpliktiga som enligt nuvarande planer främst är avsedda att grundutbildas och ingå i krigsförband som skall avvecklas eller omorganiseras.

Enligt det förslag till lag om försök med förkortad grundutbildning som försvarsministern redovisar framgår att försöken varje år får omfatta högst 5 500 värnpliktiga vid armén och högst 500 värnpliktiga vid marinen. Försöken omfattar inte befälsuttagna värnpliktiga och innebär, med vissa smärre undantag, en grundutbildningstid om 150 dagar. Försvarsministern anser vidare att det bör ankomma på regeringen att ange de närmare villkoren för försöksverksamheten.

Propositionens förslag till lag om försök med förkortad grundutbildning för värnpliktiga fogas som bilaga (bilaga 2) till detta betänkande.

Propositionens redogörelse för vissa värnpliktsfrågor behandlar därefter *värnpliktsförmåner*. Försvarsministern erinrar inledningsvis om fjolårets budgetproposition där han angav att kontantförmånerna till värnpliktiga under 1980-talet hade höjts i en takt som avsevärt översteg den allmänna

standardhöjningen. Han konstaterar därefter att förra årets beskrivning har styrkts av en undersökning redovisad av överbefälhavaren i juni 1988.

För budgetåret 1989/90 beräknar försvarsministern utrymmet för höjning av de värnpliktigas förmåner till ca 35 milj. kr. De förordade förbättringarna av förmånerna gäller

- höjning av dagersättningen med 1 kr. från 30 kr. till 31 kr.,
- höjning av den behovsprövade familjepennings maximiblopp för hustru med 185 kr. per månad till 2 635 kr.,
- förbättringar av förplägnadsersättningen.

Dessa redovisade förbättringar beräknar försvarsministern till ca 25 milj. kr. Det resterande utrymmet bör enligt försvarsministern avsättas för att finansiera ökade kostnader för bostadsbidrag till följd av hyreshöjningar m. m. De föreslagna förbättringarna av värnpliktsförmånerna föreslås genomföras den 1 juli 1989.

Den föreslagna höjningen av familjepeningen kräver ändring av familjebidragslagen (1978: 520). Propositionens förslag till lagändring fogas som bilaga (bilaga 3) till detta betänkande.

Utskottet

Beträffande *marinens utbildningssystem* som – såsom framgår av redogörelsen i det föregående – enligt propositionen avses införas vid flottan föreslår motionärerna i motion Fö13 (fp) att riksdagen hos regeringen begär ett samlat förslag för hela marinen. Genomförandet av riksdagens principbeslut bör därför enligt motionärerna anstå.

Utskottet har inhämtat att det är regeringens avsikt att det nya utbildningssystemet skall införas 1991/92 för både kustartilleriet och flottan. Överbefälhavaren kommer därför inom kort att överlämna ett förslag till regeringen avseende kustartilleriet. Båda systemen avses alltså införas i ett sammanhang.

Enligt utskottets mening tillgodoses den önskade samordningen genom planerade åtgärder, och riksdagen bör därför avslå motion Fö13, yrkande 9 (fp).

Utskottet anser sålunda att riksdagen bör anta det framlagda förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen.

I två partimotioner, Fö13 och Fö207, betonar folkpartiet betydelsen av att *försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga* kan genomföras enligt överbefälhavarens förslag. Motionärerna anser att ingen värnpliktig skall genomgå en längre utbildning än vad som behövs för att han skall kunna lösa sina angivna uppgifter. Endast genom praktisk erfarenhet kan den exakta utbildningstiden fastställas. Redan i dag, framhåller motionärerna vidare, ges motsvarande uppgifter till soldater redan efter 10 veckors utbildning. Försöksverksamheten borde därför enligt motionärerna få utvärdera realiserbarheten i förband där man har 2,5 månaders grundutbildning.

Utskottet, som delar försvarsministerns uppfattning att försöksverksamheten endast skall gälla en till fem månader minskad grundutbildning kan inte stödja att den ges en sådan inriktning som motionärerna förespråkar.

I motion Fö7 (c) ställer motionärerna sig positiva till en försöksverksamhet men förordar att den begränsas till ett år för att försvarskommittén skall få möjlighet att utvärdera resultatet.

Försvarskommitténs behov av att utnyttja erfarenheterna från försöken betonas också i moderaternas partimotion Fö11. Motionärerna i denna motion anser att försöken bör genomföras 1989/90 och omfatta högst 1 000 värnpliktiga. Motionärerna anser vidare att avsikten med försöken är oklar.

Utskottet konstaterar inledningsvis att försvarskommittén inför nästa försvarsbeslut har att överväga olika utbildningsfrågor där utbildningstidens längd har central betydelse. Mot denna bakgrund delar utskottet motionärernas uppfattning att det är viktigt att försvarskommittén ges möjlighet att studera erfarenheterna från försöken med förkortad grundutbildning. Enligt vad utskottet erfar kommer regeringen också att bereda kommittén denna möjlighet. Utskottet har vidare inhämtat att myndigheternas planering innebär att ett mindre antal värnpliktiga än vad som anges i propositionen kommer att beröras av försöken.

Utskottet anser mot bakgrund av det ovan anförda att motion Fö7, yrkande 1 (c), och Fö11, yrkande 2 (m), därmed kan anses delvis tillgodosedda och därför bör avslås av riksdagen. Utskottets ställningstagande innebär att utskottet inte har någon erinran mot vad föredragande statsrådet anfört om försök med förkortad grundutbildning. Utskottet tillstyrker det i propositionen framlagda förslaget till lag om försök med förkortad grundutbildning.

Utskottet har heller inget att erinra mot de förbättringar av *värnpliktsförmånerna* som föreslås i propositionen och föreslår att riksdagen antar det framlagda förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen.

Utskottet vill i detta sammanhang som initiativ föreslå ytterligare en ändring av familjebidragslagen i nämnda lag.

Enligt lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m. kan den som är sysselsatt inom hälso- och sjukvården tas ut till viss tjänstgöring inom totalförsvaret. Enligt en ändring i 6 § i nämnda lag år 1987 (SFS 1987:381) omfattar plikten också en skyldighet att under högst 60 dagar delta i utbildning och övning. Regeringen får enligt 8 § bl. a. bestämma föreskrifter om förmåner åt de tjänstepliktiga.

Avsikten är att pliktjänstgörande sjukvårdspersonal skall ha samma förmåner som de värnpliktiga. Inom försvarsdepartementet pågår för närvarande ett författningsarbete med regeringsförordningar om bl. a. förmåner.

För att denna personal skall kunna få näringsbidrag enligt familjebidragslagen (1978:520) har det visat sig att riksdagen måste fatta beslut om en mindre ändring i nämnda lag.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen antar regeringens i bilaga 3 till betänkandet redovisade förslag till lag om ändring av familjebidragslagen och beslutar om den ytterligare ändring av nämnda lag som utskottet föreslår enligt bilaga 4.

Utskottet övergår till att behandla ett antal motioner avgivna under den allmänna motionstiden.

I motion Fö203 (c) påpekar motionärerna att antalet trafikolyckor ökar inom försvaret. De anser dem kunna hänföras till de stora bristerna i utbildningen av förare. Denna kan enligt motionärerna förbättras genom att ge de värnpliktiga civilt körkort på de fordon som de utbildas på inom försvaret. Motionärerna anser vidare att erfarenheterna från vissa *trafiksäkerhetsåtgärder* inom armén bör utvärderas.

I motion Fö437 (c) vill motionärerna att den arbetsgrupp inom arméstaben som handhar trafiksäkerhetsfrågor skall beakta vad i motionen anförs om värnpliktigas trafikskador m. m.

Utskottet har tidigare i olika sammanhang behandlat de värnpliktigas skydd mot olyckor och ohälsa, bl. a. i betänkandena FöU 1984/85: 9 (s. 60) och FöU 1987/88: 11 (s. 44). Utskottet har återigen anledning att konstatera att myndigheterna tillmäter dessa viktiga frågor stort intresse och att åtgärder vidtas för att förbättra personalens trafiksäkerhet. Inte desto mindre bör det finnas utrymme för ett ökat samarbete mellan försvaret och samhället i övrigt i dessa frågor. Utskottet har inhämtat att den analysgrupp som har haft till uppgift att klarlägga olycksorsaker och komma med förslag till åtgärder har föreslagit förbättringar som direkt har omsatts i utbildningsverksamheten. Exempel på sådana åtgärder är:

- Ett nytt regelverk för försvarsmakten har upprättats. Det togs i bruk under år 1988 och innehåller bl. a. bestämmelser för utbildning, prov och behörighet för värnpliktiga fordonsförare.
- Ett nytt utbildningspaket har tagits fram som hjälp vid genomförandet av motorutbildningen.
- Motorutbildningen görs mer individanpassad.
- Försvarsmakten deltar i kampanjer om trafiksäkerhet.
- Försök genomförs med ändrade former för uttagning av fordonsförare, med syfte att redan tidigt kunna gallra bort olämpliga förare.
- För att följa upp trafiksäkerhetsfrågorna organiseras vid varje större övning en haveriundersökningsgrupp.

Utskottet har vidare inhämtat att de till armén inrapporterade trafikolyckorna under de senaste åren minskat i antal. Till armén rapporterades 1985/86 – 340, 1986/87 – 319 och 1987/88 – 313 trafikolyckor. Med hänvisning till vad som ovan anförs anser utskottet att riksdagen inte bör bifalla motionerna Fö203, yrkande 4, och Fö437 (båda c).

I motion Fö434 (s) föreslås att man inom försvaret samlar experter till en *central utredningsgrupp* för utredning av olika olyckor. En olyckskommission av denna modell anser man ha visat sig mycket effektiv t. ex. vid flygolyckor.

Utskottet erinrar om att regeringen år 1981 tillkallade en kommitté för undersökning av allvarliga olyckshändelser. Inget hindrar att kommittén – såsom också har skett – undersöker olyckor som inträffat inom försvarsmaktens område. Utskottet har inhämtat att inom regeringskansliet för närvarande övervägs hur kommitténs verksamhet kan permanentas. Även i försvarsmaktens egen regi utreds allvarliga olyckor av experter från bl. a. försvarsgrenarna och försvarets materielverk. Därtill kommer de ut-

redningar som görs av åklagare och polis. Med hänvisning till det anförda anser utskottet att riksdagen inte bör bifalla motion Fö434 (s).

I motion Fö435 (s) återkommer motionären till frågan om att ge de nuvarande *värnpliktiga skyddsassistenterna* rätt att använda sig av den s. k. stopprätten för att därigenom få till stånd en minskning av olyckorna bland värnpliktiga. Även i motion Fö203 vill motionärerna att skyddsassistenterna skall ges sådan motsvarande befogenhet.

Utskottet erinrar om att riksdagen tidigare har avslagit motionsförslag om att ge de värnpliktiga skyddsassistenterna s. k. stopprätt (bl. a. i FöU 1981/82: 18 s. 95, rskr. 374, FöU 1986/87: 11 s. 72, rskr. 310 och FöU 1987/88: 11 s. 45, rskr. 346). Utskottet finner inte skäl till ändrat ställningstagande i denna fråga. Motion Fö435 (s), bör därför avslås.

I motion Fö203 (c) anser motionärerna att tiden nu är mogen för regeringen att tillsätta en *värnpliktssocial utredning*.

Utskottet har inhämtat att man inom regeringskansliet för närvarande överväger vilka former som skall användas för att ta fram underlag för beslut i värnpliktssociala frågor. Utskottet anser därför att riksdagen inte nu bör uttala sig enligt motionen. Motion Fö203, yrkande 3 (c), bör därför avslås av riksdagen.

Motionären i motion Fö410 (m) återkommer till den av utskottet tidigare behandlade frågan om *delgivning av militär postförsändelse*. Hon anser att en personlig delgivning bör ske vid underlåtenhet att kvittera ut försändelsen och att detta bör vara en förutsättning för rättsliga åtgärder.

Utskottet behandlade frågan i betänkande FöU 1987/88: 11 och anförde därvid bl. a. följande:

Utskottet finner att det förfarande som motionären föreslår skulle medföra administrativa nackdelar som inte vägs upp av fördelarna med den föreslagna ordningen. Det kan i sammanhanget erinras om att det årligen sänds ut 300 000–500 000 inkallelser till tjänstgöring och meddelanden om krigsplacering. Det bör också noteras att det genom det nuvarande förfarandet föreligger tillräcklig grund för straffrättsliga åtgärder mot den som underlåter att kvittera ut en militärförsändelse eller inställa sig till tjänstgöring enligt en genom rekommenderad försändelse mottagen inställelseorder. En delgivning med t. ex. mottagningsbevis ändrar inte förutsättningarna i detta hänseende.

Utskottet vidhåller vad det då anförde och anser att riksdagen bör avslå motion Fö410 (m).

I motion Fö414 (s) anser motionärerna att *samlevnadsutbildning* bör vara en obligatorisk del i värnpliktsutbildningen.

Utskottet ser i och för sig positivt på syftet med ett sådant inslag i grundutbildningen men anser det vara svårt att inrymma detta i den tillgängliga tiden för utbildning av värnpliktiga. Riksdagen bör därför avslå motion Fö414 (s).

I motion Fö425 (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om justeringar i *de värnpliktigas ekonomiska skydd*. Motionären anser att de värnpliktigas försäkringskydd måste förbättras genom att även omfatta fritiden. Dessutom föreslås att den begravningshjälp som utgår till anhöriga skall höjas och även täcka skulder m. m.

Utskottet har tidigare i olika sammanhang behandlat dessa frågor, senast i betänkande FöU 1987/88: 11 (s. 46). Utskottet har upplysts att det pågår ett arbete med att komplettera de värnpliktigas försäkringsskydd. Bl. a. avser regeringen låta utreda vissa justeringar i det ekonomiska skyddet som underlag för försvarskommitténs arbete. Ärendet bereds för närvarande i regeringskansliet. Utskottet anser att motion Fö425 (fp) därmed har tillgodosetts och bör avslås.

I motion Fö431 (vpk, c, mp) föreslår motionärerna att personer på valbar plats och ordföranden i partipolitiska organisationer skall ges rätt till *tjänstledighet eller anstånd* från militär utbildning från den 1 juli till valdagen samma år.

Utskottet har tidigare i olika sammanhang behandlat frågor om anstånd och tjänstledighet för värnpliktiga, senast i betänkande FöU 1987/88: 11 (s. 44). Utskottet ansåg då att nuvarande tillämpning av regler gav uttryck för en rimlig avvägning mellan olika intressen. De i motionen framförda motiven ger enligt utskottet inte tillräckliga skäl för att ändra detta ställningstagande. Motionens förslag torde dessutom innebära stora avgränsningsproblem. Motion Fö431 (vpk, c, mp) bör därför avslås.

Slutligen vill utskottet behandla motion Fö433 (s) som tar upp problemen med det s.k. *kvarståendeläget*, dvs. andelen värnpliktiga som efter mönstring ännu ej påbörjat sin grundutbildning. Motionären framhåller att många värnpliktiga tvingas vänta länge innan de kan beredas tillfälle fullgöra sin värnpliktstjänstgöring. Motionären anser att detta problem har ökat och pekar på ett flertal olägenheter både för den enskilde och samhället som hänger samman med detta. En allmän förkortning av väntetiden är därför angelägen, framhåller de. Framför allt är det angeläget att ingen skall behöva vänta längre än vad lagen föreskriver, dvs. tre år.

Utskottet instämmer i vad motionären anfört om de olägenheter som uppstår när väntetiderna blir för långa för den värnpliktige innan han kan påbörja sin grundutbildning. Ofta bildar man i dessa ålderslägen familj, skaffar arbete och bostad. Sker detta före fullgjord värnpliktstjänstgöring är det stor risk att oöverstigliga problem uppstår för den enskilde. Utskottet vill därför betona vikten av att kvarståendeläget reduceras och att väntetiden för de värnpliktiga minskar. Utskottet räknar med att möjliga åtgärder för att komma till rätta med ifrågavarande av myndigheterna välkända problem vidtas utan att riksdagen behöver uttala sig i frågan. Motion Fö433 (s) bör därför avslås av riksdagen.

Vissa frågor rörande grundorganisationen

I detta avsnitt behandlar utskottet vissa i propositionen aktualiserade frågor rörande försvarsmaktens mark och byggnader i Stockholmsområdet och om rationalisering (s. 60–62). Utskottet behandlar under denna rubrik också en rad motioner med yrkanden som i olika avseenden gäller försvarsmaktens grundorganisation. Sådana yrkanden har framförts i motionerna Fö5 (vpk), Fö9 (m), Fö15, yrkande 8 (vpk), Fö210, yrkandena 4–6 (mp), Fö305 (mp), Fö404 (c), Fö405 (vpk), Fö406 (m), Fö407 (m),

Föredragande statsrådet

Försvarsministern anmäler att en rapport från överbefälhavaren om *försvarsmaktens mark och byggnader i Stockholmsområdet* för närvarande remitteras till berörda kommuner m. fl. Rapporten berör bl.a Tullinge- och Näsby Park-etablissemanget. Försvarsministern erinrar om att en avveckling av Tullingeetablissemanget berördes i 1982 års försvarsbeslut. Även avvecklingen av Näsby Park-etablissemanget behandlades i detta sammanhang. Beträffande Näsby Park kan, enligt försvarsministern, myndigheterna förutsätta att detta får behållas t. o. m. 1991/92 i avvaktan på regeringens beslut med anledning av överbefälhavarens förslag i nämnda rapport.

Försvarsministern redogör därefter för de rationaliseringsmål som redovisas i överbefälhavarens programplan för perioden 1989/90–1991/92. Han erinrar därvid bl. a. om att enligt regeringens anvisningar för denna programplan skall varje myndighet inom det militära försvaret vara föremål för ett fortsatt rationaliseringstryck som motsvarar det som gäller för de civila myndigheterna.

Utskottet

Utskottet har i detta sammanhang anledning att inledningsvis erinra om riksdagens försvarsbeslut år 1982. Genom detta lämnade riksdagen utan erinran en planering som beträffande Näsby Park innebar att etablissemanget skulle snart avvecklas. Utskottet konstaterar att det framgår av försvarsministerns anförande att etablissemanget avses behållas t. o. m. 1991/92.

Utskottet har inget att erinra mot vad föredragande statsrådet har anfört i propositionen om försvarsmaktens mark och byggnader i Stockholmsområdet. Vad han anför om rationalisering lämnar utskottet också utan erinran.

I motion Fö9 (m) yrkas att *Näsby Park-etablissemanget* bör försäljas och intäkterna i första hand användas till beställning av nytt ytstridsfartyg från Karlskronavarvet.

Utskottet anser att detta yrkande bör ses i ljuset av försvarsministerns redogörelse rörande uppskjutandet av avvecklingen av detta etablissemanget. Riksdagen bör i avvaktan på ett ställningstagande till överbefälhavarens förslag rörande mark och byggnader i Stockholmsområdet inte göra något uttalande i frågan.

Utskottet övergår till att behandla en rad motioner som tar upp frågor rörande grundorganisationen för förband och myndigheter.

I motion Fö210, yrkandena 4–6 (mp), lämnas en rad förslag till *nya uppgifter för försvarsområdesregementena*. Motionärerna föreslår att det vid dessa förband avdelas särskilda resurser för utbildning i civilmotstånd. Dessa regementen bör vidare, enligt motionärerna, ges förmåga att med

två timmars varsel kunna ordna effektivt militärt skydd av alla de ca 8 000 känsliga objekt som behöver skydd mot sabotage eller anfall. I motionen föreslås också att olika totalförsvarsverksamheter samlokaliseras till försvarsområdesregementena.

Utskottet anser att ett genomförande av dessa förslag skulle innebära att verksamheten vid försvarsområdesregementena ges en i väsentliga avseenden ny inriktning. En sådan omdaning bör, enligt utskottets mening, övervägas inom ramen för försvarskommitténs arbete med arméns framtida inriktning, grundorganisation m. m. Motion Fö210, yrkandena 4–6 (mp), bör därför avslås.

Även förslaget i motion Fö406 (m) om att fler *idrottsplutoner* skall inrättas och att även kvinnor skall beredas plats på dessa plutoner berörs av försvarskommitténs arbete.

Utskottet anser därför att också motion Fö406 (m) bör avslås av riksdagen i avvaktan på resultatet av försvarskommitténs överväganden.

I motion Fö407 (m) anser motionären att de principer som utnyttjas vid *benämning av förband* är inkonsekventa. Enligt motionären bör en enhetlig nomenklatur genomföras.

Utskottet konstaterar att överbefälhavaren i sin rapport Armén mot sekelskiftet föreslår att brigaderna skall överta regementstraditionerna och benämnas med namn och nummer. Den fortsatta beredningen av detta förslag inom ramen för försvarskommitténs behandling av krigsorganisationens utveckling bör avvaktas. Motion Fö407 (m) bör därför inte bifallas.

Motion Fö411 (m) gäller *förvaringen av hemvärnets vapen*. Motionären föreslår att en utredning tillsätts med uppgift att föreslå åtgärder i syfte att hindra att hemvärnets vapen tillgrips vid inbrott.

Utskottet vill inledningsvis framhålla vikten av att hemvärdet har hög beredskap. Detta förutsätter att hemvärdsmännens personliga vapen förvaras så att de är snabbt gripbara. Denna av beredskapsskäl betingade ordning för vapenförvaring inom hemvärdet är, vill utskottet framhålla, ett mindre problem än motionären synes förutsätta — detta under förutsättning att gällande regler för förvaring av vapen följs. Enligt vad utskottet inhämtat utgör förlusten av hemvärnets vapen en ytterst ringa del av de vapen som årligen tillgrips vid inbrott eller eljest försvinner. Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att motion Fö411 (m) bör avslås.

I motion Fö404 (c) föreslås förbättringar av den *marina bevakningen i Öresund*.

Utskottet behandlade en motion rörande denna fråga i betänkande FöU 1987/88: 11 (s. 35). Utskottet konstaterade därvid att det påtalade behovet av ytterligare åtgärder för förbättrad havsövervakning i Öresund till stor del var tillgodosett. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Det kan i sammanhanget upplysas att överbefälhavaren — enligt vad utskottet inhämtat — överväger att tillföra ytterligare en vedettbåt till området samtidigt som han i särskild ordning ser över hur den samordnade sjöbevakningen i bl. a. Öresund skall lösas på sikt. Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet bifall till motion Fö404 (c).

En utgångspunkt för motionärerna i motion Fö417 (c) är oron för att

helikopterverksamheten vid Säve kommer att reduceras eller att den t. o. m. riskerar att avvecklas om överbefälhavarens intentioner genomförs.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att riksdagen år 1983 (FöU 1982/83: 15, rskr. 324) fastställde inriktningen av helikopterunderhållet.

Riksdagen har därefter vid ett flertal tillfällen behandlat frågor som berör bl. a. helikopterverksamheten på Säve. Senast skedde detta i betänkande FöU 1987/88: 11 varvid utskottet förklarade sig sakna underlag för att förorda en ändring av gällande organisation. Utskottet konstaterar att överbefälhavarens inriktning av organisationsändringarna vid marinen i programplanen 1989–1992 innebär en begränsning av verksamheten på Säve. Enligt vad utskottet har inhämtat genomför chefen för marinen en organisationsöversyn där även andra lösningar studeras. Utskottet anser att riksdagen i avvaktan på resultatet av denna utredning och försvarskommitténs överväganden rörande marinens grundorganisation inte bör göra uttalande i frågan. Motion Fö417 (c) bör därför avslås.

I motion Fö419 (c, fp) återkommer motionärerna med en fråga som rör den av utskottet i olika sammanhang behandlade *marina ledningen på ostkusten*. Motionärerna erinrar inledningsvis om att riksdagen i samband med 1987 års försvarsbeslut godkände en sammanslagning av flottans och kustartilleriets myndigheter i Stockholmsregionen till en ny myndighet (Ostkustens marinkommando), vars stab enligt då föreliggande förslag skulle lokaliseras till Muskö (FöU 1986/87: 11, rskr. 310). De konstaterar att överbefälhavaren efter fortsatt utredningsarbete har funnit ett bättre lokaliseringalternativ när han i sin programplan 1989–1992 föreslår att chefen för Ostkustens marinkommando i stället skall grupperas till Tullinge. Tullinge är, framhåller motionärerna, ur flera olika aspekter en bättre lokaliseringort för ifrågavarande stab än Muskö. De anser att riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

I motionen kritiserar också chefens för marinen planering för en lokalisering till Tullinge eftersom denna innefattar en interimistisk lokalisering av staben till Muskö. En sådan övergångslösning skulle enligt motionärerna försena flyttningen till Tullinge och medföra att resurser satsas på en lösning som endast skall gälla tiden 1990–1995. Den medför också, framhåller de, att personalen tvingas flytta två gånger inom fem år.

Slutligen anser motionärerna det vara angeläget att de förband som inte är kaderorganiserade får en sådan organisation samtidigt som marinkommandoorganisationen införs och inte – såsom planeras – först sedan den nya myndigheten upprättats.

Utskottet har tidigare under detta riksmöte i ett särskilt betänkande behandlat utformningen av den marina ledningsorganisationen på ostkusten (1988/89:FöU6). Utskottet berörde därvid bl. a. överbefälhavarens i motion Fö419 (c, fp) på nytt aktualiserade förslag att lokalisera staben för det nya Ostkustens marinkommando till Tullinge i stället för till Muskö såsom tidigare har övervägts. Utskottet konstaterade att överbefälhavarens förslag behandlades i regeringskansliet och kunde komma att behandlas även av 1988 års försvarskommitté. Utskottet ansåg att riksdagen i detta läge inte borde uttala en mening i frågan. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet bedömer att riksdagen inte heller med anledning av nu be-

handlat motionsyrkande bör uttala sig i denna lokaliseringsfråga. I konsekvens därmed är det naturligt att låta det ankomma på regeringen och underlydande myndigheter att besluta också när det gäller genomförandet av ifrågavarande organisationsändring liksom när det gäller dess anpassning till den s. k. kaderorganisationsprincipen.

Utskottet konstaterar att lokaliseringsfrågan är under omprövning och vill i sammanhanget framhålla att utskottet ser positivt på en lokalisering av ifrågavarande stab till Tullinge om det visar sig vara en bättre lösning än den tidigare planerade lokaliseringen till Muskö. Utskottet vill också betona att konsekvenserna för de anställda och deras familjer måste beaktas så att organisationsändringen kommer att, såsom utskottet redan påpekade i sitt betänkande FöU 1986/87: 11 (s. 79), genomföras med minsta möjliga olägenhet för den berörda personalen.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att riksdagen inte bör bifalla motion Fö419 (c, fp).

I motionerna Fö430 (m, c), Fö436 (c, m) och Fö603 (c) framförs förslag om flyttning av olika slags *marin verksamhet till Karlskrona* för att därigenom förbättra befolknings- och sysselsättningsutvecklingen där.

Motion Fö430 pekar på en rad faktorer som talar för att marinens utveckling bör styras mot Karlskronaområdet och föreslår att man där upprättar ett marint utbildningscentrum.

I motion Fö436 anser motionärerna att regeringen bör tillsätta en utredning för att undersöka möjligheterna till en flyttning av försvarets materielverks fartygsavdelning till Karlskrona.

Slutligen föreslår motionären i motion Fö603 att regeringen förlägger en sammanhållande myndighet för undervattensteknologi till Karlskrona. Som motiv anför han att det i dag saknas en sammanhållande huvudman i landet för denna växande verksamhet och att det finns en stor kompetens inom området i Karlskrona.

Utskottet stödjer motionärernas syfte med de föreslagna åtgärderna att förbättra utvecklingen i den berörda regionen. Utskottet vill beträffande marinens utveckling emellertid erinra om försvarskommitténs uppgift att överväga dessa frågor inför nästa försvarsbeslut.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att riksdagen för närvarande inte bör göra uttalanden i enlighet med förslagen i motionerna Fö430 (m, c), Fö436 (c, m), och Fö603 (c).

I motion Fö405 (vpk) föreslås en *flyttning av flygflottiljen F16/F20*. Motionären anser att flygflottiljen bör utlokaliseras från Uppsala till Uppsala läns norra del.

Utskottet behandlade och avstyrkte senast i betänkande FöU 1986/87: 11 en motion med samma yrkande. Riksdagen följde utskottets förslag. Utskottet ser inga skäl att ändra denna uppfattning. Motion Fö405 (vpk) bör därför avslås.

Motionerna Fö709 (s), Fö720 (fp) och Fö722 (fp) tar samtliga upp frågan om *sambandscentralen i Gryt*. Motionärerna anser det viktigt att den får vara kvar. Man betonar dess betydelse för befolkningen och för olika samhällsfunktioner.

Utskottet behandlade liknande motionsyrkanden i ett särskilt betän-

kande om kustbevakningens sambandscentraler (1988/89:FöU8) tidigare under detta riksmöte. Utskottet ansåg därvid — med hänvisning till att kustbevakningens lokala organisation behandlades av kustbevakningskommittén — att riksdagen i avvaktan på resultat av detta pågående arbete inte borde uttala sig i frågan. Riksdagen följde utskottet. Utskottet har inhämtat att kustbevakningskommittén till regeringen har överlämnat ett betänkande som rör den regionala nivån inom kustbevakningen. Utskottet kan vidare konstatera att av propositionen framgår att det avsatts medel för budgetåret 1989/90 för dygnetrunddrift vid sambandscentralen i Gryt. Mot denna bakgrund anser utskottet att motionerna Fö709 (s), Fö720 och Fö722 (båda fp) bör avslås i avvaktan på regeringens ställningstagande till kustbevakningskommitténs förslag och på den av riksdagen tidigare påfordrade informationen rörande sambandscentralernas organisation (SKU 1985/86: 24).

I motion Fö5 (vpk) föreslås att en *högskola för det civila totalförsvaret* lokaliseras till Karlstad.

Utskottet har nyligen i betänkande 1988/89:FöU10 godtagit ett förslag från försvarsministern som innebär att förutsättningarna för en högskola för de civila delarna av totalförsvaret skall studeras. Utskottet bör därför inte nu föreslå att riksdagen gör något ytterligare uttalande i frågan. Motion Fö5 (vpk) bör därför avslås.

Vänsterpartiet kommunisterna har i sin partimotion Fö15 föreslagit en *sammanslagning av byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen* till en myndighet.

Frågan har nyligen behandlats av finansutskottet som i sitt betänkande 1988/89:FiU26 godtagit att byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen fortsättningsvis skall vara två separata myndigheter. Försvarsutskottet finner ingen anledning att ha annan uppfattning. Motion Fö15, yrkande 8 (vpk), bör därför avslås.

I motion Fö305 (mp) föreslår motionärerna att 300 000 kr. avdelas till en *fond för landsbygdsutveckling* av hög angelägenhet från försvarssynpunkt. Fonden skulle t. ex. finansiera driften av iståndsatta skärgårdshemman vilket skulle vara av värde bl. a. för kustbevakningen.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att uppmärksamma glesbygdens problem. Ur försvarets synvinkel är det framför allt utvecklingen av befolkningsstrukturen som ter sig särskilt oroande. Utskottet anser emellertid att satsningar för att komma till rätta med dessa problem bör ha en annan inriktning än den som finns i det av motionärerna framlagda förslaget. Motion Fö305 (mp) bör därför inte bifallas av riksdagen.

Utskottet övergår slutligen till att behandla en motion Fö432 (mp) som rör olägenheten med *utnyttjandet av Torhamns udde* för skjutningar. Motionärerna anser att konflikten mellan å ena sidan militära intressen och å andra sidan miljöintressen nu blivit så stor att den måste lösas på rikspLANET.

Skjutfältet på Torhamns udde förvärvades av staten år 1966. Genom beslut av länsstyrelsen i Blekinge län bildades ett naturreservat på Tor-

hamns udde år 1977. Skjutfältet är beläget på södra delen av udden. Inom skjutfältet, vid uddens sydöstra spets, finns en fågelstation.

Skjutfältet används dels av Blekinge kustartilleriförsvaret med Karlskrona kustartilleriregemente (BK/KA 2) för utbildningsverksamhet, dels av försvarets materielverk för provskjutningar. Ansvaret för skjutfältet överfördes år 1985 till materielverket.

Utskottet konstaterar att fortifikationsförvaltningen enligt miljöskyddslagen ansökt om tillstånd för den militära skjutverksamheten. Utskottet har inhämtat att koncessionsnämnden för närvarande behandlar ärendet och att ett beslut är att vänta under juni innevarande år. Frågan om Torhamns uddes utnyttjande för skjutningar är sålunda under prövning i laga ordning. Riksdagen bör därför inte göra uttalanden i frågan i enlighet med motion Fö432 (m), som alltså bör avslås av riksdagen.

Forskning och försvarsindustri

Under denna rubrik behandlar utskottet vad föredragande statsrådet i propositionen (s. 63–66) har anfört om forskning och försvarsindustri samt motionerna Fö204, yrkande 14 (m), Fö601, yrkandena 1 och 2 (m), Fö602 (c), Fö7, yrkande 4 i denna del och yrkande 5 (c), samt Fö8, yrkande 1 (m).

Utskottet har beträffande ifrågavarande del av propositionen och nämnda motionsyrkanden inhämtat yttrande från näringsutskottet (bil. 6).

Föredragande statsrådet

Försvarsministern lägger inledningsvis fast att försvarsforskning är en viktig förutsättning för att vi skall kunna tillgodogöra oss den militärtekniska utvecklingen. Forskningen bidrar till att upprätthålla ett visst nationellt oberoende till omvärlden bl. a. vid framtagning av viktiga vapensystem. Härigenom utgör den ett betydelsefullt stöd för vår säkerhetspolitik.

Försvarsforskningen måste koncentreras till ett begränsat antal områden. Enligt försvarsministern bör sådana forskningsområden prioriteras där den tekniska utvecklingen går särskilt snabbt eller eljest är av stor betydelse för totalförsvarets egen utveckling. Exempel på sådana områden är informationsteknologi, bioteknik och kemi. För de militärtekniska tillämpningarna bör kompetens eftersträvas inom de viktigaste delarna av områdena

- stridsdelsverkan
- underrättelse-, lednings- och sambandssystem
- kvalificerade vapensystem
- styrd ammunition samt land- och sjöminor
- telekrigföring
- undervattensteknologi med försvarstillämpning
- splitterskydd och skydd av stridsfordon.

Försvarsministern betonar betydelsen av att det svenska totalförsvaret kan utformas med egna värderingar och eget kunnande som grund. För-

svarsforskningen skall, anger han vidare, i linje härmed stödja utvecklingen genom att tidigt upptäcka, identifiera och analysera förändringar, dels i vår omvärld, dels inom landet, vilka har betydelse för våra försvarsanstängningar.

Beträffande riktlinjerna för den framtida försvarsforskningen erinrar försvarsministern avslutningsvis om det senast fattade totalförsvarsbeslutet (prop. 1986/87: 95, FöU 11, rskr. 310). Försvarsministern tar därefter upp frågor rörande försvarsindustrin och konstaterar inledningsvis att den utgör en betydande säkerhetspolitisk tillgång. En egen försvarsindustri är därtill en förutsättning för att vi självständigt skall kunna utveckla, tillverka och vidmakthålla försvarsmateriel under kriser och krig. Försvarsministern erinrar därefter om att 1987 års totalförsvarsbeslut framhöll bl. a. att industrins förmåga att hålla samman utveckling och tillverkning av kvalificerad försvarsmateriel så långt möjligt bör bevaras.

Försvarsindustrins förmåga och möjligheter att bevara sin kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga, anger försvarsministern, är också beroende av möjligheterna till export. Han menar att enbart det svenska försvarets planerade beställningar av utveckling och produktion inte ger tillräcklig beläggning vid industrin för en produktion till rimliga kostnader med bibehållande av en hög teknisk nivå. Försvarsministern konstaterar att den av myndigheterna föreslagna planeringen av inhemska materieförnyelse innebär en mycket låg beläggning i närtid för studier och utveckling av nya system. För vapen-, ammunitions- och robotindustrin kan detta komma att medföra en avveckling av viktig kompetens. Avsaknad av medel för utvecklingsprojekt, uppger han vidare, kan på längre sikt också leda till en avveckling av ytterligare inhemska industriresurser och medföra ett ökat utlandsberoende. Försvarsministern erinrar därefter om att i 1987 års försvarsbeslut anfördes bl. a. att med utgångspunkt från försvarets långsiktiga behov finns ingen obehövlig industriell kompetens. Däremot finns det ett flertal områden där den svenska försvarsindustrins kapacitet behöver anpassas till försvarsmaktens behov av materiel och till rimliga exportantaganden. Försvarsministern anser att försvarsbeslutets slutsatser i allt väsentligt fortfarande gäller. Han anser också att försvarsmaktens planering i högre grad än vad som i dag är fallet måste anpassas till industrins behov av jämnare beläggning för utveckling och produktion. Enligt försvarsministerns uppfattning innebär emellertid bristen på tillgängliga medel för materieförnyelse att försvarsindustrin nu står inför anpassningsåtgärder som i vissa fall även kan komma att kräva strukturförändringar.

Försvarsministern pekar i detta sammanhang på att 1988 års försvarskommitté har till uppgift att överväga och lämna förslag i dessa frågor. Försvarsindustrin står dock redan i närtid inför stora problem, uppger försvarsministern. Den mycket begränsade satsningen på utveckling innebär att industrins tekniska kompetens snabbt kan komma att reduceras. Enligt försvarsministerns uppfattning måste därför åtgärder snarast vidtas som bibehåller utvecklingskompetensen inom svensk försvarsindustri inom väsentliga områden fram till nästa totalförsvarsbeslut. För att bibehålla handlingsfrihet fram till detta försvarsbeslut förordar försvarsministern att 380 milj. kr. tillförs den militära utgiftsramen för studier och utveck-

Utskottet

Utskottet har redovisat sin övergripande syn beträffande den svenska försvarsindustrins betydelse m. m. samt på inriktningen av försvarsforskningen i 1987 års betänkande om ett nytt långsiktigt försvarsbeslut (FöU 1986/87: 11 s. 123, rskr. 310). Dessa frågor har behandlats även i två senare betänkanden (FöU 1987/88: 11 s. 72, rskr. 346 och 1988/89:FöU7).

Utskottet konstaterar att föredragande statsrådets anförande i fråga om *försvarsforskningen* nära överensstämmer med inriktningen i 1987 års försvarsbeslut och därför bör lämnas utan erinran.

I en motion Fö204 (m) från den allmänna motionstiden tas försvarsindustrins situation upp. Motionärerna anser att riksdagen bör ge regeringen till känna att försvarsindustrin är en förutsättning för vår neutralitet och att dess verksamhet måste baseras på beständiga politiska riktlinjer. Vidare anför man att försvarsindustrin måste för sitt fortbestånd dels ha kontinuitet beträffande sina leveranser till det svenska försvaret, dels ha möjlighet att i likhet med industrin i övrigt konkurrera internationellt.

Motionen ger utskottet anledning att erinra om vad utskottet anförde i sitt betänkande FöU 1986/87: 11 och som riksdagen sedan som sin mening gav regeringen till känna:

Utskottet instämmer i försvarsministerns och försvarskommitténs övergripande bedömning att en inhemsk kapacitet att utveckla, tillverka och underhålla försvarsmateriel är en för Sverige betydande säkerhetspolitisk tillgång, som bidrar till att skapa respekt för vår vilja och förmåga att föra en långsiktig, fast och konsekvent alliansfri politik och att värna vårt land. En inhemsk försvarsindustri utgör i många fall en förutsättning för våra möjligheter att under kriser och i krig självständigt kunna vidmakthålla vår försvarsmateriel.

Utskottet instämmer också i vad försvarsministern i anslutning till försvarskommitténs förslag anför beträffande betydelsen av svensk försvarsindustri och dess framtida förutsättningar. Export av viss omfattning är nödvändig för att bevara väsentliga delar av den svenska försvarsindustrins kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga.

Utskottet delar försvarsministerns och försvarskommitténs uppfattning att den för ett litet land ovanligt breda industriella förmåga att sammanhålla utveckling och tillverkning av kvalificerad försvarsmateriel som för närvarande finns i Sverige så långt möjligt bör bevaras.

Utskottet konstaterar att vad motionärerna i Fö204 framfört i denna fråga överensstämmer med riksdagens tillkännagivande i 1987 års försvarsbeslut och vad som nu anförs i propositionen. Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden med motsvarande inriktning (FöU 1987/88: 11 s. 76) och då ansett att ett uttalande av riksdagen med den allmänna karaktär som föreslås inte tillför något väsentligt nytt element. Utskottet finner

ingen anledning att ändra denna uppfattning och föreslår mot denna bakgrund att riksdagen avslår motion Fö204 (m), yrkande 14.

I fyra motioner behandlas *Karlskronavarvet* och dess framtid.

I motion Fö601 (m) anser motionärerna att alla skäl talar för en fortsatt fartygsproduktion vid Karlskronavarvet. Dessutom anser man att varvets kapacitet bör utnyttjas för alla större översyner och moderniseringar av örlogsfartyg. Vidare föreslår man att ubåtsunderhållet i större utsträckning förläggs till Karlskrona på Muskövarvets bekostnad.

Motsvarande synpunkter och förslag förs fram i motion Fö602 (c), där motionären dessutom anser att all ubåtsproduktion på sikt bör föras över till Karlskrona.

Karlskronavarvets ställning som enda varv i landet med kompetens och kunnande för en allsidig produktion av örlogsfartyg betonas även i motion Fö8 (m). Motionärerna pekar på behovet av att upprätthålla handlingsfriheten med varvet i avvaktan på försvarskommitténs betänkande och föreslår därför att kustkorvettserien förlängs.

Även motion Fö7 (c) anför att ytterligare en kustkorvett bör anskaffas för att därigenom upprätthålla kapaciteten och kunnandet vid Karlskronavarvet. Motionärerna föreslår vidare att en särskild ram anvisas för att säkerställa kompetens och minst nuvarande kapacitet vid Karlskronavarvet.

Gemensamt för de fyra motionerna är att man föreslår åtgärder för att upprätthålla en nyproduktionskapacitet vid Karlskronavarvet. Därmed, anser motionärerna, har försvarskommittén handlingsfrihet vid överväganden om den framtida ytfartygsanskaffningen.

Näringsutskottet har avgett ett yttrande över vad propositionen och motionerna anför i dessa stycken. Näringsutskottet noterar därvid det som i propositionen anförts om försvarsindustrin, som varningssignaler vilka måste beaktas vid planeringen av de nämnda varvsföretagens framtid. Utskottet ser positivt på koncernstyrelsens för Celsius Industrier beslut att bilda ett sammanhållet bolag för verksamheten vid Karlskronavarvet och Kockums Marine. Det blir ledningen för det nya bolaget som har att bestämma om lokaliseringen och dimensioneringen av verksamheten med sikte på att företagets effektivitet och tekniska kompetens såvitt möjligt skall bevaras och stärkas. Exportmöjligheternas betydelse för att försvarsindustrin skall kunna bevara sin kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga understryks. I avvaktan på nästa försvarsbeslut bör man, tillägger näringsutskottet, från ägarnas sida allvarligt granska möjligheterna att tillföra Karlskronavarvet ytterligare underlag för dess reparations- och underhållsverksamhet. Med detta uttalande förordar utskottet att de fyra nämnda motionerna lämnas utan åtgärd av riksdagen.

Försvarsutskottet vill här hänvisa till vad utskottet anförde i sitt betänkande FöU 1986/87: 11 om totalförsvarets fortsatta utveckling:

Utskottet noterar att försvarskommittén inte funnit något betydande materielområde där det med utgångspunkt från försvarets långsiktiga behov inom landet finns onödig industriell kapacitet, men instämmer i likhet med försvarsministern i bedömningen att det däremot finns ett flertal områden där den svenska försvarsindustrins kapacitet behöver anpassas till

försvarsmaktens behov av materiel och till rimliga exportantaganden. I likhet med försvarsministern anser utskottet att man vid en sådan anpassning även måste ta rimliga regionalpolitiska hänsyn.

Utskottet konstaterar att försvarsmaktens samlade behov av varvskapacitet blir mindre under de närmaste åren i avsaknad av möjligheter till nya beställningar under dessa år. Det krävs därför att den totala kapaciteten för nybyggnad och underhåll av örlogsfartyg anpassas till aktuella förhållanden och till rimliga exportantaganden. Det är dock, med hänsyn till Karlskronavarvets betydelse och även av regionalpolitiska skäl, angeläget att de negativa effekterna av förestående produktionssvacka begränsas. Utskottet förutsätter att försvarsmakten tar sitt ansvar och gör omDispositioner av marina underhålls- och reparationsarbeten. Härutöver understryker utskottet att också koncernledningen för Svenska Varv har ett ansvar för Karlskronavarvet.

Utskottet vill dessutom i detta sammanhang påminna om att 1988 års försvarskommitté har till uppgift att överväga och lämna förslag beträffande ambitionsnivån för framtida tillgång till inhemsk kapacitet för forskning, studier, utveckling och produktion för totalförsvarets räkning. Det finns därför anledning för riksdagen att avvakta försvarskommitténs och regeringens förslag i dessa stycken.

Utskottet anser det vidare i likhet med tidigare år viktigt att framhålla Karlskronavarvets betydelse för det svenska militära försvaret och för den regionala utvecklingen.

Beträffande struktureringen av varvsindustrin betonar utskottet att säkerhetspolitiska hänsyn måste tas vid beslut om Karlskronavarvets framtid. Utskottet vill därvid särskilt framhålla det ansvar som åvilar ägarna till Celsiuskoncernen att säkerställa erforderlig handlingsfrihet, i dessa avseenden, för statsmakterna vid kommande beslut om inriktningen av totalförsvaret. Utskottet anser vidare, med instämmande i vad näringsutskottet anfört i dessa delar, att ägarna och berörda myndigheter bör pröva olika åtgärder för att begränsa negativa effekter som kan komma att uppstå vid en kommande omstrukturering av de berörda varven.

Mot bakgrund av det ovan anförda och med instämmande i näringsutskottets yttrande anser försvarsutskottet att riksdagen bör avslå motion Fö7, yrkande 4 i denna del och yrkande 5 (c), motion Fö8, yrkande 1 (m), motion Fö601, yrkandena 1 och 2 (m), och motion Fö602 (c) samt lämna vad föredragande statsrådet har anfört om försvarsindustrin utan erinran.

FJÄRDE HUVUDTITELN

Regeringen har föreslagit riksdagen att för budgetåret 1989/90 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden enligt vad som framgår av propositionen (s. 67–130).

Utskottet

Av föreliggande motioner behandlar utskottet i detta avsnitt motionerna 1989/90: Fö8, yrkandena 3 och 4 (m), Fö11, yrkandena 5–9 (m), Fö15, yrkandena 1–5, 7 och 9–10 (vpk), och Fö16, yrkandena 1–4 (mp). Angivna yrkanden i motionerna 1988/89: Fö8, Fö15 och Fö16 har utskottet behandlat under rubriken Planeringsramar för det militära försvaret till den del de innebär förslag om ändring av utgiftsramen för budgetåret 1989/90.

I motion Fö7 (c) finns ett yrkande (yrk. 4) om anslag av 100 milj. kr. till anskaffning av ytterligare en kustkorvett. Yrkandet har i det föregående behandlats beträffande utgiftsramen och när det gäller huvudprogrammets utveckling. I detta sammanhang tar utskottet upp yrkandet under anslaget Marinförband: Anskaffning av materiel.

I motion Fö8 (m) yrkas beträffande anslaget Marinförband: Anskaffning av materiel ökning i förhållande till regeringens förslag med 800 milj. kr. såvitt gäller beställningsbemyndigande och 175 milj. kr. i fråga om betalningsmedel. Resurstillskottet är avsett för en beställning vid Karlskronavarvet av ytterligare två kustkorvetter. Någon motsvarande minskning av medel inom utgiftsramen förordas inte, och tillskottet är därför beroende av en ramökning. Till den delen har yrkandena 3 och 4 i motionen behandlats tidigare i betänkandet.

Moderata samlingspartiets motion Fö11 innehåller yrkanden om ökade beställningsbemyndiganden och betalningsmedel enligt följande:

Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet, anslag 75 milj. kr.

Arméförband: Anskaffning av materiel, bemyndigande 600 milj. kr., anslag 50 milj. kr.

Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet, anslag 45 milj. kr.

Marinförband: Anskaffning av materiel, bemyndigande 800 milj. kr., anslag 195 milj. kr.

Flygvapenförband: Anskaffning av materiel, bemyndigande 100 milj. kr., anslag 30 milj. kr.

Sammanlagt yrkas i motionen beställningsbemyndiganden om 1 500 milj. kr. och betalningsmedel om 495 milj. kr. utöver regeringens förslag. Såvitt gäller utgiftsramen finns i motionen särskilda yrkanden som utskottet har behandlat i det föregående. De ändamål som utpekats i motiveringarna till resurstillskotten har också redovisats tidigare i betänkandet.

Vänsterpartiet kommunisternas motion Fö15 innehåller förslag om anslagsminskningar enligt följande:

Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet, 150 milj. kr.

Arméförband: Anskaffning av materiel, 175 milj. kr.

Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet, 50 milj. kr.

Marinförband: Anskaffning av materiel, 105 milj. kr.

Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet, 13,5 milj. kr.

Flygvapenförband: Anskaffning av materiel, 100 milj. kr.

Gemensam försvarsforskning, 75 milj. kr.

Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt, 82 520 000 kr.

Sammanlagt yrkas i motionen en minskning av betalningsmedel om 751 020 000 kr. jämfört med regeringens förslag. Såvitt gäller utgiftsramen har yrkandena behandlats i det föregående.

I motion Fö16 (mp) finns yrkanden om ändringar i fråga om beställningsbemyndiganden och betalningsmedel jämfört med regeringens förslag enligt följande:

Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet, anslag – 150 milj. kr.

Arméförband: Anskaffning av materiel, bemyndigande – 200 milj. kr., anslag – 175 milj. kr.

Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet, anslag + 70 milj. kr.

Flygvapenförband: Anskaffning av materiel, bemyndigande – 3 000 milj. kr., anslag – 1 500 milj. kr.

Sammanlagt yrkas i motionen beställningsbemyndiganden och betalningsmedel som understiger regeringens förslag med 4 200 milj. kr. resp. 1 755 milj. kr. Såvitt gäller utgiftsramen har yrkandena behandlats i det föregående.

Utskottet – som i det föregående har godtagit regeringens förslag till utgiftsram för det militära försvaret under budgetåret 1989/90 – anser i linje med detta ställningstagande att riksdagen bör avslå ifrågavarande motionsyrkanden såvitt nu är i fråga.

Hemställan

Utskottet hemställer

Försvarspolitik

1. beträffande *försvarspolitikens inriktning*

att riksdagen med avslag på motionerna 1988/89:Fö403 yrkande 1, 1988/89:Fö415 yrkande 1 och 1988/89:Fö424 yrkande 1 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor

2. beträffande *rollfördelningen mellan statsmakterna och myndigheterna i styrningen av verksamheten*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

3. beträffande *totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå*

a) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö441 yrkande 2, 1988/89:Fö6, 1988/89:Fö10 yr-

kandena 1 och 2 samt 1988/89:Fö12 godkänner de riktlinjer för ny indelning i civil- och militärområden som föredragande statsrådet har förordat.

b) att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö4, 1988/89:Fö11 yrkande 1 och 1988/89:Fö14 beslutar att Kopparbergs län och försvarsområde skall tillhöra Mellersta militärområdet och civilområdet.

4. beträffande *totalförsvarets skyddsskolas organisatoriska ställning* att riksdagen med avslag på motion 1988/89:Fö13 yrkande 11 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

5. beträffande *transporter av sjuka och skadade med helikopter*

a) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet med anledning av motionerna 1988/89:Fö303 och 1988/89:Fö304 har anfört om det fortsatta arbetet,

b) att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö13 yrkande 3 om ett uppdrag till överbefälhavaren.

Ett nytt försvarsbeslut år 1991, m. m.

6. beträffande *fullföljande av 1987 års försvarsbeslut*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö207 yrkandena 2 och 3 samt 1988/89:Fö13 yrkande 1,

7. beträffande *ny utredning om totalförsvaret*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö302,

8. beträffande *ändrade direktiv till 1988 års försvarskommitté*

a) att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö210 yrkande 7 om ett resursstyrt alternativ för försvarsmaktens organisation,

b) att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö301 om arméfrågorna,

9. beträffande *övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö203 yrkande 1 och 1988/89:Fö204 yrkande 4,

10. beträffande *ekonomiska förutsättningar för försvarsmaktens grundorganisation*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö424 yrkande 2,

11. beträffande *utvecklingen av försvarsmaktens grundorganisation*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö7 yrkande 3,

12. beträffande *betydelsen av Kronobergs regemente*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö403 yrkande 2, 1988/89:Fö412, 1988/89:Fö415 yrkande 2 och 1988/89:Fö438,

13. beträffande *betydelsen av Hälsinge regemente*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö408,

14. beträffande *betydelsen av Bohusläns regemente*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö409 och 1988/89:Fö427,

15. beträffande *betydelsen av Livregementets grenadjärer*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö422,

16. beträffande *betydelsen av Norra skånska regementet*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö439,

17. beträffande *betydelsen av Värmlands regemente och Bergslagens*

artilleriregemente

att riksdagen avslår motion 1988/89: Fö441 yrkande 1.

18. beträffande *säkra ekonomiska beräkningar*

att riksdagen avslår motion 1988/89: Fö426,

19. beträffande *värdet av försvarsresurser i olika delar av landet*

a) att riksdagen avslår motionerna 1988/89: Fö402 yrkandena 1–4 och 6–7 samt 1988/89: Fö444 angående Skåne,

b) att riksdagen avslår motion 1988/89: Fö421 angående västra Sverige,

c) att riksdagen avslår motion 1988/89: Fö428 angående Storstockholm,

20. beträffande *ett nytt försvarsbeslut år 1991 och handlingsfrihet intill ett sådant beslut*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

21. beträffande *tillsatsmaskineri till ubåtar*

att riksdagen avslår motion 1988/89: Fö443 angående uppdrag till försvarskommittén,

Planeringsramar för det militära försvaret, m. m.

22. beträffande *det ekonomiska utfallet för budgetåret 1987/88*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

23. beträffande *planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret budgetåret 1989/90*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89: Fö306 i denna del, 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89: Fö8 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89: Fö11 yrkande 3, 1988/89: Fö13 yrkande 8 i denna del, 1988/89: Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del samt 1988/89: Fö16 yrkandena 1–4 i denna del fastställer ramen till 28 071 000 000 kr. i prisläget februari 1988.

24. beträffande *planeringsramen för det militära försvaret budgetåret 1990/91*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89: Fö306 i denna del, 1988/89: Fö11 yrkande 4, 1988/89: Fö13 yrkande 8 i denna del fastställer ramen till 28 258 500 000 kr. i prisläget februari 1988.

25. beträffande *justering av utgiftsramen, m. m.*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 med hänsyn till prisutvecklingen efter februari 1988 enligt försvarsprisindex,

b) att riksdagen bemyndigar regeringen att justera lämnade beställningsbemyndiganden enligt nettoprisindex,

c) att riksdagen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1988/89,

d) att riksdagen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1989/90 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret samt

av lämnade beställningsbemyndiganden, om det behövs av beredskapsskäl.

26. beträffande *säkerheten i planeringen*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

Ledningen inom försvarsmakten, m. m.

27. beträffande *ledningen inom försvarsmakten*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

28. beträffande *organisation av försvarsmaktens centrala och högre regionala ledning*

att riksdagen med avslag på motion 1988/89:Fö13 yrkande 2 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

Inriktning av huvudprogrammen

29. beträffande *avveckling av äldre infanteribrigader m. m.*

att riksdagen godkänner vad föredragande statsrådet har anfört,

30. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen 1–4*

att riksdagen med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89:Fö8 yrkande 2 i denna del, 1988/89:Fö13 yrkandena 4–6 och yrkande 8 i denna del, 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89:Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del samt 1988/89:Fö16 yrkandena 1–4 i denna del lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

31. beträffande *krigsorganisationens utveckling*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

32. beträffande *försvarets materielverk och kustbevakningen*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

33. beträffande *skiss till försvarsmaktens utveckling*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö16 yrkande 5,

34. beträffande *vissa resurser för budgetåret 1989/90*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö203 yrkande 7 och 1988/89:Fö207 yrkande 1,

35. beträffande *resurser för repetitionsutbildning på sikt*

att riksdagen avslår motion Fö7 yrkande 2.

36. beträffande *hemvärnets utrustning*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö416 och 1988/89:Fö418,

37. beträffande *besättningar till Herculesplan*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö203 yrkande 5,

JAS-projektet

38. beträffande *avveckling av JAS-projektet*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö210 yrkande 12, 1988/89:Fö440, 1988/89:Fö15 yrkande 6 och 1988/89:Fö16 yrkande 4 i denna del,

39. beträffande *JAS-projektets utveckling*

att riksdagen med avslag på motionerna 1988/89:Fö204 yrkande 5, 1988/89:Fö11 yrkande 3–4 i denna del och 1988/89:Fö13 yrkande 10 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om JAS-projektet.

Ubåtsskyddsåtgärder

40. beträffande *bevakningslinjer mot ubåtar*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö210 yrkande 13 och 1988/89:Fö16 yrkande 3 i denna del,

41. beträffande *ubåtsskyddsåtgärder i övrigt*

att riksdagen med avslag på motionerna 1988/89:Fö204 yrkande 3, 1988/89:Fö423, 1988/89:Fö8 yrkande 2 i denna del samt 1988/89:Fö11 yrkande 3–4 i denna del lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

Vissa frågor rörande anställd personal

42. beträffande *den anställda personalen*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

43. beträffande *äldre officerare för hemvärnsutbildning*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö413.

44. beträffande *samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö420.

45. beträffande *ersättningsystemet för förbandsläkare*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö429.

46. beträffande *samordning av ATP och reservpension*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö442.

Vissa frågor rörande värnpliktig personal

47. beträffande *lag om ändring av värnpliktslagen (1941:967)*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1988/89:Fö13 yrkande 9 antar regeringens förslag till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),

48. beträffande *lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga*

att riksdagen med bifall propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö7 yrkande 1 och 1988/89:Fö11 yrkande 2 antar regeringens förslag till lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga.

49. beträffande *försöksverksamhetens bedrivande*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö13 yrkande 7 och 1988/89:Fö207 yrkande 4.

50. beträffande *lag om ändring av familjebidragslagen (1978:520)*

dels att riksdagen antar det av regeringen i propositionen framlagda lagförslaget,

dels att riksdagen beslutar att i detta lagstiftningsärende – med därav följande ändring i ingressen till det nämnda lagförslaget – 3 § familjebidragslagen (1978:520) skall erhålla den i bilaga 4 till detta betänkande som utskottets förslag betecknade lydelse.

51. att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet i 1988/89:FöU14 övrigt har anfört om värnpliktiga och övriga tjänstepliktiga,
52. beträffande *trafiksäkerhetsåtgärder*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö203 yrkande 4 och 1988/89:Fö437,
53. beträffande *central utredningsgrupp*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö434,
54. beträffande *värnpliktiga skyddsassistenter*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö435,
55. beträffande *värnpliktsocial utredning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö203 yrkande 3,
56. beträffande *delgivning av militär postförsändelse*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö410,
57. beträffande *samlevnadsutbildning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö414,
58. beträffande *de värnpliktigas ekonomiska skydd*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö425,
59. beträffande *tjänstledighet eller anstånd*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö431,
60. beträffande *kvarståendeläget*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö433.

Vissa frågor rörande grundorganisationen

61. beträffande *försvarsmaktens mark och byggnader i Stockholmsområdet*
att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,
62. beträffande *rationalisering*
att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,
63. beträffande *Näsby Park-etablissemangen*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö9,
64. beträffande *nya uppgifter för försvarsområdesregementena*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö210, yrkandena 4–6,
65. beträffande *idrottsplutoner*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö406,
66. beträffande *benämning av förband*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö407,
67. beträffande *förvaringen av hemvärnets vapen*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö411,
68. beträffande *den marina bevakningen i Öresund*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö404,
69. beträffande *helikopterverksamheten vid Säve*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö417,
70. beträffande *marina ledningen på Ostkusten*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö419,
71. beträffande *marin verksamhet till Karlskrona*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö430, 1988/89:Fö436 och 1988/89:Fö603.

72. beträffande *flyttning av flygflottiljen F16/F20*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö405.

73. beträffande *sambandscentralen i Gryt*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö709, 1988/89:Fö720 och 1988/89:Fö722.

74. beträffande *en högskola för det civila totalförsvaret*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö5.

75. beträffande *sammanslagning av byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö15 yrkande 8.

76. beträffande *fond för landsbygdsutveckling*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö305.

77. beträffande *utnyttjandet av Torhamns udde*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Fö432.

Forskning och försvarsindustri

78. beträffande *Karlskronavarvet*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del och yrkande 5, 1988/89:Fö8 yrkande 1, 1988/89:Fö601 samt 1988/89:Fö602.

79. beträffande *vissa frågor rörande forskning och försvarsindustri i övrigt*

att riksdagen med avslag på motionen 1988/89:Fö204 yrkande 14 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

Anslagsfrågor för det militära försvaret budgetåret 1989/90

80. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkande 5, 1988/89:Fö15 yrkande 1 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkande 1 i denna del till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 7 353 000 000 kr.,

81. beträffande *Arméförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkande 6 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkande 2 i denna del bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 2 812 400 000 kr.,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkande 6 i denna del, 1988/89:Fö15 yrkande 2 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkande 2 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 409 000 000 kr.,

82. att riksdagen till *Arméförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 203 000 000 kr.,

83. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkande 7, 1988/89:Fö15 yrkande 3 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkande 3 i denna del till *Marinförband:*

Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 363 000 000 kr.,

1988/89: FöU14

84. beträffande *Marinförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89: Fö8 yrkande 3 i denna del och 1988/89: Fö11 yrkande 8 i denna del, bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 2 293 000 000 kr.,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89: Fö8 yrkande 4 i denna del, 1988/89: Fö11 yrkande 8 i denna del och 1988/89: Fö15 yrkande 4 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 240 000 000 kr.,

85. att riksdagen till *Marinförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 139 000 000 kr.,

86. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1988/89: Fö15 yrkande 5 i denna del till *Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 3 742 000 000 kr.,

87. beträffande *Flygvapenförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89: Fö11 yrkande 9 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkande 4 i denna del bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 12 982 700 000 kr.,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1988/89: Fö11 yrkande 9 i denna del, 1988/89: Fö15 yrkande 7 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkande 4 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 5 304 000 000 kr.,

88. att riksdagen till *Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 356 000 000 kr.,

89. att riksdagen till *Operativ ledning m. m.: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 826 400 000 kr.,

90. beträffande *Operativ ledning m. m.: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för operativ ledning m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 151 800 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1989/90 för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 181 500 000 kr.,

91. att riksdagen till *Operativ ledning m. m.: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 152 800 000 kr.,

92. beträffande *Operativ ledning m. m.: Forskning och utveckling*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att utvecklingsarbete för operativ ledning m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 70 200 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 102 000 000 kr.,

93. att riksdagen till *Försvarets civilförvaltning* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 114 850 000 kr.,

94. att riksdagen till *Försvarets sjukvårdsstyrelse* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 34 070 000 kr.,

95. att riksdagen till *Fortifikationsförvaltningen* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 187 540 000 kr.,

96. beträffande *Försvarets materielverk*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att för budgetåret 1989/90 förnödenheter för fredsutbildningen får beställas så att vid varje tillfälle uteliggande skuld inte överstiger 700 000 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 842 660 000 kr.,

97. beträffande *Gemensam försvarsforskning*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1989/90 medge att materiel för forskningsändamål får beställas inom en kostnadsram av 11 000 000 kr.,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1988/89:Fö15 yrkande 9 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 375 820 000 kr.,

98. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1988/89:Fö15 yrkande 10 i denna del till *Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 82 520 000 kr.,

99. att riksdagen till *Försvarets radioanstalt* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 278 500 000 kr.,

100. att riksdagen till *Värnpliktsverket* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 125 000 000 kr.,

101. att riksdagen till *Försvarets rationaliseringsinstitut* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 23 040 000 kr.,

102. att riksdagen till *Försvarshögskolan* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 5 550 000 kr.,

103. att riksdagen till *Militärhögskolan* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 54 940 000 kr.,

104. att riksdagen till *Försvarets förvaltningsskola* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 15 270 000 kr.,

105. att riksdagen till *Försvarets läromedelscentral* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

106. att riksdagen till *Krigsarkivet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 8 130 000 kr.,

107. att riksdagen till *Statens försvarshistoriska museer* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 16 420 000 kr.,

108. att riksdagen till *Frivilliga försvarsorganisationer m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 110 840 000 kr.,

109. att riksdagen till *Försvarets datacentral* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

110. att riksdagen till *Kustbevakningen* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 214 940 000 kr.,

111. beträffande *Anskaffning av materiel för kustbevakningen*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel för kustbevakningen får läggas ut inom en kostnadsram av 37 850 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 56 000 000 kr.,

112. att riksdagen till *Vissa nämnder m. m. inom det militära försvaret* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 17 000 000 kr.,

113. att riksdagen till *Reserv för det militära försvaret* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 136 208 000 kr.,

114. att riksdagen till *Reglering av prisstegringar för det militära försvaret* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 800 000 000 kr.,

115. att riksdagen till *Nämnden för vapenfriutbildning* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 133 000 000 kr.

Stockholm den 2 maj 1989

På försvarsutskottets vägnar

Arne Andersson

Närvarande: Arne Andersson i Ljung (m), Roland Brännström (s), Ingvar Björk (s), Iréne Vestlund (s), Kerstin Ekman (fp), Gunhild Bolander (c), Barbro Evermo Palmerlund (s), Björn Körlof (m), Christer Skoog (s), Sven Lundberg (s), Hans Lindblad (fp), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), Jan Jennchag (vpk), Paul Ciszuk (mp), Britt Bohlin (s), Alf Egnerfors (s) och Lars Hjertén (m).

Reservationer

1. Försvarspolitikens inriktning (mom. 1)

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser *dels* att den del av utskottets anförande som på s. 18 börjar med "Utskottet har" och slutar med "mening avslås" bort ha följande lydelse:

I motiveringarna till de tre motionsyrkanden som tas upp här syns en uppriktig oro för att den svenska försvarspolitik, som den faktiskt tillämpas vad gäller försvarets styrka och beredskap, inte står i överensstämmelse med de säkerhetspolitiska mål som det råder politisk enighet om. I moderata samlingspartiets motion Fö11 utvecklas detta ytterligare. Även enligt *utskottets* mening är det viktigt att bedömare i vår omvärld inte ges anledning till undran eller tvivel på grund av de signaler man får om den svenska försvarspolitik.

Det svenska militära försvaret har nu under lång tid försvagats i förhål-

lande till omvärlden. 1987 års försvarsbeslut blev inte någon vändpunkt. Tvärtom blev det kort tid därefter uppenbart hur långt urholkningen hade gått och att beslutet till stora delar hade fattats på bräckligt underlag.

Mot denna bakgrund är det angeläget att statsmakterna klarare än försvarsministern gör i propositionen uttrycker en bestämd vilja att snarast återställa den försvarspolitiska inriktningen och försvarsplaneringen till vad Sveriges säkerhet kräver. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *försvarspolitikens inriktning*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1988/89:Fö403 yrkande 1, 1988/89:Fö415 yrkande 1 och 1988/89:Fö424 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

2. Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå (mom. 3b))

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m), Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp), Jan Jennehag (vpk) och Paul Ciszuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 21 börjar med "Utskottet fäster" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet fäster vid detta val vikt vid att överbefälhavaren under krig får besluta om tillfälliga ändringar i indelningen i militärområden. Om det skulle bli aktuellt med militära operationer i ett område som berör Uppsala, Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län kan det under alla förhållanden bli nödvändigt att göra anpassningar av den högre regionala ledningen till det operativa lägets krav eftersom två milo/civo berörs. De arméförband som skall föra striden ges då taktiska gränser, tilldelas uppgifter och civilt understöd efter sådana krav och utan hänsyn till den fredstida territoriella indelningen. Med detta synsätt finns inga starka markoperativa skäl för att Kopparbergs län/försvarsområde skall tillhöra Mellersta området.

Indelningen i luftförsvarssektorer torde kunna behållas oförändrad eller anpassas successivt till en indelning där länet tillhör Nedre Norrlands område. Under alla förhållanden avses ju flygstridskrafterna kunna samlade nyttjas och därigenom också ledas i vilken del av landet som helst.

Enligt utskottets mening vore det däremot en betydande fördel från ledningssynpunkt och när det gäller övningsverksamheten på civil sida om Mellersta området minskas från nio till åtta län, medan Nedre Norrlands område utökas från tre till fyra län. Kopparbergs län, som i vissa avseenden är ett överskottsområde, skulle kunna bli ett värdefullt tillskott för planläggningen av det civila försvaret i Nedre Norrland.

Till bilden hör också det omfattande både militära och civila transportledningsansvar som åvilar Nedre Norrland i samband med operationer i Övre Norrland och som i avgörande grad måste bygga på transporter ge-

nom Kopparbergs län. Detta ansvar blir i hög grad svårbemästrat om militär- och civilbefälhavarna i Mellersta området, förutom sina avgörande operativa uppgift i Mälardals- och huvudstadsområdet, också skall säkerställa försörjningslinjerna till NN och ÖN.

Som skogslän har Kopparbergs län i mångt och mycket egenskaper som också finns i länen i Nedre Norrland. Från lednings- och samordningssynpunkt talar detta för en anknötning dit. Kansliet i Nedre Norrlands civilområde torde lättare än civilbefälhavarkansliet i Mellersta civilområdet kunna anpassa sig till att även svara för Kopparbergs län.

Det hör vidare till bilden att Dalregementet i Falun sedan länge utbildar värnpliktiga för en Norrlandsbrigad med uppgifter i Övre Norrland eller Nedre Norrland. Som framgår av ett senare avsnitt i detta betänkande kommer sådan brigadutbildning efter hand att i hög grad påverkas av vederbörande fördelningschef. Denna synpunkt får efter hand som överbefälhavarens verksamhetsidé slår igenom allt större tyngd. De specialtrupper som ingår i denna brigad kommer att utbildas och övas i Nedre och Övre Norrlands militärområden. Fördelningschefen kommer i övriga avseenden att ha sin verksamhet i Norrland. Även härvidlag uppnås en fördel genom att föra Kopparbergs län till Nedre Norrlands område.

Utskottet finner, vid en prövning av de för- och nackdelar som är förenade med de olika lösningarna, att övervägande skäl talar för att riksdagen bör godkänna de riktlinjer som regeringen har föreslagit med den ändringen att Kopparbergs län förs till Nedre Norrlands civilområde/militärområde. Motionerna härom bör bifallas.

dels att utskottets hemställan i moment 3 b) bort ha följande lydelse:

3. beträffande *totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå*

b) att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionerna 1988/89:Fö4, 1988/89:Fö11 yrkande 1 och 1988/89:Fö14 beslutar att Kopparbergs län och försvarsområde skall tillhöra Nedre Norrlands militärområde och civilområde.

3. Totalförsvarets skyddsskolas organisatoriska ställning (mom. 4)

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 22 börjar med "Sedan frågan" och slutar med "inte tillstyrka" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar de principiella betänkligheter som förs fram i folkpartiets motion mot att låta en utbildningsanstalt, vid vilken ett antal vapenfria tjänstepliktiga skall få sin utbildning, vara knuten till försvarsmakten. Totalförsvarets skyddsskola bör därför ges en fristående ställning i förhållande till det militära försvaret. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag härom. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *totalförsvarets skyddsskolas organisatoriska ställning* att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1988/89: Fö13 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

4. Transporter av sjuka och skadade med helikopter (mom. 5 b))

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 24 börjar med "Enligt yrkandet" och slutar med "det följande" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att utan rimlig kapacitet för sjuktransporter kan trovärdigheten i hela försvaret av övre Norrland ifrågasättas. Analyser av sjukvårdsbelastningen vid alternativa angreppsfall visar att tusentals skadade skulle komma att dö, eftersom de inte skulle komma till sjukhus i tid. Denna vetskap skulle kunna negativt påverka både stridsvilja och uthållighet.

Det är enligt utskottets mening helt nödvändigt att förstärka transportkapaciteten med helikoptrar främst i övre Norrland. En sådan förstärkning låg i 1987 års försvarsbeslut och är ett av de fyra ändamål som nu kan tillgodoses genom det ekonomiska påslag som folkpartiet föreslår.

Utskottet instämmer med yrkandet i folkpartiets motion Fö13 att riksdagen bör uttala sig för att överbefälhavaren skall få i uppdrag att lämna konkreta förslag beträffande transportkapaciteten med helikoptrar.

dels att utskottets hemställan i moment 5 b) bort ha följande lydelse:

5. beträffande *transporter av sjuka och skadade med helikopter*

b) att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö13 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ett uppdrag till överbefälhavaren.

5. Ny utredning av totalförsvaret m. m. (mom. 7 och 8 a))

Paul Cizuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 26 börjar med "Utskottet kan" och slutar med "Motionsyrkandet bör avslås" bort ha följande lydelse:

Att basera landets försvar i huvudsak på militär styrka kan i framtiden medföra svårigheter och ekonomiska upppoffringar som medborgarna inte finner rimliga. Samtidigt blir det enligt *utskottets* mening troligen andra egenskaper hos samhället som får avgörande betydelse för landets motståndskraft inför hot och påtryckningar utifrån. Ett långsiktigt förändringsarbete på detta område – igångsatt redan innan alla inser nödvändigheten därav – kan komma att få avgörande betydelse för Sveriges säkerhet. Utskottet anser att ett sådant arbete bör inledas med en brett upplagd utredning, vars direktiv grundas på vad som anförs i motion Fö302.

Utskottet delar vidare uppfattningen, framförd i motion Fö210, att 1988 års försvarskommitté – utöver nuvarande direktiv – bör utreda ett för-

svarsmaktsalternativ som ryms inom en ekonomisk ram som är 10 % mindre än för innevarande budgetår. Ytterligare villkor bör vara att nuvarande försvarsområdesregementen behålls, med breddade uppgifter, och att den allmänna värnplikten utvecklas till en samhällstjänsteplikt för både män och kvinnor, av betydelse för hela totalförsvaret i vid mening.

Utskottet vill alltså tillstyrka ett utredningsarbete med inriktning enligt motion Fö302 samt att försvarskommittén får tilläggsdirektiv enligt yrkande 7 i motion Fö210. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i momenten 7 och 8 a) bort ha följande lydelse:

7. beträffande *ny utredning om totalförsvaret*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö302 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

8. beträffande *ändrade direktiv till 1988 års försvarskommitté*

a) att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö210 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om utredning av ett resursstyrt alternativ för försvarsmaktens organisation.

6. Övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut, m. m. (mom. 9 och 11)

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 27 börjar med "Försvarskommitténs uppgifter" och slutar med "motionsyrkandet (yrk. 4)" bort ha följande lydelse:

Försvarskommitténs uppgifter täcker flertalet av de frågor som motionärerna tar upp. Det är emellertid angeläget att riksdagen genom ett beslut ger kommittén en fast inriktning vid behandlingen av dessa. Utskottet biträder därför yrkande 4 i motion Fö204 (m) angående inriktningen av nästa försvarsbeslut.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 28 börjar med "Försvarsmaktens grundorganisation, och" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Försvarsmaktens grundorganisation, och i närtid särskilt arméns organisation för främst förbandsproduktion, behandlas just nu av försvarskommittén. Med anledning härav, av motiveringarna i partimotion 1988/89:Fö11 (m) och i de olika motionerna om betydelsen av vissa förband samt av yrkande 3 i motion Fö7 (c) vill utskottet understryka att alla de förband i arméns grundorganisation som utpekats som nedläggningshotade har och har sedan länge haft betydelsefulla uppgifter för landets militära försvar. Som förbandsproducerande enheter tillför de kontinuerligt krigsorganisationen förband som är värdefulla för vår försvarsförmåga. Detta gäller i särskilt hög grad de infanteri- och pansarregementen som grundutbildar huvuddelarna av våra brigader. De har också stor betydelse för frivilligverksamhet och försvarsvilja.

En viss omstrukturering av arméns krigsorganisation ter sig nödvändig. Syftet därmed måste primärt vara att öka krigsförbandens sammanlagda förmåga. Om förändringarnas närmare innebörd för krigsorganisationen och konsekvenser för grundorganisationen finns än så länge endast förslag, inga politiska beslut. I det läget finns det goda skäl för riksdagen att bibehålla handlingsfrihet för utveckling av arméstridskrafterna. Detta erfordrar en grundorganisation så avpassad till krigsorganisationen att den med principen en brigad – ett regemente kan utbilda en större brigadorganisation än den som kunnat rymmas i FU88. Riksdagen bör dock inte nu uttala sig särskilt om betydelsen av vissa fredsförband. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i momenten 9 och 11 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö204 yrkande 4 och med avslag på motion 1988/89: Fö203 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

11. beträffande *utvecklingen av försvarsmaktens grundorganisation* att riksdagen med anledning av motion 1988/89: Fö7 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

7. Övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut, m. m. (mom. 9 och 11)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 27 börjar med "Motion Fö203 (c)" och slutar med "motionsyrkandet (yrk. 1)" bort ha följande lydelse:

Motion Fö203 (c) uttrycker ambitioner som *utskottet* instämmer i. Till ledning för försvarskommittén bör riksdagen ställa sig bakom dessa.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 28 börjar med "Försvarsmaktens grundorganisation, och" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Försvarsmaktens grundorganisation, och i närtid särskilt arméns organisation för främst förbandsproduktion, behandlas just nu av försvarskommittén. Det är viktigt att riksdagen i denna fråga fattar ett beslut som ger kommittén en fast inriktning. Utskottet tillstyrker därför det som hävdas och förordas i motion Fö7 såvitt nu är i fråga. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I detta sammanhang och med anledning också av de olika motionerna om betydelsen av vissa förband vill utskottet understryka att alla de förband i arméns grundorganisation som utpekats som nedläggningshotade har och har sedan länge haft betydelsefulla uppgifter för landets militära försvar. Som förbandsproducerande enheter tillför de kontinuerligt krigs-

organisationen förband som är värdefulla för vår försvarsförmåga. De har också stor betydelse för frivilligverksamhet och försvarsvilja.

En viss omstrukturering av arméns krigsorganisation ter sig nödvändig. Syftet därmed måste primärt vara att öka krigsförbandens sammanlagda förmåga. Om förändringarnas närmare innebörd för krigsorganisationen och konsekvenser för grundorganisationen finns än så länge endast förslag, inga politiska beslut. I det läget finns det goda skäl för riksdagen att bibehålla handlingsfrihet för utveckling av armétridskrafterna. Detta erfordrar en grundorganisation så avpassad till krigsorganisationen att den med principen en brigad – ett regemente kan utbilda en större brigadorganisation än den som kunnat rymmas i FU88. Riksdagen bör dock inte nu uttala sig särskilt om betydelsen av vissa fredsförband. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i momenten 9 och 11 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö203 yrkande 1 och med avslag på motion 1988/89:Fö204 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

11. beträffande *utvecklingen av försvarsmaktens grundorganisation* att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö7 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

8. Ekonomiska förutsättningar för försvarsmaktens grundorganisation (mom. 10)

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 27 börjar med "Motion Fö424" och på s. 28 slutar med "enligt motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

Motion Fö424, yrkande 2 (m), tar upp de ekonomiska förutsättningarna för försvarsmaktens grundorganisation. Enligt motionärerna bör riksdagen uttala att konsekvenserna för arméorganisationen enligt den s. k. Försvarsmaktsutredning 1988 inte skall vara vägledande i det fortsatta arbetet. Utredningen gjordes enbart med de ekonomiska förutsättningar som var givna av regeringen. Överbefälhavaren har därefter, som ett led i perspektivplaneringen inför ett nytt långsiktigt försvarsbeslut, lämnat en redovisning kallad Försvarsmaktsidé 2000. Först här ges ett underlag med varierade ekonomiska ramar. *Utskottet* konstaterar att båda dessa utredningar, jämte bl. a. ytterligare resultat av perspektivplaneringen, kommer att tillhöra underlaget för ett tilltänkt riksdagsbeslut hösten 1989 om arméns utveckling. Underlaget bör enligt utskottets mening vara så allsidigt och genomarbetat som möjligt.

Den försvarskraft, beredskap och uthållighet som vår säkerhetspolitik kräver måste vara rättesnöret för arméns krigsorganisation och grundorganisation, liksom för totalförsvaret i övrigt. Några ekonomiska begräns-

ningar för arméns organisation enligt förutsättningarna för överbefälhavarens försvarsmaktsutredning gäller inte för försvarskommittén. Varje risk för missförstånd på denna punkt bör undanröjas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *ekonomiska förutsättningar för försvarsmaktens grundorganisation*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö424 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

9. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. (mom. 23 och 24)

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 31 börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "militära försvaret" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening behöver planeringsramarna för det militära försvaret tillföras medel utöver vad regeringen föreslår. Härigenom kan en större del av riksdagens avsikter med 1987 års försvarsbeslut tillgodoses. Vidare blir det lättare att planera den övergång till större ekonomiska ramar som utskottet räknar med att nästa försvarsbeslut måste innebära. Det är angeläget att minska den ryckighet i planeringen som nu har fått råda under lång tid.

Med dessa utgångspunkter tillstyrker utskottet att ramarna för budgetåren 1989/90 och 1990/91 bestäms i enlighet med vad som föreslås i partimotion Fö11, yrkandena 3 och 4 (m). Utskottet återkommer till nämnda yrkanden vid behandlingen av huvudprogrammets inriktning i det följande.

dels att utskottets hemställan i momenten 23 och 24 bort ha följande lydelse:

23. beträffande *planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret budgetåret 1989/90*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89: Fö8 yrkandena 3–4 i denna del och 1988/89: Fö13 yrkande 8 i denna del, med avslag på motionerna 1988/89: Fö306 i denna del, 1988/89: Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkandena 1–4 i denna del samt med bifall till motion 1988/89: Fö11 yrkande 3 fastställer ramen till 28 566 000 000 kr. i prisläget februari 1988.

24. beträffande *planeringsramen för det militära försvaret budgetåret 1990/91*

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89: Fö13 yrkande 8 i denna del, med avslag på motion 1988/89: Fö306 i denna del samt med bifall till motion 1988/89: Fö11 yrkande 4 fastställer ramen till 28 758 500 000 kr. i prisläget februari 1988.

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 31 börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "militära försvaret" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med de bedömningar av resursbehoven som framgår av folkpartiets motion Fö13. Folkpartiet föreslår att riksdagen för de två närmaste budgetåren anvisar 400 resp. 800 milj. kr. utöver regeringens förslag för det militära försvaret. Avsikten med förslaget är att kunna förverkliga de väsentligaste förstärkningarna av försvarsmaktens operativa förmåga enligt 1987 års försvarsbeslut. Förstärkningarna avser främst helikoptrar för sjuktransport, luftvärn med medellång räckvidd, ubåtar och tunga kustrobotar. Enligt utskottets mening bör beslutas tillskott till de ekonomiska ramarna enligt förslagen i partimotion Fö13, yrkande 8 (fp). Utskottet behandlar detta yrkande också i samband med huvudprogrammets inriktning.

dels att utskottets hemställan i momenten 23 och 24 bort ha följande lydelse:

23. *beträffande planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret budgetåret 1989/90*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89:Fö8 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89:Fö11 yrkande 3, med avslag på motionerna 1988/89:Fö306 i denna del, 1988/89:Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkandena 1–4 i denna del samt med bifall till motion 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del fastställer ramen till 28 471 000 000 kr. i prisläget februari 1988.

24. *beträffande planeringsramen för det militära försvaret budgetåret 1990/91*

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö11 yrkande 4 med avslag på motion 1988/89:Fö306 i denna del samt med bifall till motion 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del fastställer ramen till 29 058 500 000 kr. i prisläget februari 1988.

11. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. (mom. 23 och 24)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 31 börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "militära försvaret" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det vara nödvändigt att tillföra planeringsramarna medel utöver vad regeringen föreslår. Tillskotten bör i första hand utnyttjas för anskaffning av ytterligare en kustkorvett. För nästa budgetår föreslår utskottet ett tillskott om 100 milj. kr. och för budgetåret 1990/91 ett tillskott om 600 milj. kr.

dels att utskottets hemställan i momenten 23 och 24 bort ha följande lydelse:

23. beträffande *planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret budgetåret 1989/90*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1988/89:Fö8 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89:11 yrkande 3, 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del, med avslag på motionerna 1988/89:Fö306 i denna del, 1988/89:Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkandena 1–4 i denna del samt med bifall till motion 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del fastställer ramen till 28 171 000 000 kr. i prisläget februari 1988.

24. beträffande *planeringsramen för det militära försvaret budgetåret 1990/91*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1988/89:Fö11 yrkande 4 och 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del samt med avslag på motion 1988/89:Fö306 i denna del fastställer ramen till 28 858 500 000 kr. i prisläget februari 1988.

12. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. (mom. 23 och 24)

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 30 börjar med "I partimotion" och slutar med "olika anslagen" bort ha följande lydelse:

I partimotion Fö306 (vpk) yrkas att resurser skall föras över från det militära till det civila försvaret. Detta förslag, från den allmänna motions tiden, preciseras i form av förslag om minskningar på anslag till det militära försvaret genom skilda yrkanden i partiets motion Fö15. Sammanlagt föreslås minskningar motsvarande en reducering av utgiftsramen för budgetåret 1989/90 med ca 750 milj. kr. Förslaget är grundat på vänsterpartiet kommunisternas allmänna syn beträffande det militära försvarets utformning och resursbehov. *Utskottet* vill ansluta sig till denna. Båda motionerna bör bifallas av riksdagen såvitt nu är i fråga. Här ifrågasvarande yrkanden i motion Fö15 behandlas även i avsnittet om huvudprogrammets inriktning och under de olika anslagen.

Planeringsramen för budgetåret 1990/91 bör vara densamma som för budgetåret 1989/90.

dels att utskottets hemställan i momenten 23 och 24 bort ha följande lydelse:

23. beträffande *planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret budgetåret 1989/90*

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö16 yrkandena 1–4 i denna del, med avslag på motionerna 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89:Fö8 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89:Fö11 yrkande 3, och 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del samt med bifall till motionerna 1988/89:Fö306 i denna del och

1988/89:Fö15, yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del fastställer ramen till 27 319 980 000 kr. i prisläget februari 1988.

1988/89:FöU14

24. *beträffande planeringsramen för det militära försvaret budgetåret 1990/91*

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö306 i denna del samt med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkande 4 och 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del fastställer ramen till 27 319 980 000 kr. i prisläget februari 1988.

13. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. (mom. 23 och 24)

Paul Ciszuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 30 börjar med "Motion Fö16 (mp)" och slutar med "gäller anslagsfrågor" bort ha följande lydelse:

Motion Fö16 (mp) innehåller bl. a. yrkanden om mindre anslag än regeringen har föreslagit för nästa budgetår. Sammanlagt motsvarar yrkandena en minskad utgiftsram för budgetåret om 1 755 milj. kr. Enligt motionärerna bör beslut för nästa budgetår inte få "binda upp oss för en krigsmakt som blir svår att anpassa till en positiv utveckling på nedrustningsområdet". För ett omedelbart stopp för JAS-projektet tillgodoser de en besparing av 1 500 milj. kr. *Utskottet* anser att riksdagen bör följa motion Fö16 (mp) såvitt nu är i fråga. Den behandlas också i avsnittet om huvudprogrammets inriktning och när det gäller anslagsfrågor.

Planeringsramen för budgetåret 1990/91 bör vara densamma som för budgetåret 1989/90.

dels att utskottets hemställan i momenten 23 och 24 bort ha följande lydelse:

23. *beträffande planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret budgetåret 1989/90*

att riksdagen med anledning av propositionen samt motionerna 1988/89:Fö306 i denna del och 1988/89:Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del, med avslag på motionerna 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89:Fö8 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89:Fö11 yrkande 3 och 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del samt med bifall till motion 1988/89:Fö16 yrkandena 1–4 i denna del fastställer ramen till 26 316 000 000 kr. i prisläget februari 1988,

24. *beträffande planeringsramen för det militära försvaret budgetåret 1990/91*

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö306 i denna del samt med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkande 4 och 1988/89:Fö13 yrkande 8 i denna del fastställer ramen till 26 316 000 000 kr. i prisläget februari 1988.

14. Inriktningen av huvudprogrammen 1–4 m. m. (mom. 30 och 31) 1988/89:FöU14

Under förutsättning av bifall till reservation 9

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 36 börjar med "De motioner" och på s. 37 slutar med "och *kustbevakningen*" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående föreslagit att riksdagen fastställer planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret för budgetåret 1989/90 och planeringsramen för budgetåret 1990/91 i enlighet med vad som föreslås i motion Fö11 (yrk. 8). Huvudprogrammen 1–4 bör enligt utskottet inriktas utifrån denna högre ambitionsnivå. Utskottet bör därför bifalla också motion Fö8, yrkande 2 (m), såvitt nu är i fråga.

Utskottets ställningstagande innebär att motionerna Fö13 (fp), Fö7 (c), Fö15 (vpk) och Fö16 (mp) bör avslås till den del de innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen 1–4 än den som utskottet föreslår.

Utskottets uppfattning om huvudprogrammets inriktning innebär att inte heller vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens utveckling kan lämnas utan erinran. Den bör enligt utskottets mening anpassas till den inriktning av huvudprogrammen som utskottet har förordat i det föregående.

dels att utskottets hemställan i momenten 30 och 31 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen 1–4*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionerna 1988/89:Fö11 yrkandena 3–4 i denna del, och 1988/89:Fö8 yrkande 2 i denna del samt med avslag på motionerna 1988/89:Fö13 yrkandena 4–6 och yrkande 8 i denna del, 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89:Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del, och 1988/89:Fö16 yrkandena 1–4 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

31. beträffande *krigsorganisationens utveckling*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

15. Inriktningen av huvudprogrammen 1–4 m. m. (mom. 30 och 31)

Under förutsättning av bifall till reservation 10

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 36 börjar med "De motioner" och på s. 37 slutar med "och *kustbevakningen*" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående biträtt förslagen i motion Fö13 att utöver regeringens förslag tillföra ekonomiska resurser för att förverkliga den operativa förmågan hos försvarsmakten enligt 1987 års försvarsbeslut. Hu-

huvudprogrammen 1–4 bör ges en till detta ställningstagande anpassad inriktning. Detta innebär att transporthelikoptrar och luftvärn med medellång räckvidd anskaffas till ett antal enligt försvarsbeslutet år 1987. Antalet ubåtar inriktas mot 14, en utökning med två i förhållande till dagsläget. Vidare att antalet tunga kustrobotbatterier utökas från ett till fyra. Utskottet bör sålunda bifalla motion Fö13 även såvitt den innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen än försvarsministern har redovisat.

Utskottets ställningstagande innebär att motionerna Fö8 och F11 (båda m), Fö7 (c), Fö15 (vpk) och Fö16 (mp) bör avslås till den del de innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen 1–4 än den utskottet har föreslagit.

Utskottets uppfattning om huvudprogrammets inriktning innebär att inte heller vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens utveckling kan lämnas utan erinran. Den bör enligt utskottets mening anpassas till den inriktning av huvudprogrammen som utskottet har förordat i det föregående.

dels att utskottets hemställan i momenten 30 och 31 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen 1–4*

att riksdagen med anledning av propositionen, med bifall till motion 1988/89: Fö13 yrkandena 4–6 och yrkande 8 i denna del samt med avslag på motionerna 1988/89: Fö11 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89: Fö8 yrkande 2 i denna del, 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89: Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkandena 1–4 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

31. beträffande *krigsorganisationens utveckling*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

16. Inriktningen av huvudprogrammen 1–4 m. m. (mom. 30 och 31)

Under förutsättning av bifall till reservation 11

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 36 börjar ”De motioner” och på s. 37 slutar med ”och kustbevakningen” bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående anslutit sig till centerpartiets förslag att öka utgiftsramen med 100 milj. kr. för budgetåret 1989/90 för att möjliggöra anskaffning av ytterligare en kustkorvett. Inriktningen av berört huvudprogram bör med bifall till motion Fö7 yrkande 4 i denna del anpassas härtill. Utskottets ställningstagande innebär att motionerna Fö8 och Fö11 (båda m), Fö13 (fp), Fö15 (vpk) och Fö16 (mp) bör avslås till den del de innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen 1–4 än den utskottet föreslår.

Utskottets uppfattning om huvudprogrammets inriktning innebär att

inte heller vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens utveckling kan lämnas utan erinran. Den bör enligt utskottets mening anpassas till den inriktning av huvudprogrammen som utskottet har förordat i det föregående.

dels att utskottets hemställan i momenten 30 och 31 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen 1–4*

att riksdagen med anledning av propositionen, med bifall till motion 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del samt med avslag på motionerna 1988/89:Fö11 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89:Fö8 yrkande 2 i denna del, 1988/89:Fö13 yrkandena 4–6 och yrkande 8 i denna del, 1988/89:Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkandena 1–4 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

31. beträffande *krigsorganisationens utveckling*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

17. Inriktningen av huvudprogrammen 1–4 m. m. (mom. 30 och 31)

Under förutsättning av bifall till reservation 12

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 36 börjar med ”De motioner” och på s. 37 slutar med ”och *kustbevakningen*” bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående anslutit sig till vänsterpartiet kommunisternas allmänna syn på försvarets utformning sådan den kommit till uttryck i motion Fö15 och föreslagit riksdagen att fastställa planeringsramen, tillika utgiftsramen, för budgetåret 1989/90 och planeringsramen för budgetåret 1990/91 i enlighet därmed. Riksdagen bör mot denna bakgrund bifalla motion Fö15 också till den del den innebär en annan inriktning av huvudprogrammen än den försvarsministern förordar.

Utskottets ställningstagande innebär att motionerna Fö8 och Fö11 (båda m), Fö13 (fp), Fö7 (c) och Fö16 (mp) bör avslås till den del de innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen än den som utskottet här föreslås.

Utskottets uppfattning om huvudprogrammets inriktning innebär att inte heller vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens utveckling kan lämnas utan erinran. Den bör enligt utskottets mening anpassas till den inriktning av huvudprogrammen som utskottet har förordat i det föregående.

dels att utskottets hemställan i momenten 30 och 31 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen 1–4*

att riksdagen med anledning av propositionen, med bifall till motion

1988/89: 15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del samt med avslag på motionerna 1988/89: Fö11 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89: Fö8 yrkande 2 i denna del, 1988/89: Fö13 yrkandena 4–6 och yrkande 8 i denna del, 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkandena 1–4 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

31. beträffande *krigsorganisationens utveckling*
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

18. Inriktningen av huvudprogrammen 1–4 m. m. (mom. 30 och 31)

Under förutsättning av bifall till reservation 13

Paul Ciszuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 36 börjar med ”De motioner” och på s. 37 slutar med ”och *kustbevakningen*” bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående anslutit sig till miljöpartiets syn på det militära försvarets utveckling såsom denna kommit till uttryck i motion Fö16 och förordat att riksdagen skall fastställa planeringsramen, tillika utgiftsramen, för budgetåret 1989/90 och planeringsramen för budgetåret 1990/91 i enlighet därmed. Riksdagen bör bifalla motion Fö16 också till den del den innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen än den försvarsministern har förordat.

Utskottets ställningstagande innebär att motionerna Fö8 och Fö11 (båda m), Fö13 (fp), Fö7 (c) och Fö15 (vpk) bör avslås till den del de innefattar en annan inriktning av huvudprogrammen än den utskottet stödjer.

Utskottets uppfattning om huvudprogrammets inriktning innebär att inte heller vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens utveckling kan lämnas utan erinran. Den bör enligt utskottets mening anpassas till den inriktning av huvudprogrammen som utskottet har förordat i det föregående.

dels att utskottets hemställan i momenten 30 och 31 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen 1–4*

att riksdagen med anledning av propositionen, med bifall till motion 1988/89: Fö16 yrkandena 1–4 i denna del samt med avslag på motionerna 1988/89: Fö11 yrkandena 3–4 i denna del, 1988/89: Fö8 yrkande 2 i denna del, 1988/89: Fö13 yrkandena 4–6 och yrkande 8 i denna del, 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del och 1988/89: Fö15 yrkandena 1–5, 7 och 9–10 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

31. beträffande *krigsorganisationens utveckling*
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

Paul Cizuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 37 börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "bifallas av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Försvarsmaktens framtida inriktning övervägs av 1988 års försvarskommitté. Därvid är det önskvärt att en struktur av det militära försvaret i enlighet med vad som föreslås i yrkande 5 i motion Fö16 (mp) blir ingående belyst. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 33 bort ha följande lydelse:

33. beträffande *skiss till försvarsmaktens utveckling*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö16 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

20. Resurser för repetitionsutbildning på sikt (mom. 35)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 37 börjar med "Yrkande 2" och slutar med "avslås av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att repetitionsutbildningen är av så väsentlig betydelse för upprätthållande av vår försvarsförmåga att riksdagen bör, såsom föreslås i yrkande 2 i motion Fö7 (c), uttala att resursförstärkning för detta ändamål måste göras även efter budgetåret 1989/90.

dels att riksdagens hemställan i moment 35 bort ha följande lydelse:

35. beträffande *resurs för repetitionsutbildning på sikt*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö7 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

21. Avveckling av JAS-projektet (mom. 38)

Jan Jennehag (vpk) och Paul Cizuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 39 börjar med "Utskottet har" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att JAS-projektet bör avvecklas i enlighet med vad som anförs i motionerna Fö210, yrkande 12 (mp), Fö440 (vpk), Fö15, yrkande 6 (vpk) och som förutsatts i motion Fö16, yrkande 4 i denna del. Detta bör utskottet som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 38 bort ha följande lydelse:

38. beträffande *avveckling av JAS-projektet*

att riksdagen med bifall till motionerna 1988/89: Fö210 yrkande 12, 1988/89: Fö440, 1988/89: Fö15 yrkande 6 och 1988/89: Fö16 yrkande 4 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

Under förutsättning av bifall till reservation 9

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 40 börjar "Utskottet har" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående föreslagit att planeringsramarna för det militära försvaret bör fastställas i enlighet med vad som föreslås i motion Fö11 (m). Detta innefattar ett godtagande av en utveckling av JAS-projektet i enlighet med nämnda motion. Yrkandena 3 och 4 i motionen bör därför bifallas såvitt nu är i fråga. Även motion Fö204 yrkande 5 (m), som också gäller den fortsatta utvecklingen av JAS-projektet, bör bifallas av riksdagen.

dels att utskottets hemställan i moment 39 bort ha följande lydelse:

39. beträffande *JAS-projektets utveckling*

att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1988/89:Fö13 yrkande 10 samt med bifall till motionerna 1988/89:Fö204 yrkande 5 och 1988/89:Fö11 yrkande 3–4 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om JAS-projektet.

23. Bevakningslinjer mot ubåtar (mom. 40)

Under förutsättning av bifall till reservation 13

Paul Cizuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 42 börjar med "Utskottet avstyrker" och slutar med "i Stockholmsområdet" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att 70 milj kr. bör inom den i motion Fö16 förordade utgiftsramen för det militära försvaret avsättas för utbyggnad av bevakningslinjer mot ubåtar i Stockholms skärgård utöver vad regeringen beräknar för ändamålet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 40 bort ha följande lydelse:

40. beträffande *bevakningslinjer mot ubåtar*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Fö210 yrkande 13 och med bifall till motion 1988/89:Fö16 yrkande 3 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

Under förutsättning av bifall till reservation 9

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 41 börjar med "Utskottet föreslår" och på s. 42 slutar med "av ramfrågorna" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående föreslagit att de i propositionen behandlade planeringsramarna skall fastställas enligt förslagen i motion Fö11 (m). Utskottet anser att utbyggnaden av ubåtsskyddet bör ske i linje därmed. Detta innebär bl. a. att förutsättningar skapas att upprätta en andra ubåtsskyddsstyrka. Därmed tillgodoses också yrkandena med detta syfte i motionerna Fö204 yrkande 3, Fö423, Fö8 yrkande 2 i denna del och Fö11 yrkandena 3–4 i denna del.

dels att utskottets hemställan i moment 41 bort ha följande lydelse:

41. beträffande *ubåtsskyddsåtgärder i övrigt*

att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motionerna 1988/89:Fö204 yrkande 3, 1988/89:Fö423, 1988/89:Fö8 yrkande 2 i denna del samt med bifall till motion 1988/89:Fö11 yrkandena 3–4 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

25. Samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen (mom. 44)

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 43 börjar med "Utskottet konstaterar" och som slutar med "avslås av riksdagen" hade bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det angeläget att man i linje med vad som anförs i motion Fö420 (fp) i den militära befälsutbildningen lägger större vikt vid samlevnadsundervisning än endast som ett led i ledarskapsutbildningen.

dels att utskottets hemställan i moment 44 bort ha följande lydelse:

44. beträffande *samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö420 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

26. Lag om ändring av värnpliktslagen (mom. 47)

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 46 börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "ändring i värnpliktslagen" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening finns det därför tidsmässigt utrymme för att avvakta överbefälhavarens förslag om kustartilleriet. Därigenom kan förslag om förändringar i marinens utbildningssystem behandlas av statsmakterna i ett sammanhang och vid samma tillfälle. Riksdagen bör därför följa

förslagen i motion Fö13 i dessa delar och som en konsekvens därav inte godta det framlagda förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen.

1988/89:FöU14

dels att utskottets hemställan i moment 47 bort ha följande lydelse:

47. beträffande *lag om ändring av värnpliktslagen (1941:967)*
att riksdagen med bifall till motionen 1988/89:Fö13 yrkande 9 avslår propositionens förslag till lag om ändring av värnpliktslagen (1941:967),

27. Lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga (mom. 48)

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertn (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 47 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "förkortad grundutbildning" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det inte är rimligt att genomföra försök med förkortad grundutbildning med så många värnpliktiga som försvarsministern föreslår. Det torde knappast erfordras en sjättedel av arméns värnpliktiga för att utröna det något oklara syftet som propositionen föreslår. Däremot synes 1 000 värnpliktiga, i enlighet med motion Fö11, vara en rimlig omfattning på försöken. Försöken bör komma igång snarast möjligt och begränsas till år 1989/90. Vidare bör försöken drivas så att underlag för ett ställningstagande till om utbildningsmålen kan nås, kan överlämnas till försvarskommittén före dess slutliga ställningstagande. Utskottet anser därför att motion Fö11 yrkande 2 (m) bör bifallas. Också motion Fö7 yrkande 1 (c) förordar en till ett år begränsad försöksverksamhet. Utskottets ställningstagande innebär behov av ändring i propositionens lagförslag.

dels att utskottets hemställan i moment 48 bort ha följande lydelse:

48. beträffande *lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga*
att riksdagen med avslag på propositionen och med anledning av motion 1988/89:Fö7 yrkande 1 och med bifall till motion 1988/89:Fö11 yrkande 2 antar följande som reservanternas förslag betecknade förslag till lag om förkortad grundutbildning av värnpliktiga.

Häri genom föreskrivs följande.

Regeringens förslag

Utan hinder av 27 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967) får försöksvis grundutbildningen för vissa värnpliktiga som är inkallade eller skall kallas in till grundutbildning med fastställd uttryckning senast den 31 augusti 1991 omfatta minst 150 och högst 227 dagar för meniga kategori G, F och E vid armén och kategori G och F vid marinen.

Reservanternas förslag

Utan hinder av 27 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967) får försöksvis grundutbildningen för vissa värnpliktiga som är inkallade eller skall kallas in till grundutbildning med fastställd uttryckning senast den 31 augusti 1991 omfatta minst 150 och högst 227 dagar för meniga kategori G, F och E vid armén och kategori G och F vid marinen.

Försöken får omfatta högst 5 500 värnpliktiga vid armén och högst 500 värnpliktiga vid marinen för varje utbildningsår.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989 och upphör att gälla vid utgången av augusti 1991.

Försöken får omfatta högst 1 000 värnpliktiga vid armén och marinen för varje utbildningsår.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989 och upphör att gälla vid utgången av augusti 1990.

28. Lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga (mom. 48)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 47 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "förkortad grundutbildning" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att försöken bör komma igång så snart som möjligt men begränsas till ett år. Utskottet anser därför att motion Fö7 yrkande 1 (c) bör bifallas. Motion Fö11 (m) innehåller också förslag om avkortning med ett år av den föreslagna tiden för lagens tillämpning. Utskottets ställningstagande innebär behov av ändring i det i propositionen framlagda lagförslaget.

dels att utskottets hemställan i moment 48 bort ha följande lydelse:

48. beträffande lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89: Fö11 yrkande 2 och med bifall till motionen 1988/89: Fö7 yrkande 1 antar regeringens förslag till lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga med den ändringen att lagen skall upphöra att gälla vid utgången av augusti 1990,

29. Försöksverksamhetens bedrivande (moment 49)

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 46 börjar med "Utskottet, som" och på s. 47 slutar med "yrkande 4 (båda fp)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att försöken bör genomföras enligt överbefälhavarens förslag. Detta innebär att försöken bedrivs under 5 månaders grundutbildning men att de syftar till att utvärdera förbandens förmåga efter 2,5 månaders utbildning. Den resterande tiden kan användas till kompletterande utbildning eller beredskapstjänst. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 49 bort ha följande lydelse:

49. beträffande *försöksverksamhetens bedrivande*
att riksdagen med bifall till motionerna 1988/89:Fö13 yrkande 7 och 1988/89:Fö207 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

30. Värnpliktssocial utredning (mom. 55)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 49 börjar med "Utskottet har" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion Fö203 att det nu är dags att tillsätta en värnpliktssocial utredning. Utredningen bör omfatta alla frågor som är centrala för de värnpliktiga. Utredningsbehov finns vad gäller de ekonomiska villkoren, försäkringsskyddet, hälso- och sjukvården, kultur- och fritidsutbudet, arbetsmiljön, trafiksäkerhetsfrågor, arbetsförmedling och medinflytandefrågor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 55 bort ha följande lydelse:

55. beträffande *värnpliktssocial utredning*
att riksdagen med bifall till motionerna 1988/89:Fö203 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

31. De värnpliktigas ekonomiska skydd (mom. 58)

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 50 börjar med "Utskottet har" och slutar med "bör avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna i motion Fö425 att de värnpliktiga inte har ett fullgott försäkringsskydd. Regeringen bör därför i enlighet med vad som anförs i motion Fö425 vidta åtgärder för att förbättra bl. a. begravningshjälp och försäkringsskydd under fritid. Det arbete som påstås pågå bör ges denna inriktning.

dels att utskottets hemställan i moment 58 bort ha följande lydelse:

58. beträffande *de värnpliktigas ekonomiska skydd*
att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö425 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

32. Tjänstledighet eller anstånd (mom. 59)

Jan Jennehag (vpk) och Paul Cizuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 50 börjar med "Utskottet har" och slutar med "därför avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det rimligt att personer på valbar plats och ordföranden i partipolitiska organisationer får samma rätt till tjänstledighet som t. ex. partipolitiska ombudsmän redan i dag har. Utskottet anser vidare, med

instämmande i vad motion Fö431 anför, att samma rätt bör gälla anstånd vid inkallelse till repetitionsövning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 59 bort ha följande lydelse:

59. beträffande *tjänstledighet eller anstånd*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö431 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

33. Nya uppgifter för försvarsområdesregementena (mom. 64)

Paul Ciszuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 52 börjar med ”*Utskottet anser att*” och slutar med ”*därför avslås*” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att de i motionen föreslagna åtgärderna mycket väl skulle kunna ges till försvarsområdesregementena. En samförläggning av olika totalförsvarsverksamheter till de regionala regementena borde vara en fördelaktig organisation i fred. Vid ett krigsutbrott måste dock militära och civila verksamheter noga åtskiljas. Utskottet föreslår därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motion Fö210 yrkandena 4–6 (mp).

dels att utskottets hemställan i moment 64 bort ha följande lydelse:

64. beträffande *nya uppgifter för försvarsområdesregementena*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö210 yrkandena 4–6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anför.

34. Flyttning av flygflottiljen F16/F20 (mom. 72)

Jan Jennehag (vpk) och Paul Ciszuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 54 börjar med ”*Utskottet behandlade*” och slutar med ”*därför avslås*” bort ha följande lydelse:

Flygflottiljen utgör i dag en sanitär olägenhet på grund av det buller och den nedsmutsning som förorsakas av flygverksamheten. Dessutom behövs flottiljens mark och omkringliggande markområden för nybyggnation. Utskottet anser att behovet av att flytta flygflottiljen F16/F20 nu har ökat till den grad att riksdagen bör göra ett uttalande enligt förslaget i motion Fö405 (vpk).

dels att utskottets hemställan i moment 72 bort ha följande lydelse:

72. beträffande *flyttning av flygflottiljen F16/F20*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1988/89:Fö405 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anför.

35. En högskola för det civila totalförsvaret (mom. 74)

1988/89:FöU14

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 55 börjar med "Utskottet har" och slutar med "därför avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en etablering av en civilförsvårshögskola till Karlstad mycket väl kan motiveras av bl. a. de samordningsvinster som motionen pekat på. Detta bör vara ett grundvärde för regeringens studie av förutsättningarna för en högskola för den civila delen av totalförsvaret. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 74 bort ha följande lydelse:

74. beträffande *en högskola för det civila totalförsvaret*
att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

36. Fond för landsbygdsutveckling (mom. 76)

Paul Cizuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 55 börjar med "Utskottet delar" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att uppmärksamma glesbygdens problem. Obalansen mellan stad och land är besvärande redan i fredstid, och i händelse av krig eller avspärrning hotar samhällets totala kollaps. Stora landsbygdsområden står i stort sett folktomma. Det finns således rent försvarspolitiska skäl att starta en verksamhet som skisseras i motionen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 76 bort ha följande lydelse:

76. beträffande *fond för landsbygdsutveckling*
att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö305 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

37. Karlskronavarvet (mom. 78)

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 60 börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "utan erinran" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att det är försvarets behov av örlogsfartyg som bör dimensionera omfattningen av de här berörda varven. Således är det nödvändigt att upprätthålla nyproduktionskapaciteten vid Karlskronavarvet. Detta möjliggörs genom de anskaffningar av korvetter som föreslås i Fö11. Därigenom ges försvarskommittén full handlingsfrihet vid överväganden om den framtida anskaffningen av nya ytstridsfartyg. Utskottet anser att propositionens förslag inte skapar förutsättningar att ens i närtid behålla denna kapacitet och kompetens vid varvet. Det är därför nödvändigt att vidta åtgärder med den inriktning som framgår av motionerna Fö8 och Fö601 (båda m). Utskottet anser vidare att motsvarande handlingsfrihet bör föreligga med Kockumsvarvet, varför motionerna Fö7 i denna del och

Fö602 inte bör bifallas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

1988/89: FöU14

dels att utskottets hemställan i moment 78 bort ha följande lydelse:

78. beträffande *Karlskronavarvet*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö8 yrkande 1 och motion 1988/89: Fö601 samt med avslag på motion 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del och yrkande 5 och motion 1988/89: Fö602 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

38. Karlskronavarvet (mom. 78)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 60 börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "utan erinran" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att regeringen inte avdelar resurser för att upprätthålla den marina kapaciteten vid de svenska varven. Inte bara säkerhetspolitiska skäl utan även regionalpolitiska hänsynstaganden talar för att minst den nuvarande kapaciteten måste behållas vid Karlskronavarvet. En åtgärd är att redan nu beställa ytterligare en kustkorvett i enlighet med motionärernas förslag i motion Fö7. I likhet med vad som anförs i motion Fö602 bör även ubåtsproduktionen övervägas att på sikt överföras till Karlskronavarvet. Utskottets ställningstagande innebär att motion Fö8 i dessa delar och motion Fö601 bör avslås.

dels att utskottets hemställan i moment 78 bort ha följande lydelse:

78. beträffande *Karlskronavarvet*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del och yrkande 5 och motion 1988/89: Fö602 samt med avslag på motion 1988/89: Fö8 yrkande 1 och motion 1988/89: Fö601 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

39. Karlskronavarvet (mom. 78)

Paul Cizuk (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 60 börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "utan erinran" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den i motion 1988/89: Fö602 (c) framförda uppfattningen att hela produktionen av örlogsfartyg på sikt bör förläggas till Karlskrona. Likaså instämmer utskottet i uttalandet i motion 1988/89: Fö8 (m) att det är "helt oförsvarbart att en nedläggning av Karlskronavarvet helt dikteras av styrelsen för Celsius på företagsekonomiska grunder". Utskottet hälsar sammanslagningen av Karlskronavarvet och Kockums Marine med tillfredsställelse men ifrågasätter beslutet att företagsledningen samt utvecklings- och marknadsföringsresurserna skall koncentreras till Malmö.

Enligt utskottets mening är det i första hand den svenska marinens behov av fartygsbyggen och fartygsreparationer som skall vara avgörande i

denna fråga. Även regionalpolitiska synpunkter bör emellertid beaktas. Däremot anser utskottet att beslut i fråga om de marina varvens framtid inte får grundas på förhoppningar om export av ubåtar därför att näringsutskottet i enlighet med miljöpartiets uppfattning menar att all svensk varvexport bör upphöra. Utskottet är vidare positivt till att det nya varvsbolaget undersöker möjligheterna till alternativ, civil produktion.

Försvarsutskottet är övertygat om att sammanförandet av hela verksamheten till Karlskrona på sikt är till gagn för företaget och kommer att på bästa sätt garantera både det tekniska och det ekonomiska resultatet.

Utskottet tillstyrker sålunda motion 1988/89:Fö602 (c). Med vad som här föreslås tillgodoses de önskemål rörande fartygsproduktionen som framförs i motionerna 1988/89:Fö7 (c), 1988/89:Fö8 (m) och 1988/89:Fö601 (m). Dessa motioner bör därför avslås av riksdagen.

dels att utskottets hemställan i moment 78 bort ha följande lydelse:

78. beträffande *Karlskronavarvet*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:Fö602 samt med avslag på motionerna 1988/89:Fö601, 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del och yrkande 5 samt 1988/89:Fö8 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

40. Vissa frågor rörande forskning och försvarsindustri i övrigt (mom. 79)

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 58 börjar med "Utskottet konstaterar" och på s. 59 slutar med "yrkande 14" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att riksdagens tidigare uttalanden i dessa frågor i allt väsentligt överensstämmer med vad motionen Fö204 anfört i denna del. Riksdagen bör emellertid med hänsyn till den svenska försvarsindustrins betydelse för totalförsvaret och säkerhetspolitiken göra ett uttalande om försvarsindustrins situation i enlighet med motionärernas förslag.

dels att utskottets hemställan i moment 79 bort ha följande lydelse:

79. beträffande *vissa frågor rörande forskning och försvarsindustri i övrigt*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1988/89:Fö204 yrkande 14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

41. Anslagsfrågor för det militära försvaret budgetåret 1989/90 (mom. 80, 81, 83, 84 och 87)

1988/89: FöU14

Under förutsättning av bifall till reservation 9 såvitt gäller hemställan i moment 23

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 62 börjar med "Utskottet – som" och slutar med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet – som i det föregående har godtagit förslaget i motion 1988/89: Fö11 (m) till utgiftsram för det militära försvaret budgetåret 1989/90 – anser i linje med detta ställningstagande att riksdagen beträffande anslagen B 1, B 2, C 1, C 2 och D 2 bör följa samma motion.

dels att utskottets hemställan i momenten 80, 81, 83, 84 och 87 bort ha följande lydelse:

80. att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1988/89: Fö15 yrkande 1 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkande 1 i denna del samt med bifall till motion 1988/89: Fö11 yrkande 5 till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 7 428 000 000 kr.,

81. beträffande *Arméförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1988/89: Fö16 yrkande 2 i denna del och med bifall till motion 1988/89: Fö11 yrkande 6 i denna del bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m.m. och utvecklingsarbete för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 3 412 400 000 kr.,

b) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1988/89: Fö15 yrkande 2 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkande 2 i denna del samt med bifall till motion 1988/89: Fö11 yrkande 6 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 559 000 000 kr.,

83. att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1988/89: Fö15 yrkande 3 i denna del och 1988/89: Fö16 yrkande 3 i denna del samt med bifall till motion 1988/89: Fö11 yrkande 7 till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 408 000 000 kr.,

84. beträffande *Marinförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionerna 1988/89: Fö8 yrkande 3 i denna del och 1988/89: Fö11 yrkande 8 i denna del bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 3 093 000 000 kr.,

b) att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89: Fö7 yrkande 4 i denna del, med avslag på motion 1988/89: Fö15 yrkande 4 i denna del och med bifall till motionerna 1988/89: Fö8 yrkande 4 i denna del och 1988/89: Fö11 yrkande 8 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 435 000 000 kr.,

87. beträffande *Flygvapenförband: Anskaffning av materiel*

- a) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1988/89:Fö16 yrkande 4 i denna del och med bifall till motion 1988/89:Fö11 yrkande 9 i denna del bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 13 082 700 000 kr.,
- b) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1988/89:Fö15 yrkande 7 i denna del och 1988/89:Fö16 yrkande 4 i denna del samt med bifall till motion 1988/89:Fö11 yrkande 9 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 5 334 000 000 kr.

42. Anslagsfrågor för det militära försvaret budgetåret 1989/90 (mom. 80, 81, 83, 84, 86, 87, 97 b) och 98)

Under förutsättning av bifall till reservation 12 såvitt gäller hemställan i moment 23

Jan Jennehag (vpk) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 62 börjar med "Utskottet – som" och slutar med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet – som i det föregående har godtagit förslaget i motion 1988/89:Fö15 (vpk) till utgiftsram för det militära försvaret budgetåret 1989/90 – anser i linje med detta ställningstagande att riksdagen beträffande anslagen B 1, B 2, C 1, C 2, D 1, D 2, F 5 och F 6 bör följa samma motion.

dels att utskottets hemställan i momenten 80, 81, 83, 84, 86, 87, 97 b) och 98) bort ha följande lydelse:

80. att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö16 yrkande 1 i denna del med avslag på motion 1988/89:Fö11 yrkande 5 och med bifall till motion 1988/89:Fö15 yrkande 1 i denna del till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 7 203 000 000 kr.,

81. beträffande *Arméförband: Anskaffning av materiel*

b) att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö16 yrkande 2 i denna del, med avslag på motion 1988/89:Fö11 yrkande 6 i denna del och med bifall till motion 1988/89:Fö15 yrkande 2 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 234 000 000 kr.,

83. att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö16 yrkande 3 i denna del, med avslag på motion 1988/89:Fö11 yrkande 7 och med bifall till motion 1988/89:Fö15 yrkande 3 i denna del till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 313 000 000 kr.,

84. beträffande *Marinförband: Anskaffning av materiel*

b) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1988/89:Fö7 yrkande 4 i denna del, 1988/89:Fö8 yrkande 4 i denna del och 1988/89:Fö11 yrkande 8 i denna del samt med bifall till

motion 1988/89: Fö15 yrkande 4 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 135 000 000 kr.,

86. att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1988/89: Fö15 yrkande 5 i denna del till *Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 3 728 500 000 kr.,

87. beträffande *Flygvapenförband: Anskaffning av materiel*

b) att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89: Fö16 yrkande 4 i denna del, med avslag på motion 1988/89: Fö11 yrkande 9 i denna del och med bifall till motion 1988/89: Fö15 yrkande 7 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 5 204 000 000 kr.,

97. beträffande *Gemensam försvarsforskning*

b) att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1988/89: Fö15 yrkande 9 för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 300 820 000 kr.,

98. att riksdagen med bifall till motion 1988/89: Fö15 yrkande 10 beslutar avslå regeringens förslag att till *Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1989/90 anvisa ett förslagsanslag på 82 520 000 kr.

43. Anslagsfrågor för det militära försvaret budgetåret 1989/90 (mom. 80, 81, 83 och 87)

Under förutsättning av bifall till reservation 13 såvitt gäller hemställan i moment 23

Paul Cizuk (mp) anser – vid bifall till reservation 9 –

dels att den del av utskottets anförande som på s. 62 börjar med "Utskottet – som" och slutar med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet – som i det föregående har godtagit förslaget i motion 1988/89: Fö16 (mp) till utgiftsram för det militära försvaret budgetåret 1989/90 – anser i linje med detta ställningstagande att riksdagen beträffande anslagen B 1, B 2, C 1 och D 2 bör följa samma motion.

dels att utskottets hemställan i momenten 80, 81, 83 och 87 bort ha följande lydelse:

80. att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89: Fö15 yrkande 1 i denna del, med avslag på motion 1988/89: Fö11 yrkande 5 och med bifall till motion 1988/89: Fö16 yrkande 1 i denna del till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 7 203 000 000 kr.,

81. beträffande *Arméförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1988/89: Fö11 yrkande 6 i denna del och med bifall till motion 1988/89: Fö16 yrkande 2 i denna del bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 2 612 400 000 kr.,

b) att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö15 yrkande 2 i denna del, med avslag på motion 1988/89:Fö11 yrkande 6 i denna del och med bifall till motion 1988/89:Fö16 yrkande 2 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 234 000 000 kr.,

83. att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö15 yrkande 3 i denna del, med avslag på motion 1988/89:Fö11 yrkande 7 och med bifall till motion 1988/89:Fö16 yrkande 3 i denna del till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 2 433 000 000 kr.,

87. beträffande *Flygvapenförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1988/89:Fö11 yrkande 9 i denna del och med bifall till motion 1988/89:Fö16 yrkande 4 i denna del bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. och utvecklingsarbete för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 9 982 700 000 kr.,

b) att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1988/89:Fö15 yrkande 7 i denna del, med avslag på motion 1988/89:Fö11 yrkande 9 i denna del och med bifall till motion 1988/89:Fö16 yrkande 4 i denna del för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 3 804 000 000 kr.

Särskilda yttranden

1. Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå

Iréne Vestlund (s) anför:

Utskottet har vid behandlingen av frågan om i vilket civo/milo Kopparbergs län bör ingå konstaterat att det finns starka skäl som talar för båda alternativen. För min del anser jag att skälen från civil totalförvarssynpunkt borde haft större inflytande vid ställningstagandet om vilket civo/milo som Kopparbergs län skall tillhöra. Trots att valet till slut blev det Mellersta civo/milo betonar utskottet att Kopparbergs län och Gävleborgs län i flera avseenden, bl. a. näringsgeografiskt och kulturellt, har en nära knytning till varandra. Jag hoppas verkligen att de berörda myndigheterna inte bara tar hänsyn till detta utan även utnyttjar detta förhållande i sin beredskapsplanering.

2. Samordning av reservofficerspension med ATP

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anför:

Sedan den av utskottet redovisade utredningen om översyn av reservofficerssystemet icke behandlat frågan om reservofficerspensionerna står det klart att en lösning måste åstadkommas genom ett initiativ till förhandling från regeringen. En förhandling mellan parterna bör snarast inledas och en

lösning sökas där den oriktiga samordningen mellan ATP och reservofficerspensionen upphävs.

1988/89:FöU14

3. Näsby Park-etablissemanget

Arne Andersson i Ljung, Björn Körlof och Lars Hjertén (alla m) anför:

Intäkter från försäljning av viss försvaret tillhörig mark bör inte låsas till inköp av viss bestämd krigsmateriel. Däremot bör, i överensstämmelse med de principer överbefälhavaren utvecklat i sin verksamhetsidé i FU88, försvarsmakten i ökad omfattning kunna få tillgodogöra sig intäkter som uppstår vid försäljning, byte etc. av försvarets mark, byggnader och anläggningar.

4. Utnyttjandet av Torhamns udde

Paul Ciszuk (mp) anför:

Med hänsyn till den pågående prövningen i koncessionsnämnden synes det vara riktigt att riksdagen nu avslår motion Fö432 rörande skjutningarna på Torhamns udde.

Det är dock mycket angeläget att man samtidigt söker nya konstruktiva lösningar, som kan minska konflikten mellan naturvårdsintressen och försvarets behov. Den översyn av krigsmaktens organisation som nu pågår berör i hög grad sydöstra Sverige. Det borde finnas möjligheter att basera mycket av den militära verksamheten på regementet i Växjö och på skjutfältet vid Kosta. Även om försvarets materielverk får större verksamhet i Karlskrona bör man i större utsträckning kunna repliera på skjutfältet vid Kosta. Även mycket av kustartilleriets verksamhet borde kunna överföras till Växjö och Kosta.

5. Forskning och försvarsindustri

Kerstin Ekman och Hans Lindblad (båda fp) anför:

I folkpartiets partimotion har föreslagits medelstillskott för att förverkliga inriktningen i 1987 års försvarsbeslut i fråga om antalet ubåtar. Folkpartiet förordar en inriktning på 14 ubåtar, vilket är en utökning med två i förhållande till dagsläget.

En sådan inriktning får positiva effekter för produktionsbeläggningen. Men vi anser inte att detta bör tas till intäkt för att uppskjuta beslut om strukturomvandling i fråga om fartygsproduktionen. En koncentration till ett tillverkande varv har betydande ekonomiska fördelar för försvaret. Folkpartiet ser starka skäl tala för att den samlade produktionskapaciteten bör förläggas till Karlskrona. Samordning av tillverkning och underhåll talar för en sådan lösning, liksom regionalpolitiska skäl.

Lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

Härigenom föreskrivs att 27 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

27 §

1.² De värnpliktigas utbildningstid

Värnpliktsutbildningen utgöres av grundutbildning och repetitionsutbildning. Repetitionsutbildningen kan utgöras av krigsförbandsövningar, särskilda övningar, fackövningar, särskilda fackövningar och mobiliseringsövningar.

A. Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid armén, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. menig kategori G eller F minst 220 och högst 245 dagar,
2. menig kategori E minst 290 och högst 315 dagar eller, i särskilt kvalificerad befattning, minst 325 och högst 350 dagar,
3. gruppbefäl minst 290 och högst 315 dagar,
4. plutonsbefäl minst 325 och högst 360 dagar eller, i särskilt kvalificerad befattning, minst 395 och högst 450 dagar,
5. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid flottan, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. menig kategori G minst 285 och högst 310 dagar, 2. menig kategori F minst 325 och högst 350 dagar, 3. menig kategori E minst 415 och högst 440 dagar, 4. gruppbefäl minst 325 och högst 350 dagar, 5. plutonsbefäl minst 380 och högst 440 dagar eller, om den värnpliktige har avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen, minst 325 och högst 350 dagar,	1. menig kategori G minst 385 och högst 425 dagar, 2. menig kategori F minst 325 och högst 455 dagar, 3. menig kategori E minst 505 och högst 525 dagar, 4. gruppbefäl minst 325 och högst 455 dagar, 5. plutonsbefäl minst 410 och högst 525 dagar eller, om den värnpliktige har avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen, minst 410 och högst 455 dagar,

6. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid kustartilleriet, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. menig kategori G eller F minst 225 och högst 250 dagar,
2. menig kategori E minst 290 och högst 315 dagar,
3. gruppbefäl minst 290 och högst 315 dagar,
4. plutonsbefäl minst 380 och högst 405 dagar,
5. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning vid flygvapnet, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

¹ Lagen omtryckt 1969: 378.

² Senaste lydelse 1988: 96.

1. menig kategori G eller F minst 225 och högst 250 dagar,
2. menig kategori E minst 325 och högst 350 dagar,
3. gruppbefäl minst 325 och högst 350 dagar, eller, i särskild befattning i underhålls- eller underrättelsetjänst, minst 260 och högst 300 dagar,
4. plutonsbefäl minst 335 och högst 360 dagar,
5. kompanibefäl samma tid som för plutonsbefäl samt ytterligare 90 dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning till någon av följande särskilda befattningar, skall fullgöra grundutbildning som omfattar för

1. apotekare minst 200 och högst 225 dagar,
2. läkare minst 200 och högst 225 dagar,
3. läkarassistent minst 230 och högst 255 dagar,
4. fältpräst minst 320 och högst 345 dagar,
5. personalvårdsassistent minst 320 och högst 345 dagar,
6. tekniker, vid armén minst 320 och högst 345 dagar och vid kustartilleriet minst 380 och högst 405 dagar,
7. systemtekniker vid flygvapnet minst 340 och högst 365 dagar,
8. meteorolog minst 340 och högst 365 dagar.

Värnpliktig, som uttagits till bevaknings- eller depåttjänst, skall fullgöra grundutbildning som omfattar vid

1. armén minst 220 och högst 245 dagar,
2. flottan minst 285 och högst 310 dagar,
3. kustartilleriet minst 285 och högst 310 dagar,
4. flygvapnet minst 310 och högst 335 dagar.

B. Värnpliktig skall fullgöra högst fem krigsförbandsövningar.

Krigsförbandsövning skall vid armén och *marinen* omfatta för värnpliktig i befattning för

1. menig högst 21 eller, i befattning för menig på *stamstridsfartyg* vid flottan eller i särskilt kvalificerad befattning för menig, högst 25 dagar,
2. gruppbefäl högst 25 eller, i befattning för gruppbefäl på *stamstridsfartyg* vid flottan, högst 32 dagar,
3. plutons- eller kompanibefäl högst 32 dagar.

B. Värnpliktig vid armén, kustartilleriet och flygvapnet skall fullgöra högst fem och vid flottan högst två krigsförbandsövningar.

Krigsförbandsövning skall vid armén och *kustartilleriet* omfatta för värnpliktig i befattning för

1. menig högst 21 eller, i särskilt kvalificerad befattning för menig, högst 25 dagar,
2. gruppbefäl högst 25 dagar,

Krigsförbandsövning skall vid flottan omfatta för värnpliktig i befattning för

1. menig högst 15 eller, i särskilt kvalificerad befattning för menig, högst 20 dagar,
2. gruppbefäl högst 20 dagar,
3. plutons- eller kompanibefäl högst 32 dagar.

Krigsförbandsövning skall vid flygvapnet omfatta för värnpliktig i befattning för

1. menig högst 15 dagar,
2. gruppbefäl högst 15 eller, i särskilt kvalificerad befattning för gruppbefäl, högst 22 dagar,
3. plutons- eller kompanibefäl högst 22 dagar.

För värnpliktig vid flottan i befattning för menig på sådant hjälpfartyg som det krävs speciella åtgärder för att rusta för krigsförbandsövningen utsträckas att omfatta högst 25 dagar. För värnpliktig vid flottan i befattning som menig radiosignalist eller, på stamstridsfartyg, i annan kvalificerad befattning, liksom för värnpliktig i befattning för menig på sådant stamstridsfartyg som det krävs speciella åtgärder för att rusta för krigsförbandsövningen utsträckas till att omfatta högst 32 dagar.

För värnpliktig i befattning som kompanichef eller kompanikvartermästare eller i motsvarande befattning eller med uppgift som materielredögörare kan tiden för krigsförbandsövningen utsträckas till att omfatta högst två dagar utöver den tid den värnpliktige eljest skall tjänstgöra.

Krigsförbandsövningarna inom armén får delas upp på två delövningar om sammanlagt högst 23 dagar för meniga och gruppbefäl och högst 30 dagar för plutons- och kompanibefäl.

Tiden för en krigsförbandsövning får tagas i anspråk för en fackövning. En krigsförbandsövning för värnpliktig i befattning på stamstridsfartyg vid flottan får uppdelas i högst fyra delövningar.

C. Värnpliktig i befattning för plutons- eller kompanibefäl samt värnpliktig i särskilt kvalificerad befattning för menig eller gruppbefäl kan åläggas att fullgöra högst fem särskilda övningar.

Särskild övning skall omfatta högst elva dagar vid armén och marinen samt högst fyra dagar vid flygvapnet.

Värnpliktig, som vid förband skall fullgöra uppgift av särskild betydelse för genomförande av förbandets mobilisering eller som är krigsplacerad vid förband, vars mobilisering är avsedd att kunna genomföras på avsevärt kortare tid än som gäller för huvuddelen av försvarsmaktens förband, kan åläggas att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar om sammanlagt högst åtta dagar.

Tiden för särskild övning får tagas i anspråk för särskild fackövning.

Vid flygvapnet får särskild övning uppdelas i två delövningar, om den värnpliktige medger det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991. För värnpliktig, som påbörjat grundutbildningen före lagens ikraftträdande, gäller äldre bestämmelser.

Lag om försök med förkortad grundutbildning av
värnpliktiga

Härigenom föreskrivs följande.

Utan hinder av 27§ 1 mom. värnpliktslagen (1941:967) får försöksvis grundutbildningen för vissa värnpliktiga som är inkallade eller skall kallas in till grundutbildning med fastställd uttryckning senast den 31 augusti 1991 omfatta minst 150 och högst 227 dagar för meniga kategori G, F och E vid armén och kategori G och F vid marinen.

Försöken får omfatta högst 5 500 värnpliktiga vid armén och högst 500 värnpliktiga vid marinen för varje utbildningsår.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989 och upphör att gälla vid utgången av augusti 1991.

Lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520)

Härigenom föreskrivs att 9 § familjebidragslagen (1978: 520) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Familjepenning beräknas för månad till högst 1 375 kronor för barn och till högst 2 450 kronor för annan person. Familjepenning för den som uppbär ersättning för vård som avses i 7 § 7 eller för den som har rätt till underhållsbidrag, som tjänstepliktig är skyldig att utge, får dock inte överstiga ersättningens eller bidragets belopp för månad.

*Föreslagen lydelse*9 §¹

Familjepenning beräknas för månad till högst 1 375 kronor för barn och till högst 2 635 kronor för annan person. Familjepenning för den som uppbär ersättning för vård som avses i 7 § 7 eller för den som har rätt till underhållsbidrag, som tjänstepliktig är skyldig att utge, får dock inte överstiga ersättningens eller bidragets belopp för månad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Nuvarande lydelse

Utskottets förslag

3 §¹

Med tjänstepliktig avses den som har inkallats för att

1. enligt värnpliktslagen (1941: 967) eller lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst fullgöra grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar avslutning till grundutbildningen.

2. fullgöra sådan föreskriven utbildning till befattning för kompanibefäl eller motsvarande utbildning som icke fullgörs enligt värnpliktslagen.

3. tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst fyra dagar i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarlagen (1960: 74) eller lagen (1984: 272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket samt den som har inkallats för att tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret i andra fall än som anges i första stycket 3.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarlagen (1960: 74), *lagen (1981: 292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m.* eller lagen (1984: 272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket samt den som har inkallats för att tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret i andra fall än som anges i första stycket 3.

¹ Senaste lydelse 1986: 704

Översikt av utskottets behandling av motionerna

1988/89: FöU14
Bilaga 5

Motion 1988/89	Utskottets betänkande <i>sida</i>	Utskottets hemställan <i>moment</i>	Reservation <i>nummer</i>
Fö4	21	3b	2
Fö5	55	74	
Fö6	20	3a	
Fö7: 1	47	48	27. 28
2	37	35	20
3	26	11	6. 7
4	30. 37. 59. 61	23. 30. 78. 84b	9-18. 37-39. 41. 42
5	59	78	35. 37-39
Fö8: 1	59	78	37-39
2	37. 41	30. 41	14-18. 24
3	30. 61	23. 84a	9-13. 41
4	30. 61	23. 84b	9-13. 41. 42
Fö9	51	63	
Fö10	20	3a	
Fö11: 1	21	3b	2
2	47	48	27. 28
3	30. 36. 40. 41	23. 30. 39. 41	9-18. 22. 24
4	30. 36. 40. 41	24. 30. 39. 41	9-18. 22. 24
5	61	80	41-43
6	61	81a-b	41-43
7	61	83	41-43
8	61	84a-b	41. 42
9	61	87a-b	41-43
Fö12	20	3a	
Fö13: 1	25	6	3
2	32	28	
3	22	5b	4
4-6	36	30	14-18
7	46	49	29
8	30. 36	23. 24. 30	9-18
9	46	47	26
10	40	39	22
11	22	4	
Fö14	21	3b	2
Fö15: 1	30. 36. 61	23. 30. 80	9-18. 41-43
2	30. 36. 61	23. 30. 81b	9-18. 41-43
3	30. 36. 61	23. 30. 83	9-18. 41-43
4	30. 36. 61	23. 30. 84b	9-18. 41. 42
5	30. 36. 61	23. 30. 86	9-18. 42
6	39	38	21
7	30. 36. 61	23. 30. 87b	9-18. 41-43
8	55	75	
9	30. 36. 61	23. 30. 97b	9-18. 42
10	30. 36. 61	23. 30. 98	9-18. 42
Fö16: 1	30. 36. 61	23. 30. 80	9-18. 41-43
2	30. 36. 61	23. 30. 81a-b	9-18. 41-43
3	30. 36. 42. 61	23. 30. 40. 83	9-18. 23. 41-43
4	30. 36. 39. 61	23. 30. 38. 87a-b	9-18. 21. 41-43
5	37	33	19
Fö203: 1	26	9	6. 7
3	49	55	30
4	48	52	
5	38	37	
7	37	34	
Fö204: 3	41	41	24
4	26	9	6. 7
5	40	39	22
14	58	79	40

Motion 1988/89	Utskottets betänkande <i>sida</i>	Utskottets hemställan <i>moment</i>	Reservation <i>nummer</i>
Fö207:1	37	34	
2-3	25	6	
4	46	49	29
Fö210:4-6	51	64	33
7	26	8a	5
12	39	38	21
13	41	40	23
Fö301	26	8b	
Fö302	26	7	5
Fö303	22	5a	
Fö304	22	5a	
Fö305	55	76	36
Fö306	30	23, 24	9-13
Fö402:1-4, 6-7	27	19a	
Fö403:1	17	1	1
2	27	12	
Fö404	52	68	
Fö405	54	72	34
Fö406	52	65	
Fö407	52	66	
Fö408	27	13	
Fö409	27	14	
Fö410	49	56	
Fö411	52	67	
Fö412	27	12	
Fö413	43	43	
Fö414	49	57	
Fö415:1	17	1	1
2	27	12	
Fö416	37	36	
Fö417	52	69	
Fö418	37	36	
Fö419	53	70	
Fö420	43	44	25
Fö421	27	19b	
Fö422	27	15	
Fö423	41	41	24
Fö424:1	18	1	1
2	26	10	8
Fö425	49	58	31
Fö426	27	18	
Fö427	27	14	
Fö428	27	19c	
Fö429	43	45	
Fö430	54	71	
Fö431	50	59	32
Fö432	55	77	
Fö433	50	60	
Fö434	48	53	
Fö435	49	54	
Fö436	54	71	
Fö437	48	52	
Fö438	27	12	
Fö439	27	16	
Fö440	39	38	21
Fö441:1	27	17	
2	20	3a	
Fö442	44	46	
Fö443	29	21	
Fö444	27	19a	
Fö601	58	78	37-39
Fö602	59	78	37-39
Fö603	54	71	
Fö709	54	73	
Fö720	54	73	
Fö722	54	73	

1988/89:5y

Karlskronavarvet m. m.

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att yttra sig över dels proposition 1988/89: 80 om verksamhet och anslag för det militära försvaret m. m. under budgetåret 1989/90 jämte med anledning av propositionen avlämnade motioner, dels två motioner om Karlskronavarvet vilka har väckts under allmänna motionstiden.

Motionerna

Av de motioner som har väckts med anledning av proposition 1988/89: 80 kommenterar näringsutskottet följande:

1988/89:Fö7 av Gunhild Bolander m. fl. (c). såvitt gäller yrkandet (5) att riksdagen begär att regeringen anvisar en särskild ram för att säkerställa kompetens och minst nuvarande kapacitet vid Karlskronavarvet.

1988/89:Fö8 av Karl-Gösta Svenson (m) och Göthe Knutson (m) såvitt gäller yrkandet (1) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Karlskronavarvet och om Sveriges möjligheter till inhemsk produktion av övervattensfartyg.

Näringsutskottet kommenterar också de motioner från allmänna motionstiden som utskottet har beretts tillfälle att yttra sig över. Dessa är följande:

1988/89:Fö601 av Karl-Gösta Svenson (m) och Göthe Knutson (m) vari yrkas att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna att all marin örlogsfartygsproduktion [bör] koncentreras till Karlskronavarvet,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande underhåll, översyn och moderniseringar av örlogsfartyg.

1988/89:Fö602 av Sven-Olof Petersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om verksamheten vid Karlskronavarvet.

Uppgifter i anslutning till motionerna

1988/89: FöU14
Bilaga 6

Karlskronavarvet AB ingår i den statliga industrikoncernen Celsius Industrier AB som ett helägt dotterbolag. Varvet tillverkar och underhåller örlogs- och bevakningsfartyg för svenska marinen och bedriver vidare tillverkning för export. Dess verksamhet för den svenska marinen utgörs av nyproduktion, ombyggnader, moderniseringar och underhåll av främst kustkorvetter, ubåtar, minröjningsfartyg och bevakningsfartyg. Export-satsningarna är i första hand inriktade på patrullbåtar, minröjningsfartyg, bevakningsfartyg samt plastteknologi och sidokölsvävarteknik. Ett dotterbolag, *Krona Marin AB*, säljer mindre fiske- och arbetsbåtar av plast till utvecklingsländer; tillverkningen sker dels i Sverige, dels lokalt.

Mot bakgrund av 1987 års försvarsbeslut och en bedömning av marknadsförutsättningarna i Sverige och utomlands har personalstyrkan vid varvet reducerats med ca 20% sedan år 1987. För närvarande har företaget ca 960 anställda. År 1988 uppgick den fakturerade försäljningen till 384 milj. kr. och den totala orderingången till 309 milj. kr. Med anledning av ett beslut av riksdagen våren 1988 (FöU 1987/88:13) har försvarets materielverk hos *Karlskronavarvet* lagt ut en beställning om ytterligare ett minröjningsfartyg till ett värde av 125 milj. kr. Med inneliggande orderstock för nyproduktion och en bedömd nivå av marint underhåll motsvarande dagens volym anser företaget att beläggningen totalt sett är tillfredsställande för åren 1989 och 1990.

Varvsföretaget *Kockums Marine AB* i Malmö är likaledes ett helägt dotterbolag inom Celsiuskoncernen. Dess verksamhet omfattar utveckling, konstruktion och tillverkning av ubåtar samt utveckling inom civil undervattensteknik. Vidare bedrivs en relativt omfattande civil verkstadsproduktion, huvudsakligen ombyggnad av personvagnar för statens järnvägar. *Kockums Marine* har flera dotterbolag. Ett av dessa är *United Stirling AB* i Malmö, som utvecklar stirlingsmotorn. Via dotterbolaget *Kockums Pacific* är *Kockums Marine* den största delägaren i *Australian Submarine Corporation*, som i internationell konkurrens har hemfört en order på leverans av sex ubåtar till den australiska marinen. Ordern omfattar option på ytterligare två ubåtar och stirlingsystemet. Antalet anställda vid *Kockums Marine* vid årsskiftet 1988-1989 var ca 970 personer, vilket innebar en ökning med ca 110 jämfört med närmast föregående år. Av den totala orderingången om 500 milj. kr. för år 1988 avser 315 milj. kr. export. Exporten avser huvudsakligen ett kontrakt på tillverkning av sektioner och plattformar till den första ubåten i Australienordern. Den fakturerade försäljningen för år 1988 uppgick till 525 milj. kr.

Mot bakgrund av det ekonomiska läget för det svenska försvaret och dess inverkan på utvecklingsmöjligheterna för *Karlskronavarvet* och *Kockums Marine* har en utredning inom Celsiuskoncernen behandlat frågan om den örlogsmarina verksamheten i koncernen. Under 1990-talet beräknas verksamheten komma att domineras av ubåtsproduktion. Utredningen har kartlagt vad slags samordning som behövs för att *Karlskronavarvet* och *Kockums Marine* skall kunna möta 1990-talets marknadsväxlingar. Sam-

ordningsfördelarna – enligt utredningen – visar sig bli störst vid en stark integrering av verksamheterna, dvs. när både konstruktion, produktion, administration och marknadsföring förs samman. I utredningen presenteras ett antal kalkyler som bl.a. visar att en samordning av företagens huvudfunktioner redan vid nuvarande affärsvolym skulle medföra kostnadsbesparingar på 45–65 milj. kr. per år. De båda varven har en gemensam kund, försvarets materielverk (FMV). Vid en integrering av verksamheterna skulle planeringsarbetet tillsammans med FMV underlättas, vilket också är av ekonomisk betydelse. Resultatpotentialen för ubåtsverksamheten beräknas under en tioårsperiod vara ca 1 miljard kronor, dvs. genomsnittligt ca av 100 milj. kr. per år, medan motsvarande potential för ytfartyg är drygt 200 milj. kr. för tioårsperioden. Enligt utredningen måste därför strategin för ubåtsverksamheten överordnas strategin för ytfartyg. Utredningen har föreslagit att koncernens örlogsmarina verksamhet skall sammanföras till en enhet. Ledning, konstruktion och marknadsföring skulle förläggas till Malmö, medan underhållsverksamheten skulle bibehållas och utvecklas i Karlskrona.

Utredningens förslag behandlades den 29 mars 1989 av styrelsen för Celsius Industrier. Det konstaterades att den örlogsmarina verksamheten inom koncernen har en god potential. Mot bakgrund av den bedömning som nu kan göras av svenska och utländska beställningar fann styrelsen dock att kapacitetsneddragningar måste genomföras för att minska riskerna för underbeläggning. Karlskronavarvets och Kockums Marines verksamheter skulle härvid samordnas, bl.a. eftersom detta enligt styrelsens uppfattning skulle ge de bästa möjligheterna till en balansering av chanser och risker inom affärsområdet. Fortsatta kraftfulla satsningar skulle ske på såväl teknisk utveckling som marknadsföring av ubåtar, ytfartyg och örlogsmarint underhåll. Mot denna bakgrund beslöt styrelsen enhälligt att – med beaktande av sedvanliga MBL-förhandlingar – för verksamheten vid de båda varven bilda ett sammanhållet bolag, vars ledning samt utvecklings- och marknadsföringsresurser skall placeras i Malmö. Det skulle bli en uppgift för den nya bolagsledningen att besluta om lokalisering av produktionsresurser och om behov av lokal konstruktionskapacitet. Med hänsyn till orderstock samt nuvarande kunskap om svenska och utländska beställningar beslöt styrelsen att kapaciteten skall anpassas successivt med inriktning på att det nya bolaget år 1993 skall sysselsätta ca 1 350 personer.

Näringsutskottet

Näringsutskottet har ägnat uppmärksamhet åt det avsnitt i proposition 1988/89:80 som avser försvarsindustrin (5.2). Intresset har härvid, med hänsyn bl.a. till de motionsyrkanden som föreligger, särskilt inriktats på varvsföretagen. Det är bara på ett ställe i det nämnda avsnittet som varvsindustrin nämns särskilt. Den behöver, konstateras det, nybeställningar redan år 1990. Vad som anförs generellt om försvarsindustrin torde emellertid gälla även för de företag inom varvsindustrin – väsentligen Karlskronavarvet AB och Kockums Marine AB – vilkas verksamhet i hög

grad är beroende av order från den svenska marinen. Det betonas att försvarsindustrin nu, till följd av brist på tillgängliga medel inom försvaret för materieförnyelse, står inför anpassningsåtgärder som i vissa fall även kan komma att kräva strukturförändringar. Den mycket begränsade satsningen på utveckling innebär, sägs det vidare, att försvarsindustrins tekniska kompetens snabbt kan komma att reduceras. Näringsutskottet noterar de nu refererade uttalandena som varningssignaler vilka måste beaktas vid planeringen av de nämnda varvsföretagens framtid. I övrigt ger propositionen inte anledning till några kommentarer från näringsutskottets sida.

I 1987 års totalförsvarsbeslut (prop. 1986/87:95, FöU 1986/87:11) framhöll riksdagen bl. a. att en inhemsk kapacitet att utveckla, tillverka och underhålla försvarsmateriel är en för Sverige betydande säkerhetspolitisk tillgång. Riksdagen konstaterade också att export av viss omfattning är nödvändig för att väsentliga delar av den svenska försvarsindustrins kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga skall kunna bevaras. Dessa konstateranden upprepas i proposition 1988/89:80.

En förra året tillsatt kommitté, utredningen om krigsmaterielexporten (UD 1988:02), har till uppgift bl. a. att analysera sambandet mellan en fortsatt livskraftig svensk försvarsindustri och denna industris export. Utredningen skall göra en översyn av nu gällande riktlinjer för krigsmaterielexporten. Den skall vidare studera frågan om omställning till civil produktion inom den del av försvarsindustrin som vid minskad export i framtid inte skall tas i anspråk för krigsmaterielproduktion. Utredningens resultat beräknas komma att redovisas i oktober 1989. Enligt direktiven för 1988 års försvarskommitté (Fö 1988:04) skall denna i sina förslag beakta konsekvenserna för försvarsindustrin av krigsmaterielexportutredningens förslag och även i övrigt behandla frågor om produktionen för försvarets räkning. Kommitténs förslag i dessa delar skall redovisas i december 1990. — Näringsutskottet kommer i ett betänkande, som beräknas bli avlämnat hösten 1989, att behandla tre motioner rörande omställning till civil produktion inom delar av krigsmaterielindustrin.

De fyra motioner som näringsutskottet kommenterar tar alla sikte på Karlskronavarvets förhållanden.

Enligt motion 1988/89:Fö601 (m) skulle riksdagen göra ett uttalande till regeringen av innebörd att all produktion av örlogsfartyg bör koncentreras till Karlskronavarvet och att detta varv i större utsträckning än för närvarande bör utnyttjas för underhåll, översyn och modernisering av örlogsfartyg. Det sistnämnda skulle närmare bestämt betyda en viss omfördelning av ubåtsunderhållet från Muskövarvet, som tillhör marinen, till Karlskronavarvet. Samma motionärer har med anledning av proposition 1988/89:80 återkommit till frågan om Karlskronavarvets framtid. I motion 1988/89:Fö8 påkallar de åtgärder för att bevara handlingsfriheten i detta hänseende i avvaktan på att 1988 års försvarskommitté har belyst behovet av inhemsk produktion av örlogsfartyg. Riksdagen bör, menar motionärerna, i första hand besluta om en förlängning av kustkorvettserien.

Det uttalande till regeringen om Karlskronavarvets verksamhet som

föreslås i motion 1988/89:Fö602 (c) skulle gå ut på att ytterligare uppgifter bör tillföras företaget. Den övervägande andelen av ubåtsflottan borde underhållas vid Karlskronavarvet. Man skulle vidare överväga att flytta alla större översyner och moderniseringar av marinens fartyg till detta varv. På sikt borde ubåtsproduktionen i sin helhet föras över till Karlskronavarvet. Motion 1988/89:Fö7 (c) innehåller även den förslag om anskaffande av en ny kustkorvett. Motionärerna räknar med ett medelsbehov av 100 milj. kr. under nästa budgetår för detta ändamål. De vill att regeringen skall anmodas att anvisa en särskild medelsram för säkerställande av att kompetens och minst nuvarande kapacitet kan bevaras vid Karlskronavarvet.

Sedan motionerna väcktes har, såsom finns redovisat i det föregående, styrelsen för Celsius Industrier AB — Karlskronavarvets moderbolag — fattat beslut om inriktningen av och organisationen för den örlogsmarina verksamheten i koncernen. Beslutet innebär bl. a. att Karlskronavarvet och Kockums Marine AB i Malmö, vilket i hög grad är inriktat på ubåtsproduktion, skall sammanföras till en enhet.

Näringsutskottet ser positivt på koncernstyrelsens beslut att bilda ett sammanhållet bolag för verksamheten vid Karlskronavarvet och Kockums Marine. Det blir ledningen för det nya bolaget som har att bestämma om lokaliseringen och dimensioneringen av verksamheten med sikte på att företagets effektivitet och tekniska kompetens så vitt möjligt skall bevaras och stärkas.

Med en positiv utveckling vad gäller beställningar av ubåtar bör möjligheterna att bibehålla nyproduktion såväl i Malmö som i Karlskrona öka. Härvidlag kommer resultaten av 1988 års försvarskommittés och krigsmaterielexportutredningens arbete att i väsentlig mån bli avgörande. Näringsutskottet vill på detta stadium ånyo — i anslutning till vad statsmakterna tidigare har uttalat — allmänt understryka exportmöjligheternas betydelse för att försvarsindustrin skall kunna bevara sin kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga. I avvaktan på riksdagens beslut på grundval av försvarskommittés förslag råder det osäkerhet huruvida det svenska försvarets beställningar av utveckling och produktion kommer att kunna ge tillräcklig beläggning vid örlogsvärven för en produktion till rimliga kostnader med bibehållande av en hög teknisk nivå. Man bör, vill näringsutskottet tillägga, från ägarnas sida också allvarligt granska möjligheterna att tillföra Karlskronavarvet ytterligare underlag för dess reparations- och underhållsverksamhet.

Vad gäller ersättande av krigsmaterielproduktion med civil produktion visar erfarenheterna att detta ofta är en lång och svår väg att gå. Näringsutskottet vill understryka vikten av att det nya varvsbolaget liksom andra företag inom försvarsindustrin ägnar frågan noggrann uppmärksamhet. Det står företagsledningen fritt att fatta beslut på detta område inom ramen för de ekonomiska resurser som kan finnas tillgängliga. Ingen alternativ civil produktion kan dock bedrivas långsiktigt om detta inte kan ske med lönsamhet.

I anslutning till det sagda förordar näringsutskottet att motionerna

Stockholm den 20 april 1989

På näringsutskottets vägnar

Lennart Pettersson

Närvarande: Lennart Pettersson (s), Rune Jonsson (s), Per Westerberg (m), Åke Wictorsson (s), Per-Ola Eriksson (c), Nic Grönvall (m), Inga-Britt Johansson (s), Bo Finckvist (s), Gunnar Hökmark (m), Gudrun Norberg (fp), Roland Larsson (c), Paul Lestander (vpk), Lars Norberg (mp), Leif Marklund (s), Mats Lindberg (s), Sven-Åke Nygårds (s) och Isa Halvarsson (fp).

Avvikande meningar

1. Per Westerberg, Nic Grönvall och Gunnar Hökmark (alla m) anser att den del av yttrandet som börjar med "Med en" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Detta bör ske samtidigt som den helt dominerande kundens önskemål och behov tillgodoses.

Avgörande för företagets framtida utveckling och organisation – bl. a. i vad avser lokalisering och dimensionering av produktionskapaciteten – måste emellertid vara kommande försvarsbeslut. Omfattningen av förnyelsen av marinens enheter spelar härvidlag en avgörande roll.

Med en positiv utveckling vad gäller beställningar av ubåtar bör möjligheterna att bibehålla nyproduktion såväl i Malmö som i Karlskrona öka. Näringsutskottet vill på detta stadium ånyo understryka exportmöjligheternas betydelse för att försvarsindustrin skall kunna bevara kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga.

Det finns i dag enligt näringsutskottets mening ingen grund för att hävda att det svenska försvarets framtida beställningar – kompletterade med exportorder – skulle utesluta en tillräcklig beläggning vid de båda varven.

Vad gäller ersättning av krigsmaterielproduktion med civil produktion visar erfarenheterna att detta ofta är en lång och svår väg att gå. Det står självklart företagsledningen fritt att – med iakttagande av kravet på affärsmässighet – utnyttja de förutsättningar och möjligheter som ges på detta område.

I anslutning till det sagda förordar näringsutskottet att motionerna 1988/89:Fö7 (c), 1988/89:Fö8 (m), 1988/89:Fö601 (m) och 1988/89:Fö602 (c), de två förstnämnda i berörda delar, lämnas utan åtgärd av riksdagen.

2. Per-Ola Eriksson (c) och Roland Larsson (c) anser att den del av yttrandet som börjar med "Med en" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Det måste ges förutsättningar för fortsatt drift vid Karlskronavarvet, något som är viktigt från regionalpolitisk synpunkt. Näringsutskottet instämmer i vad som anförs i motion 1988/89:Fö7 (c) om det önskvärda i att statsmakterna vidtar omedelbara åtgärder för att kapaciteten och kompetensen vid varvet skall kunna upprätthållas. Näringsutskottet vill i anslutning till denna motion – och även till motion 1988/89:Fö8 (m) – förorda att försvarsutskottet i positiv anda prövar möjligheten att Karlskronavarvet skulle få i uppdrag att producera ytterligare en kustkorvett. För det ändamålet har ett belopp av 100 milj. kr. beräknats bli erforderligt under nästa budgetår. Regeringen skulle kunna anmodas att anvisa detta belopp inom ramen för de medel som anslås för anskaffning av materiel till marinen.

Näringsutskottet tillstyrker sålunda motion 1988/89:Fö7 (c) i här aktuell del. Genom ett beslut av riksdagen i enlighet därmed torde även motionerna 1988/89:Fö8 (m), 1988/89:Fö601 (m) och 1988/89:Fö602 (c) i allt väsentligt bli tillgodosedda, det förstnämnda i berörd del.

3. Paul Lestander (vpk) anser att den del av yttrandet som börjar med "Näringsutskottet ser" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet delar koncernstyrelsens uppfattning att styr- och utvecklingsfunktionerna för den produktion och underhållsverksamhet som nu finns vid varven i Malmö och Karlskrona bör sammanföras till en enhet. Utskottet anser att denna verksamhet bör lokaliseras till Karlskrona.

Företaget bör så snabbt som möjligt inriktas på en gradvis övergång till civil produktion. Att i en tid då det tas kraftfulla initiativ för nedrustning i världen, ha förhoppningar om en affärsvolym baserad på export är orealistisk. Frågan om utveckling och fortlevnad av produktionen vid de båda anläggningarna är därför direkt beroende av hur skickligt och smidigt företaget kan driva frågan om övergång till civil produktion. Med det sagda avstyrker utskottet motionerna 1988/89:Fö7 (c), 1988/89:Fö8 (m), 1988/89:Fö601 (m) och 1988/89:Fö602 (c), de två förstnämnda i berörda delar.

4. Lars Norberg (mp) anser att den del av yttrandet som börjar med "Näringsutskottet ser" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet delar den i motion 1988/89:Fö602 (c) framförda uppfattningen att hela produktionen av örlogsfartyg på sikt bör förläggas till Karlskrona. Likaså instämmer utskottet i uttalandet i motion 1988/89:Fö8 (m) att det är "helt oförsvarbart att en nedläggning av Karlskronavarvet helt dikteras av styrelsen för Celsius på företagsekonomiska grunder". Näringsutskottet hälsar sammanslagningen av Karlskronavarvet och Kockums Marine med tillfredsställelse men ifrågasätter beslutet att företagsledningen samt utvecklings- och marknadsföringsresurserna skall koncentreras till Malmö.

Enligt näringsutskottets mening är det i första hand den svenska mariners behov av fartygsbyggen och fartygsreparationer som skall vara avgörande i denna fråga. Även regionalpolitiska synpunkter bör emellertid

beaktas. I detta fall leder båda motiven till enahanda resultat. Näringsutskottet inser att beslutssituationen präglas av osäkerhet, eftersom order på nya fartygsbyggen för marinens räkning knappast kan komma att lämnas förrän efter nästa försvarsbeslut. Emellertid utgår näringsutskottet från att den svenska flottan stegvis kommer att förnyas och att därvid både ubåtar och övervattensfartyg kommer att byggas. Däremot anser näringsutskottet att beslut i fråga om de marina varvens framtid inte får grundas på förhoppningar om export av ubåtar, detta dels därför att möjligheterna därvidlag är ytterst osäkra, dels därför att näringsutskottet i enlighet med miljöpartiets uppfattning menar att all svensk vapenexport bör upphöra.

Näringsutskottet är positivt till att det nya varvsbolaget undersöker möjligheterna till alternativ, civil produktion. Utskottet är samtidigt medvetet om svårigheterna härvidlag. Om sådan produktion startas bör den avse produkter för vilka det finns eller kan förväntas finnas en kontinuerlig efterfrågan, och produktionen bör i möjligaste mån bedrivas organisatoriskt och personalmässigt avskild från produktion och reparation av örlogsfartyg.

Beträffande den framtida utvecklingen av det nya företaget vill näringsutskottet i övrigt precisera sin syn på vad som bör göras i följande tre punkter:

1. Varvsbolaget bör frigöras från Celsiuskoncernen och direkt underställas industridepartementet. En framtida inordning i affärsverket FFV kan senare övervägas.

2. Hela produktionen liksom också företagsledningen bör överföras från Malmö till Karlskrona.

3. Även marknadsföring och utveckling bör på sikt helt förläggas till Karlskrona, men de avdelningar som är involverade i ubåtsverksamheten bör tills vidare ligga kvar i Malmö för att det inte skall uppstå svårigheter i genomförandet av Australienordern.

Näringsutskottet är övertygat om att sammanförandet av hela verksamheten till Karlskrona på sikt är till gagn för företaget och kommer att på bästa sätt garantera både det tekniska och det ekonomiska resultatet. Att permanenta uppdelningen på två arbetsplatser skulle vara olyckligt och att överföra hela verksamheten till Malmö ter sig med hänsyn till marinens behov både i freds- och krigstid som synnerligen olämpligt.

Näringsutskottet tillstyrker sålunda motion 1988/89:Fö602 (c). Med vad som här föreslås tillgodoses också de önskemål rörande fartygsproduktionen som framförs i motionerna 1988/89:Fö7 (c), 1988/89:Fö8 (m) och 1988/89:Fö601 (m).

SAMMANFATTNING	1
PROPOSITIONEN	2
MOTIONERNA	6
FÖRSVARSPOLITIKENS INRIKTNING	
Föredragande statsrådet	16
Utskottet	17
VISSA FÖR TOTALFÖRSVARET GEMENSAMMA FRÅGOR	
Rollfördelningen mellan statsmakterna och myndigheterna i styrningen av verksamheten	19
Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå	19
Totalförsvarets skyddsskolas organisatoriska ställning	22
Transporter av sjuka och skadade med helikopter	22
ETT NYTT FÖRSVARSBESLUT ÅR 1991, M.M.	
Föredragande statsrådet	24
Utskottet	25
PLANERINGSRAMAR FÖR DET MILITÄRA FÖRSVARET, M.M.	
Föredragande statsrådet	29
Utskottet	30
LEDNINGEN INOM FÖRSVARSMAKTEN, M.M.	
Föredragande statsrådet	32
Utskottet	32
INRIKTNINGEN AV HUVUDPROGRAMMEN	
Föredragande statsrådet	33
Utskottet	36
REDOVISNING AV JAS-PROJEKTET	
Föredragande statsrådet	38
Utskottet	39
UBÅTSSKYDDSÅTGÄRDER	
Föredragande statsrådet	40
Utskottet	41
VISSA FRÅGOR RÖRANDE ANSTÄLLD PERSONAL	
Föredragande statsrådet	42
Utskottet	42
VISSA FRÅGOR RÖRANDE VÄRNPLIKTIG PERSONAL	
Föredragande statsrådet	45
Utskottet	46
VISSA FRÅGOR RÖRANDE GRUNDORGANISATIONEN	
Föredragande statsrådet	51
Utskottet	51
FORSKNING OCH FÖRSVARINDUSTRI	
Föredragande statsrådet	56
Utskottet	58
ANSLAGSFRÅGOR FÖR BUDGETÅRET 1989/90	
Utskottet	61
HEMSTÄLLAN	62
RESERVATIONER	
1. Försvarspolitikens inriktning — m	71
2. Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå-m, fp, vpk, mp	72
3. Totalförsvarets skyddsskolas organisatoriska ställning — fp	73
4. Transporter av sjuka och skadade med helikopter — fp	74

5. Ny utredning av totalförsvaret m. m. — mp	74	1988/89:FöU14
6. Övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut, m. m. — m	75	
7. Övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut, m. m. — c	76	
8. Ekonomiska förutsättningar för försvarsmaktens grundorganisation — m	77	
9. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. — m	78	
10. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. — fp	79	
11. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. — c	79	
12. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. — vpk	80	
13. Planeringsramar för det militära försvaret, m. m. — mp	81	
14. Inriktningen av huvudprogrammen 1—4 m. m. — m	82	
15. Inriktningen av huvudprogrammen 1—4 m. m. — fp	82	
16. Inriktningen av huvudprogrammen 1—4 m. m. — c	83	
17. Inriktningen av huvudprogrammen 1—4 m. m. — vpk	84	
18. Inriktningen av huvudprogrammen 1—4 m. m. — mp	85	
19. Skiss till försvarsmaktens utveckling — mp	86	
20. Resurser för repetitionsutbildning på sikt — c	86	
21. Avveckling av JAS-projektet — vpk, mp	86	
22. JAS-projektets utveckling — m	87	
23. Bevakningslinjer mot ubåtar — mp	87	
24. Ubåtsskyddsåtgärder i övrigt — m	88	
25. Samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen — fp	88	
26. Lag om ändring av värnpliktslagen — fp	88	
27. Lag om försök med förkortad utbildning av värnpliktiga — m	89	
28. Lag om försök med förkortad utbildning av värnpliktiga — c	90	
29. Försöksverksamhetens bedrivande — fp	90	
30. Värnpliktssocial utredning — c	91	
31. De värnpliktigas ekonomiska skydd — fp	91	
32. Tjänstledighet eller anstånd — vpk, mp	91	
33. Nya uppgifter för försvarsområdesregementena — mp	92	
34. Flyttning av flygflotiljen F16/F20 — vpk, mp	92	
35. En högskola för det civila totalförsvaret — vpk	93	
36. Fond för landsbygdsutveckling — mp	93	
37. Karlskronavarvet — m	93	
38. Karlskronavarvet — c	94	
39. Karlskronavarvet — mp	94	
40. Vissa frågor rörande försvarsforskning och försvarsindustri i övrigt — m	95	
41. Anslagsfrågor för det militära försvaret budgetåret 1989/90 — m	95	
42. Anslagsfrågor för det militära försvaret budgetåret 1989/90 — vpk	97	
43. Anslagsfrågor för det militära försvaret budgetåret 1989/90 — mp	98	

SÄRSKILDA YTTRANDEN

1. Totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå —	99
2. Samordning av reseofficerspension med ATP — m	99
3. Näsby Park-etablissemanget — m	100
4. Utnyttjandet av Torhamns udde — mp	100
5. Forskning och försvarsindustri — fp	100

BILAGOR

1. Förslag till Lag om ändring av värnpliktslagen	101
2. Förslag till Lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga	104
3. Regeringens förslag till Lag om ändring av familjebidragslagen .	105
4. Utskottets förslag till ändring av 3 § familjebidragslagen	106
5. Utskottets behandling av motionerna	107
6. Yttrande från näringsutskottet (1988/89:NU5y)	109

